

โครงการวิจัย การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร และคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะวิจัย

หัวหน้าโครงการ

อาจารย์ ดร. ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์^{(1), (3)}

หัวหน้าโครงการร่วม

รศ. ดร. อารี วิบูลย์พงศ์^{(2), (3)}

นักวิจัย

ผศ. จิระ บุรีคำ⁽⁴⁾

ประทานทิพย์ กระมล⁽³⁾

อาจารย์นันทมน ชีระกุล^{(1), (3)}

ผู้ช่วยนักวิจัย

ทินรัตน์ พิทักษ์พงศ์เจริญ⁽³⁾

(1) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(2) ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(3) ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(4) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ชีดความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรของผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะส่งผลต่อการยกระดับรายได้ของหน่วยประกอบการและการจ้างงานในท้องถิ่น

รายงานฉบับนี้มุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของ กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก ทั้งนี้เพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือ ปัญหาอุปสรรคของหน่วยประกอบการ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปรับปรุงธุรกิจของหน่วยประกอบการเป็นสำคัญ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณประธานกลุ่ม คณะกรรมการ และสมาชิกทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และตอบข้อสัมภาษณ์ด้วยความเต็มใจ รายงานฉบับนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความร่วมมือของท่าน ตลอดจนการอนุญาตให้เสนอรายงานได้ตามความเป็นจริง

คณะวิจัย

มีนาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
คณะวิจัย	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	2
1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	2
1.4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา	2
1.4.3 วิธีวิเคราะห์	5
1.5 นิยามศัพท์	10
1.6 ทบทวนเอกสาร	12
1.6.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	12
1.6.2 ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ	14
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน	30
2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์	30
2.1.1 สภาพทางกายภาพ	30
2.1.2 สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก	30
2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	31
2.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	31
2.3.1 สภาพทางสังคม	31
2.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ	33
2.4 ทู่นทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านของประชากรในหมู่บ้าน	34
2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน	35
2.6 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและสภาพปัญหา	36
2.6.1 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน	36
2.6.2 สภาพปัญหาและการแก้ไข	36
2.7 ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มฯ	38
3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ	38
3.1.1 ชื่อสถานประกอบการ	38
3.1.2 สถานที่ตั้ง	38
3.1.3 ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มฯ	39
3.2 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มฯ	40
3.3 บทบาทของกลุ่มฯ ต่อชุมชน	40
3.4 การจัดการองค์กรและการบริหารงานของกลุ่มฯ	41
3.4.1 การบริหารและจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	41
3.4.2 ปัญหาการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	42
3.5 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ	43
3.6 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	43
บทที่ 4 การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต	45
4.1 ผลิตภัณฑ์	45
4.2 การบริหารการผลิต และการวางแผนการผลิต	45
4.2.1 การบริหารการผลิต	45
4.2.2 การวางแผนการผลิต	46
4.3 การจัดหาปัจจัยการผลิต	47
4.3.1 วัตถุดิบ	47
4.3.2 วัสดุและอุปกรณ์การผลิต	50
4.3.3 บรรจุภัณฑ์	52
4.3.4 โรงเรือน	52
4.3.5 การตรวจสอบคุณภาพและการเก็บรักษาปัจจัยการผลิต	55
4.4 แรงงานและการจ้างงาน	55
4.4.1 การใช้แรงงานในการผลิต	55
4.4.2 การจ้างงาน	56
4.5 ต้นทุนและผลตอบแทน	58
4.5.1 ต้นทุนการผลิตผ้าตีนจก	58
4.5.2 ต้นทุนการผลิตการขึ้นเครือ	58
4.6 กรรมวิธีการผลิต	62
4.7 การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต	64
4.8 สภาพและผังของสถานที่ผลิต	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.9 การจัดการของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต	67
4.10 การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์	67
4.11 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต	67
4.11.1 ปัญหาด้านการผลิต	67
4.11.2 ความต้องการทางการผลิตของกลุ่มฯ	68
4.12 ศักยภาพการผลิต	68
4.12.1 ศักยภาพของผลิตภัณฑ์	68
4.12.2 ศักยภาพของปัจจัยการผลิต	69
4.12.3 ศักยภาพของกระบวนการผลิต	69
บทที่ 5 การตลาด	71
5.1 การบริหารการตลาดและการวางแผนการตลาด	71
5.1.1 การบริหารการตลาด	71
5.1.2 การวางแผนการตลาด	71
5.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	72
5.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย	72
5.4 ราคาและการตั้งราคา	73
5.5 การส่งเสริมการขาย	74
5.6 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาด	75
5.6.1 ปัญหาด้านการตลาด	75
5.6.2 ความต้องการทางการตลาดของกลุ่มฯ	75
5.7 ศักยภาพทางการตลาด	75
บทที่ 6 การเงิน	76
6.1 การบริหารการเงินและการวางแผนการเงิน	76
6.1.1 การบริหารการเงิน	76
6.1.2 การวางแผนการเงิน	77
6.2 แหล่งเงินทุน	77
6.3 ผลการดำเนินงานและสถานภาพทางการเงิน	78
6.3.1 ผลการดำเนินงาน	78
6.3.2 สถานภาพทางการเงิน	79
6.4 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน	83
6.4.1 ปัญหาด้านการเงิน	83
6.4.2 ความต้องการทางการเงินของกลุ่มฯ	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.5 ศักยภาพทางการเงิน	83
บทที่ 7 SWOT Analysis ของกลุ่มฯ	84
7.1 จุดแข็ง	84
7.1.1 การจัดการองค์กร	84
7.1.2 การผลิต	84
7.1.3 การเงิน	84
7.2 จุดอ่อน	85
7.2.1 การจัดการองค์กร	85
7.2.2 การผลิต	85
7.2.3 การตลาด	85
7.2.4 การเงิน	86
7.3 โอกาส	86
7.4 ข้อจำกัด	86
บทที่ 8 บทสรุป	88
8.1 สรุปผลการศึกษา	88
8.1.1 การจัดการองค์กร	88
8.1.2 การผลิต	88
8.1.3 การตลาด	90
8.1.4 การเงิน	91
8.2 ศักยภาพการพัฒนา	92
8.3 ข้อเสนอแนะการปรับปรุง	92
8.3.1 การผลิต	92
8.3.2 การตลาด	93
8.3.3 การเงิน	93
8.3.4 ด้านงานวิจัยและการพัฒนากลุ่ม	93
เอกสารอ้างอิง	94
ภาคผนวก ก. รูปภาพ	
ภาคผนวก ข. การคำนวณต้นทุนการผลิต	
ภาคผนวก ค. ต้นทุนการผลิต	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน	4
1.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษา แยกตามรายผลิตภัณฑ์	4
1.3 พื้นที่ศึกษาหัตถกรรมแต่ละประเภท แยกตามรายจังหวัด	5
1.4 แหล่งผลิตผ้าทอ	20
2.1 จำนวนประชากรของบ้านแม่ป้ากจำแนกตามช่วงอายุ	32
2.2 ระดับการศึกษาของประชากรบ้านแม่ป้าก	32
2.3 กลุ่มในหมู่บ้านแม่ป้าก	33
2.4 การประกอบอาชีพ	34
2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงาน	35
3.1 ประวัติคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ปี 2544	44
4.1 ปริมาณการผลิตผ้าขึ้นตีนจกของกลุ่ม	46
4.2 ช่วงเวลาการผลิตของกลุ่ม ฯ	47
4.3 ช่วงเวลาการจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม ฯ	48
4.4 การจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม ฯ	49
4.5 วัสดุ อุปกรณ์และโรงเรือน	53
4.6 บรรจุภัณฑ์	55
4.7 แรงงานและการจ้างงานภายในกลุ่ม	57
4.8 ต้นทุนและผลตอบแทนของผ้าขึ้นตีนจก ขนาด 14 x 72 นิ้ว	60
4.9 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้เฟ้นขอกรอบด้าย	61
4.10 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้มอเตอร์กรอบด้าย	62
4.11 วัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิตในกรรมวิธีการผลิต	63
4.12 ยอดขาย ต้นทุนรวม และกำไรรวมผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่ม ฯ ระหว่างเดือน ธันวาคม 2544 - มกราคม 2542	70
5.1 ปริมาณการขายผ้าขึ้นตีนจกของกลุ่ม ฯ	73
5.2 การตั้งราคาซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ	74
5.3 การตั้งราคาขายของกลุ่ม ฯ	74

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1.1 โครงสร้างและกลไกการตลาดผ้าทอพื้นเมืองระดับประเทศ	26
3.1 ที่ตั้งของสถานประกอบการ	38
3.2 โครงสร้างองค์กร	41
4.1 แสดงกระบวนการผลิตผ้าตีนจก	66
4.2 แผนผังโรงเรือนของกลุ่มฯ	66
5.1 การบริหารการตลาดของกลุ่มฯ	71
5.2 ช่องทางการตลาดผ้าตีนจกของกลุ่มฯ	72
6.1 การบริหารการเงินของกลุ่มฯ	77

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

หัตถกรรมนับเป็นการผลิตนอกการเกษตรที่มีความสำคัญของไทย เนื่องจากสามารถรองรับแรงงานได้ถึง 5.24 ล้านคน ในปี 2543 (สำรวจรอบที่ 1 (ก.พ.) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ) หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.59 ของแรงงานนอกภาคเกษตรทั้งหมด และการจ้างงานในสาขาหัตถกรรมได้เพิ่มขึ้นจากปี 2541 ร้อยละ 14.46 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสาขาการผลิตดังกล่าวเป็นที่พึ่งพิงของกำลังแรงงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สินค้าหัตถกรรมยังเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศและทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมาก และการพัฒนาอุตสาหกรรมหัตถกรรมในระดับชุมชนยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาชนบทซึ่งเน้นหนักในเรื่องของธุรกิจชุมชน เพื่อยกระดับรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน นอกจากนี้การส่งเสริมอุตสาหกรรมหัตถกรรมในชุมชนจะมีส่วนช่วยอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ

แม้อุตสาหกรรมหัตถกรรมในภาพรวมจะมีการเติบโตค่อนข้างดีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา แต่ในระดับจุลภาควิธีการดำเนินงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชนค่อนข้างแตกต่างกันทั้งในด้านการประกอบการเชิงธุรกิจ อันนำมาซึ่งรายได้ของผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ ตลอดจนคุณภาพของงานฝีมือและการใช้เทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากการคัดเลือกผลิตภัณฑ์เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งปรากฏว่า ผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันมีคุณภาพแตกต่างกันอย่างมาก และแม้แต่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคัดเลือกเข้าสู่โครงการแล้วก็ยังมีศักยภาพที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปได้อีกมาก จากการสำรวจเบื้องต้นได้พบว่า แม้งานหัตถกรรมทุกประเภทได้เกี่ยวเนื่องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมแล้วก็ตาม แต่ผู้ผลิตงานหัตถกรรมยังคงประสบปัญหาในหลายด้าน อาทิเช่น ปัญหาด้านวัตถุดิบในงานปั้น เทคโนโลยีเตาเผาของเครื่องปั้นดินเผา การย้อมสีในผ้าฝ้าย การกำหนดราคาในงานผลิตภัณฑ์กระดาษสา และการจัดการองค์กรของกลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

สำหรับรายงานฉบับนี้ มุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคของหน่วยประกอบการ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปรับปรุงธุรกิจของแต่ละหน่วยประกอบการเป็นสำคัญ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ชีตความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรของผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะส่งผลต่อการยกระดับรายได้ของหน่วยประกอบการและการจ้างงานในท้องถิ่น

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เฉพาะกล่าวคือ

1. เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและพัฒนาการของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะลึกถึงผู้ประกอบการแต่ละราย (รายเดี่ยวหรือรายกลุ่ม) ในประเด็นต่าง ๆ อาทิ โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด โครงสร้างทางการเงิน การระดมทุน ลักษณะการประกอบการหรือการดำเนินธุรกิจ รูปแบบการจัดองค์กร เทคโนโลยีการผลิต/แปรรูป การเงิน และศักยภาพในการขยายธุรกิจและขยายตลาด รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งหมายรวมถึงเทคโนโลยีที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย
2. เพื่อทำแผนการปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรที่เหมาะสมให้แก่ผู้ประกอบการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน
3. เพื่อจัดทำ Website สำหรับใช้ในการส่งเสริมการขายให้แก่ผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน และเพื่อเป็นฐานข้อมูลให้กับผู้ประกอบการในด้านเทคโนโลยี สถาบันการเงิน และการตลาด

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาการปรับปรุงโครงสร้างธุรกิจหัตถกรรมพื้นบ้านในรายงานนี้ เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกเป็นรายผู้ประกอบการและรายผลิตภัณฑ์ในลักษณะกรณีศึกษา ทั้งนี้เพื่อทราบสภาพการผลิตและการตลาด รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงและชัดเจนของผู้ประกอบการแต่ละราย และผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ ซึ่งจะได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ประกอบกับวิธีการสังเกตการณ์ โดยเยี่ยมสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหลายครั้ง (multiple visits)

1.4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา (ของโครงการหลัก)

พื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ที่เลือกทำการศึกษา ได้แก่ จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีจำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมรวมทั้งสิ้นถึง 1,403 ราย (ตารางที่ 1.1)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน

เลือกผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่จะศึกษาโดยพิจารณาจากพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และยึดรูปแบบการจัดประเภทตามแบบของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ทั้งสิ้น 5 ประเภท ได้แก่ :

- (1) เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค (2) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า (3) กระดาษสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา (4) ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช และ (5) ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้

จำนวนตัวอย่างของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทจะถูกกำหนดให้มีทั้งรายกลุ่มและรายเดี่ยว โดยจะให้น้ำหนักกับจำนวนของผู้ประกอบการรายกลุ่มมากกว่าโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการศึกษาธุรกิจชุมชน (ตารางที่ 1.2) สำหรับธุรกิจเชรามิคและเครื่องปั้นดินเผา และธุรกิจไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเดี่ยวซึ่งมีขนาดใหญ่ (ระดับโรงงาน) ดังนั้นสัดส่วนจำนวนตัวอย่างที่เลือกทำการศึกษาต่อจำนวนผู้ผลิตทั้งหมด จึงน้อยกว่าผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น ๆ

ผู้ประกอบการ

ตัวอย่างผู้ประกอบการที่ถูกเลือกเพื่อศึกษาในเชิงกรณีศึกษานั้น มีทั้งสิ้น 40 ราย (ทั้งผู้ประกอบการรายกลุ่มและรายเดี่ยว) ซึ่งจะเน้นถึงผู้ประกอบการธุรกิจระดับชุมชนประเภทกลุ่มเป็นสำคัญ โดยตัวอย่างผู้ประกอบการรายกลุ่มมีจำนวน 35 ราย (ร้อยละ 87.5 ของตัวอย่างทั้งหมด) ส่วนตัวอย่างผู้ประกอบการรายเดี่ยวมีทั้งสิ้น 5 ราย (ตารางที่ 1.3) โดยมุ่งเน้นไปที่ธุรกิจชุมชนที่สามารถเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้

สำหรับการคัดเลือกตัวอย่างจะพิจารณาจาก

1. กรณีผู้ประกอบการรายกลุ่ม

-: ผู้ประกอบการต้องผ่านเกณฑ์การพิจารณาต่อไปนี้ อย่างน้อย 1 ข้อ

1. เป็นผู้ประกอบการที่มีชื่อเสียง หรือได้รับรางวัลหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น
2. เป็นผู้ประกอบการที่อยู่ในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม
3. เป็นผู้ประกอบการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 หรือศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา ให้คำแนะนำว่ามีศักยภาพทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด และมีลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ตลาดให้ความสนใจ
4. กิจกรรมของผู้ประกอบการตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ
5. กิจกรรมของผู้ประกอบการ มีความต้องการความช่วยเหลือในการปรับปรุงโครงสร้างของกิจการ

2. กรณีผู้ประกอบการรายเดี่ยว

-: ผู้ประกอบการต้องผ่านเกณฑ์การพิจารณาต่อไปนี้ อย่างน้อย 1 ข้อ

1. เป็นผู้ประกอบการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 ให้คำแนะนำว่ามีศักยภาพ และมีลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ตลาดให้ความสนใจ
2. กิจกรรมของผู้ประกอบการตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ

ทั้งนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าธุรกิจดังกล่าวมีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ (ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น)

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน

ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้ผลิตในภาคเหนือตอนบน (ราย)									
	แม่ฮ่องสอน	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ลำพูน	ลำปาง	พะเยา	แพร่	น่าน	ตาก	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	-	9	82	1	163	7	1	2	1	266
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	18	55	212	67	18	25	65	32	6	498
กระดาสา และผลิตภัณฑ์จากกระดาสา	5	9	83	8	21	2	13	7	-	148
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	11	8	35	18	18	28	16	30	9	173
อัญมณี	2	16	41	1	-	1	-	7	1	69
ไม้แกะสลัก และผลิตภัณฑ์จากไม้	-	3	103	22	5	1	15	2	-	151
เครื่องเงิน	-	-	22	-	-	-	-	-	-	22
อื่น ๆ	2	4	42	1	15	-	11	-	1	76
รวมรายจังหวัด (ราย)	38	104	620	118	240	64	121	80	18	1,403

ที่มา : สรุปจากข้อมูลของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1, 2542

ตารางที่ 1.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษา แยกตามรายผลิตภัณฑ์

ประเภท	จำนวนผู้ผลิต (ราย)	จำนวนตัวอย่าง (ราย)		
		กลุ่ม	รายเดี่ยว	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	266	3	1	4
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	498	14	2	16
กระดาสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาสา	148	5	1	6
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	173	11	1	12
ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้	151	2	0	2
รวม	1,236	35	5	40

ตารางที่ 1.3 พื้นที่ศึกษาหัตถกรรมแต่ละประเภท แยกตามรายจังหวัด

ประเภทผลิตภัณฑ์	จังหวัด	จำนวนตัวอย่าง (ราย)		
		กลุ่ม	รายเดี่ยว	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	ลำปาง	1	-	1
	เชียงราย	2	-	2
	เชียงใหม่	-	1	1
	รวม	3	1	4
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	เชียงราย	1	-	1
	พะเยา	2	-	2
	แพร่	2	-	2
	น่าน	2	-	2
	เชียงใหม่	5	2	7
	ลำพูน	2	-	2
	รวม	14	2	16
กระดาษสา และผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา	ลำปาง	3	-	3
	เชียงใหม่	2	1	3
	รวม	5	1	6
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	เชียงใหม่	2	1	3
	ลำปาง	1	-	1
	ตาก	2	-	2
	พะเยา	6	-	6
	รวม	11	1	12
ไม้แกะสลัก และผลิตภัณฑ์จากไม้	เชียงใหม่	2	0	2
รวมทั้งหมด		35	5	40

1.4.3 วิเคราะห์

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบนนี้ ครอบคลุมทั้งในส่วนของผู้ประกอบการ และผู้ซื้อ โดยทางด้านการประกอบการนั้นจะประกอบด้วยการศึกษาโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงานของผู้ประกอบการทั้งรายเดี่ยวและรายกลุ่ม โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด และโครงสร้างทางการเงิน

ในการศึกษาโครงสร้างแต่ละด้านของผู้ประกอบการ มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

โครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแต่ละรายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกิจการ วัตถุประสงค์การจัดตั้ง และลักษณะของธุรกิจ (รายกลุ่ม หรือรายเดี่ยว) และสำหรับธุรกิจประเภทกลุ่ม การศึกษาครอบคลุมรูปแบบการจัดองค์กร ขนาดของธุรกิจโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิก ลักษณะการกระจายการถือหุ้น และความสอดคล้องกันระหว่างหน้าที่ตามตำแหน่งงานกับงานที่ปฏิบัติจริง

โครงสร้างการผลิต

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการผลิตนั้น จะประกอบด้วยความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต และความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต รวมถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ อันประกอบด้วย ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย ศักยภาพทางด้านยอดขาย และศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

1. ชนิดและสัดส่วนของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เพื่อแสดงถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์
2. การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต จะศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์จากผู้ประกอบการแต่ละราย ว่ามีวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร และนำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจน

3. ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตจะใช้วิธีการคำนวณดังนี้

- 3.1 ต้นทุนรวมต่อการผลิต

$$\text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง} = \text{ต้นทุนผันแปรต่อครั้ง} + \text{ต้นทุนคงที่ต่อครั้ง}$$

- 3.2 ต้นทุนต่อหน่วย

$$\text{ต้นทุนต่อหน่วย} = \text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง} / \text{ปริมาณการผลิตต่อครั้ง}$$

- 3.3 ผลตอบแทนสุทธิต่อการผลิต

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิต่อการผลิต} = \text{รายได้รวมต่อครั้ง} - \text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง}$$

- 3.4 ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วย

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วย} = \text{ผลตอบแทนสุทธิต่อครั้ง} / \text{ปริมาณการผลิตต่อครั้ง}$$

- 3.5 ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครั้ง

$$\text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครั้ง} = \text{รายได้รวมต่อครั้ง} - \text{ต้นทุนผันแปรต่อครั้ง}$$

4. ความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต จะศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

ผู้ประกอบการแต่ละราย และนำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่แน่ชัดในระดับอุตสาหกรรม

5. ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย

การศึกษากำไรต่อหน่วย ประกอบด้วย อัตรากำไรต่อราคาขาย และอัตรากำไรต่อต้นทุน

5.1 อัตรากำไรต่อราคาขาย

$$\text{อัตรากำไรต่อราคาขาย} = (\text{กำไรต่อหน่วย} / \text{ราคาขายต่อหน่วย}) \times 100$$

5.2 อัตรากำไรต่อต้นทุน

$$\text{อัตรากำไรต่อต้นทุน} = (\text{กำไรต่อหน่วย} / \text{ต้นทุนต่อหน่วย}) \times 100$$

6. ศักยภาพทางด้านยอดขาย

การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายนั้น พิจารณาจากยอดขายเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายเฉลี่ยต่อรายต่อปี} = \text{ยอดขายรวมตลอดปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

7. ศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวมประกอบด้วย ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี และยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์หลัก หมายถึงผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีศักยภาพมากที่สุดของผู้ประกอบการ และมีการผลิตเป็นระยะเวลานานพอสมควร

7.1 ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี}$$

$$= \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักตลอดปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

7.2 อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม

$$\text{อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม}$$

$$= (\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อปี} / \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวมต่อปี}) \times 100$$

7.3 อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ

$$\text{อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ}$$

$$= (\text{กำไรจากหัตถกรรมต่อปี} / \text{ยอดขายทั้งหมดของกิจการต่อปี}) \times 100$$

7.4 ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี} = (\text{ยอดขายรวมทั้งปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ})$$

7.5 ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี}$$

$$= \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมรวมทั้งปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

โครงสร้างทางการเงิน

การศึกษาถึงโครงสร้างการเงินนั้น ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน การวางแผนการใช้เงินทุน และศักยภาพทางการเงิน

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน และการวางแผนการใช้เงินทุนนั้น จะใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแต่ละราย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และสรุปเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้พิจารณาประกอบกับข้อมูลด้านศักยภาพทางการเงิน

การศึกษาศักยภาพทางการเงินนั้น จะมีการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ดังนี้

1. อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratio) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพคล่องระยะสั้นของธุรกิจ ประกอบด้วยอัตราส่วนดังต่อไปนี้

- 1.1 อัตราส่วนหมุนเวียน (หรืออัตราส่วนเดินสะพัด)

$$= \text{สินทรัพย์หมุนเวียน} / \text{หนี้สินหมุนเวียน (current ratio)}$$

$$= CA / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.2 อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้น (หรืออัตราส่วนทุนหมุนเวียน หรืออัตราส่วนฉับพลัน) (Acid Test Ratio หรือ Quick Ratio)

$$= (\text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{สินค้าคงคลัง}) / CL = \text{สินทรัพย์สภาพคล่อง} / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.3 อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด (Cash Flow Liquidity Ratio)

$$= (\text{เงินสด} + \text{หลักทรัพย์} + \text{กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน}) / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.4 ทุนหมุนเวียนสุทธิ (Working Capital) = CA – CL (บาท)

2. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity / efficiency Ratio)

อัตราส่วนต่อไปนี้ชี้ให้เห็นประสิทธิภาพและสภาพคล่องระยะยาวของธุรกิจ ซึ่ง

ประกอบด้วย:

- 2.1 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Accounts Receivable Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขายเชื่อ} / \text{ลูกหนี้การค้าเฉลี่ย}$$
 (ครั้ง หรือ รอบ)
- 2.2 ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้ (Average Collection Period)

$$= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า}$$
 (วัน)
- 2.3 อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า

$$= \text{ยอดซื้อเชื่อ} / \text{เจ้าหนี้การค้าเฉลี่ย}$$
 (ครั้ง หรือ รอบ)
- 2.4 ระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้

$$= 365 / \text{อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า}$$
 (วัน)
- 2.5 อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover Ratio)

$$= \text{ต้นทุนสินค้าขาย} / \text{สินค้าคงคลังเฉลี่ย}$$
 (ครั้ง หรือ รอบ)
- 2.6 อายุสินค้า หรือระยะเวลาที่เก็บสินค้าไว้ก่อนขาย (Inventory Turnover in days)

$$= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง}$$
 (วัน)

2.7 1 รอบธุรกิจ (Operating Cycle)

$$= \text{ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้} + \text{อายุสินค้า} \quad (\text{วัน})$$

2.8 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด (Total Asset Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / \text{Total Asset หรือ } S / (CA+FA)$$

2.9 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ถาวรสุทธิ} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / FA$$

3. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการกู้ยืม หรือความเสี่ยงในการกู้ยืม

(Debt Ratio or Leverage Ratio)

3.1 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ทั้งหมด (Debt Ratio)

$$= (\text{หนี้สินทั้งหมด} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด}) \times 100\%$$

3.2 หนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (D/E)

$$= \text{หนี้สิน} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น} \quad (\text{เท่า})$$

3.3 อัตราส่วนหนี้ระยะยาวต่อเงินลงทุนรวม (Long - Term Debt/Total Capitalization)

$$= \text{หนี้ระยะยาว} / (\text{หนี้ระยะยาว} + \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \quad (\text{เท่า})$$

3.4 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย (Times Interest Earning or Interest Coverage Ratio)

$$= \text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{ดอกเบี้ยจ่าย} = EBIT / I \quad (\text{เท่า})$$

3.5 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายค่าใช้จ่ายประจำ (Fix Charge Coverage Ratio)

$$= (EBIT + \text{ค่าเช่า}) / (I + \text{ค่าเช่า}) \quad (\text{เท่า})$$

3.6 Degree of Financial Leverage

$$= EBIT / (EBIT - I) = EBIT / EBT \quad (\text{เท่า})$$

4. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio)

4.1 อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย (Net Profit Margin)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{ยอดขาย}) \times 100\%$$

$$= (EAT / S) \times 100\%$$

4.2 อัตราส่วนกำไรเบื้องต้นต่อยอดขาย (Gross Profit Margin)

$$= (GP / S) \times 100\%$$

4.3 อัตราการจ่ายเงินปันผล (Dividend Payout Ratio)

$$= (\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น}) \times 100\%$$

5. อัตราส่วนทางการเงินที่แสดงถึง อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio) และผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุน (Return to Investors)

5.1 อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน (Return on Investment : ROI)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\%$$

$$= (\text{EAT} / \text{Total Assets}) \times 100\%$$

$$= ((\text{EAT}/\text{S}) \times (\text{S}/\text{TA})) \times 100\%$$

5.2 อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (Return on Total Assets : ROA)

$$= (\text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\%$$

$$= (\text{EBIT} / \text{Total Assets}) \times 100\%$$

5.3 อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity : ROE)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \times 100\%$$

$$= (\text{EAT} / \text{Equity}) \times 100\%$$

5.4 กำไรต่อหุ้น (Earning per Share)

$$= \text{ผลตอบแทนแก่หุ้นสามัญ} / \text{จำนวนหุ้นสามัญทั้งหมด} \quad (\text{บาท/หุ้น})$$

5.5 ราคาตลาดต่อหุ้นต่อกำไรต่อหุ้น หรืออัตราส่วนราคาหุ้นต่อผลกำไร

(Price to Earning Ratio)

$$= \text{ราคาตลาดต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น} \quad (\text{เท่า})$$

5.6 อัตราผลตอบแทนของเงินปันผล (Dividend Yield)

$$= (\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{ราคาตลาดต่อหุ้น}) \times 100\%$$

โครงสร้างทางการตลาดของผู้ประกอบการ

การศึกษาโครงสร้างการตลาดของผู้ประกอบการ เป็นการศึกษาแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และ ยอดขายโดยเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดในแต่ละช่องทางตลาด โดยสัมภาษณ์ผู้ประกอบการถึงกระบวนการตลาดของผลิตภัณฑ์ทุกชนิดที่ผู้ประกอบการทำการผลิต ข้อมูลส่วนนี้สามารถนำมาประมวลเพื่อสรุปเป็น แนวทางการขยายตลาดของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

เครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 1) :	อุปกรณ์ที่ใช้กรอฝ้ายที่เป็นลักษณะไจ เพื่อให้เส้นฝ้ายเรียงไปมาวนที่เครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 2) ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ระวังกรอฝ้าย กุ้ง กว้าง ตงกว้าง กว้าง กัง และโก่งกว้าง
เครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 2) :	อุปกรณ์ที่ใช้กรอฝ้ายจากเครื่องกรอด้วย (ชนิดที่ 1) และม้วนฝ้ายใส่หลอดพีวีซี หรือกระป๋อง โดยในปัจจุบันมีการดัดแปลงนำมอเตอร์มาใช้ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ จักรกรอฝ้าย เพียนกอ เพียน เครื่องกรอด้วยใส่หลอด เพียนขอ เฝีย จักรปั่นฝ้ายและกรอฝ้าย และเครื่องปั่นฝ้าย
อุปกรณ์เรียงเส้นยืน (ชนิดที่ใช้กับกี่เมือง) :	อุปกรณ์ที่ใช้เรียงฝ้ายเส้นยืน เพื่อให้มีขนาดความกว้างและยาวตามขนาดผ้าที่ต้องการ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ที่เรียงฝ้ายเส้นยืน ผอขอ เฝียขอ พระขอหัววน ก้าง และหลักเข็นด้าย
ที่รวมฝ้ายเส้นพุ่ง :	อุปกรณ์ที่ใช้ม้วนฝ้ายเส้นพุ่ง ตั้งแต่ 2 เส้นถึง 9 เส้น ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกัน ได้แก่ เป็บัด
อุปกรณ์เรียงเส้นยืน (ชนิดที่ใช้กับกี่กระตุก) :	อุปกรณ์ที่ใช้เรียงฝ้ายเส้นยืน เพื่อให้มีขนาดความกว้างและยาวตามขนาดผ้าที่ต้องการ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ค้างเรียงฝ้ายเส้นยืน ก้าง ค้างขึ้นเครือ และที่เรียงด้ายเส้นยืน
อุปกรณ์ม้วนฝ้ายก่อนขึ้นกี่ :	อุปกรณ์ม้วนฝ้ายเส้นยืนที่ใช้งานกับกี่กระตุก ก่อนที่จะนำฝ้ายขึ้นกึ่ง มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ม้วนหนีบด้าย ที่หวีฝ้าย และม้าก๊อบบี้
อุปกรณ์ม้วนฝ้ายบนกี่ :	อุปกรณ์ม้วนฝ้ายเส้นยืนที่ใช้งานกับกี่กระตุก มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ม้าม้วนฝ้าย และค้างม้วน
ไม้ชิงหน้าผ้า :	อุปกรณ์ที่ใช้ชิงหน้าผ้าให้ตั้งใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้ขนาดแบน ไม้ผ้าหูก และไม้ผิง
อุปกรณ์ยกเส้นยืน :	อุปกรณ์ที่ยกเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ เขาสั่น ไม้เก็บเขา ไม้ขนาดกลม และเขาเล็ก
ไม้ประกอบอุปกรณ์ยกเส้นยืน :	ไม้ที่ใช้ยกเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เขาสั่น และไม้หาบเขา
ไม้สอดเส้นยืน :	ไม้ที่ใช้สอดเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนกี่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้ดาบ ไม้หลาบ และไม้เผ่ายกดอก
ไม้เก็บลาย :	ไม้ที่ใช้เก็บลายหรือดอก ในการขั้นตอนการเก็บลายหรือดอก มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เก็บดอก ไม้เขายาว ไม้เขาดอก และไม้มุก

ไม้ที่สอดเชือกในล่อน :	ไม้ที่ใช้สอดเชือกในล่อนให้แยกจากกันในช่วงตอนการเก็บลาย มีคำอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เต่า ไม้คัตดอก และไม้กวักดอก
พื้นหวี :	อุปกรณ์ร้อยด้ายเส้นยืนและใช้กระทบผ้าเวลาทอ มีคำอื่นที่ใช้เหมือนกันคือ ฟืม
ขอบพื้นหวี :	อุปกรณ์ที่สวมขอบพื้นหวีทั้งด้านบนและล่าง มีคำอื่นที่ใช้เหมือนกันคือ จะขัด และจะคัด

1.6 ทบทวนเอกสาร

1.6.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539) และวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) ได้ให้ความหมายของ “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน” ไว้ว่า หมายถึง ศิลปหัตถกรรมที่เกิดขึ้นจากฝีมือของช่างในท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิควิธี และรูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีการเรียนรู้เฉพาะภายในครอบครัว มิได้มีการถ่ายทอดให้บุคคลอื่น เพราะทำขึ้นใช้ภายในครอบครัวเป็นหลัก และการเรียนรู้จะถ่ายทอดในช่วงเวลาที่ว่างจากการเกษตร ซึ่งแต่ละครอบครัวมีเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงทำให้ไม่มีการถ่ายทอดให้ครอบครัวอื่น

การกำเนิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539) วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) และไทยล้านนา (2541) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่ามี 3 ประการ คือ

1. เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
2. เกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
3. เกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และการนับถือศาสนาของคนในชุมชน

ลักษณะเฉพาะของศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะตามที่ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย
2. สร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก
3. ต้องมีราคาที่เหมาะสม
4. ต้องมีลักษณะเฉพาะถิ่น
5. เป็นผลผลิตของช่างฝีมือ (craftsman) ธรรมดา มิใช่จากฝีมือศิลปินชั้นเยี่ยม

ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแบ่งออกได้เป็น 10 ประเภท (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ได้แก่

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics)

เครื่องเคลือบดินเผามีอยู่เกือบทุกภาคของประเทศ ซึ่งจะมีกรรมวิธีการผลิตและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันไป เช่น การปั้นโอ่ง อ่าง กระถางเคลือบลายมังกร ของ จ.ราชบุรี เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อ.โซคชัย จ.นครราชสีมา และเครื่องปั้นดินเผาของ จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)

การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น การทอผ้าไหมของภาคเหนือ และภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอ ของ จ.สงขลา การทอผ้าพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี รวมถึงการเย็บ ปัก ถัก ร้อย เพื่อการตกแต่ง เช่น การทอยกดอก การทอจก และการประดับตกแต่งด้วยลูกปัดและกระจก รวมถึงการทอธง หรือตุ๊ก ของภาคเหนือ และภาคอีสาน

3. การแกะสลัก (Carving)

งานหัตถกรรมประเภทแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การทำครกหิน ที่อ่างศิลา จ.ชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งอาคารของภาคเหนือ การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพของภาคอีสาน การแกะสลักตัวหนังสือของภาคใต้ เป็นต้น

4. หัตถกรรมโลหะ (Metal Works)

งานหัตถกรรมโลหะ ได้แก่ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อารู และ การปั้นหล่อรูปเคารพ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยทองเหลือง ทองแดง สำริด ตะกั่ว รวมถึงการทำเครื่องประดับตกแต่งด้วย เงิน ทอง เป็นต้น การทำหัตถกรรมโลหะในปัจจุบันมีอยู่ทั่วไป เช่น การทำมีดอรัญญิกของ จ.อยุธยา การทำบาตร ที่บ้านบาตร กรุงเทพฯ และการทำเครื่องเงิน ของ จ.เชียงใหม่

5. เครื่องจักสาน (Basketry หรือ Mat)

เครื่องจักสาน ได้แก่ การสานและการถักภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วย ไม้ไผ่ หวาย กก เชือก ป่าน ปอ กระจุต ใบลาน ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา ฯลฯ การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่ทำกันอย่างแพร่หลายที่สุด และกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

6. การก่อสร้าง (Architectures)

การก่อสร้าง ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป เช่น เรือนเครื่องสับ หรือเรือนไทยของภาคกลาง เรือนกาแลของภาคเหนือ เรือนเสาลอยของภาคใต้ และเรือนพื้นบ้านของภาคอีสาน เป็นต้น รวมถึงที่พักอาศัยชั่วคราว เช่น เพิง กระต๊อบ กระท่อม เกิงนา ของภาคเหนือ เกียงไร่เกียงนาของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ หรือ สิม ของภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะของท้องถิ่นเด่นชัด

7. ภาพเขียน (Painting & Drawing)

หัตถกรรมประเภทภาพเขียน ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสี และภาพลายเส้นซึ่งมักเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เช่น การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์และอุโบสถต่างๆ ที่แสดงให้เห็นลักษณะของฝีมือช่างพื้นบ้านอย่างเด่นชัด (เช่น ภาพเขียนภายนอกสิม หรือ โบสถ์ วัดไชยศรี อ.เมือง จ.ขอนแก่น) นอกจากนี้งานจิตรกรรมที่ถือว่าเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การตกแต่งเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวชนบท เช่น การตกแต่งเกวียน หรือ กระจก ของภาคเหนือ

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating motive)

การปั้นรูปและลวดลายประดับ ได้แก่ งานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปเคารพ และปั้นตุ๊กตาต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล เป็นต้น งานปั้นจะเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการปั้นลวดลายประดับที่นอกเหนือจากการตกแต่งอาคารทางพุทธศาสนานั้นไม่ค่อยปรากฏ

9. การทำเครื่องกระดาศ

การทำเครื่องกระดาศพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาศสาของภาคเหนือ การทำกระดาศข่อยของภาคกลาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำกระดาศสำหรับใช้ตกแต่งในงานเทศกาล หรืองานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ซึ่งมักตัดเป็นริ้วธง และรูปพวงมาลัยดอกไม้นานาชนิด รวมถึงการทำร่ม ว่าว หวีชน และหน้ากาก

10. ประเภทเบ็ดเตล็ด

เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่แพร่หลาย และไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้แน่นอน เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาศ การทำเครื่องดนตรี การทำยานพาหนะ เช่น เกวียน ล้อ เลื่อน กระจัง เป็นต้น

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ

งานศิลปหัตถกรรมของภาคเหนือที่เกิดขึ้นตามลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นที่เห็นได้ชัด (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ได้แก่

1. แกะสลัก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อุดมด้วยป่าไม้ ชาวเหนือจึงนิยมทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยไม้
2. จักสาน เนื่องจากการบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น ทำให้เกิดเครื่องมือเครื่องใช้ในการหุงหรือนึ่งข้าวเหนียว ได้แก่ หวดนึ่งข้าว ก่องข้าว และแอบข้าว นอกจากนี้เนื่องจากตามบ้านเรือนในภาคเหนือจะมีบ่อน้ำสำหรับใช้และดื่ม เป็นบ่อน้ำที่ขุดลึกลงไปใต้ดิน จึงต้องใช้น้ำทุ้ง หรือน้ำถุ้ง ผูกเชือกหย่อนลงไปใบบ่อเพื่อตักน้ำ
3. เครื่องปั้นดินเผา เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมการบริโภค เช่น หม้อนึ่ง หม้อน้ำ เป็นต้น

1.6.2 ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ

การทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคเหนือที่มีมาช้านานอีกชนิดหนึ่ง และยังแพร่หลายในปัจจุบัน มีทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายธรรมชาติและสีเคมี สำหรับผ้าทอที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปะดั้งเดิมมีการผลิตอยู่ที่ จ.แพร่ และสุโขทัย ซึ่งผลิตผ้าทอที่มีลวดลายยกดอกตรงเชิง ผ้าลายน้ำไหล ผ้าทอลวดลายแบบไทลื้อที่ จ.น่าน และผ้าไหมยกดอก ที่ จ.ลำพูน ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ทำมานาน และปัจจุบันยังมีการผลิตอยู่ (ปริมิตรักษ์ แวกเพ็ง, 2542)

พัฒนาการผ้าทอในเอเชีย

ผ้าทอมีความผูกพันและเกี่ยวโยงกับพิธีกรรมทางศาสนาและวิถีชีวิตของคนเอเชียมาเนิ่นนานนับศตวรรษ การทอ การเตรียมเส้นใย และการย้อมสี หรือแม้แต่การวางลายผ้าทอแบบดั้งเดิม ล้วนเป็นกิจกรรมของสตรี และเปรียบเสมือนเป็นบันทึกเรื่องราวของสังคมผ่านสายตาของสตรีผู้ทอ

ความจำกัดในด้านเทคนิควิธีทำให้ผ้าทอจากประเทศต่างๆ ในเอเชียมีลวดลายและโครงสร้างคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีและชนิดของเส้นใยใกล้เคียงกันมากในทุกประเทศ การใช้สีถูกกำหนดโดยสสารที่มีอยู่ในธรรมชาติและโดยลักษณะธรรมชาติของเส้นใยที่จะย้อม เช่น ใยฝ้ายจะย้อมสีคราม สีดำ สีครีม และสีน้ำตาลแดงได้ดี ส่วนสีแดง สีเขียว และสีเหลือง เหมาะสำหรับย้อมใยไหม ซึ่งย้อมได้ดีเมื่อผสมสารที่มีกรดอย่างใดก็ตามในปลายศตวรรษที่ 19 ระบบสีของผ้าทอเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อพ่อค้าเริ่มนำเข้าสีเคมี เช่น สีชมพู สีม่วง สีนํ้าเงิน และสีฟ้า ดังนั้นผืนผ้าซึ่งเดิมเคยย้อมสีธรรมชาติล้วน ๆ จึงเริ่มมีสีเคมีเข้ามาปะปนแลดูไม่กลมกลืนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา, 2536)

อิทธิพลวัฒนธรรมข้ามแดนก็มีส่วนทำให้ผ้าทอเอเชียมีความคล้ายคลึงกันในด้านลวดลายและโครงสร้าง โดยเฉพาะอิทธิพลของวัฒนธรรมกลองสำริดของซอน ซึ่งเฟื่องฟูอยู่ในเวียดนามราว 500 ปี ก่อนคริสตกักราช ถึง ปี ค.ศ. 100 ได้มีผลกระทบต่อการออกแบบลวดลายบนผ้าทอในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการใช้สัญลักษณ์ที่แสดงอำนาจ ซึ่งต่อมาถูกตีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มชนต่าง ๆ และแปรเปลี่ยนรูปลักษณะหลากหลายบนผืนผ้า แต่เค้าโครงพื้นฐานก็ยังอาจเห็นได้ อาทิ รูปลายขอแหลม ลายขอ ลายกันหอย ลายดาวแปดแฉก ลายเกลียวคลื่น รูปสามเหลี่ยม เรือ ช้าง นก และคน

อิทธิพลสำคัญต่อผ้าทอเอเชียอีกส่วนคือ โครงสร้างสำหรับป่าไผ่ใหม่ ซึ่งถือกำเนิดที่รัฐจูกูจิวในประเทศอินเดียและกลายเป็นสินค้าเข้าสู่อาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 พบว่ามีการเลียนแบบโครงสร้าง สีและลายในกลุ่มชนพื้นเมืองหลายกลุ่มแม้ที่อยู่ในดินแดนอันห่างไกล โครงสร้างดังกล่าวได้แก่ ผืนผ้ายาวถึง 4 เมตร มีลายประดับเชิงตลอดสองริมผ้าตรงปลายผ้ามีกรวยเชิงเป็นลายสามเหลี่ยม กลางผืนผ้ามีลายต่าง ๆ ประดับ ลายที่นิยมที่สุดเรียกกันว่า "ลายดาว" สีเด่น คือ สีแดง สีเหลือง และสีเขียว ภายหลังเมื่อมีการค้นพบและค้าเส้นใยโลหะกึ่งนิยมนตกแต่งผ้าทอด้วยด้ายเงิน ดิ้นทอง ทำให้เกิดการใช้ผ้าทออันหรูหราในหมู่ชนชั้นสูง ราชสำนักในเอเชียนำเข้าทั้งเส้นใยและผ้าจากอินเดีย และเริ่มทอผ้าอันหรูหราแวววาวในลักษณะนี้ ส่วนสามัญชนจะใช้ดินคุณภาพต่ำหรือไหมสีเหลืองเลียนแบบดินทอง (ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา, 2536)

การทอผ้ามีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ถือเป็นมรดกทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาในอดีต และมีการถ่ายทอดฝีมือสืบทอดกันมานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน การทอผ้าแต่ละผืนใช้ระยะเวลายาวนาน เริ่มตั้งแต่ปุยฝ้ายหรือรังไหมต้องนำมาสาวเป็นเส้นใยหรือเส้นด้าย การย้อมสีผ้าตามกรรมวิธีของแต่ละท้องถิ่น นำมาสู่กระบวนการถักทอเป็นลวดลายต่าง ๆ จวบจนเป็นผ้าผืน ซึ่งมักเป็นกิจกรรมยามว่างของสตรี ซึ่งมักทอไว้ใช้ในครัวเรือน หรือทอผ้าเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือน และในบางแหล่งก็มีการทอผ้าเป็นอาชีพหลักด้วย ลักษณะของผ้าทอก็จะมีความแตกต่างตามแต่ละชุมชน ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

มัดหมี่

มัดหมี่ คือ การมัดเส้นใยเพื่อสร้างลวดลายก่อนย้อมสีและทอ เวลาย้อมส่วนที่ถูกมัดไว้จะไม่ติดสีจึงทำให้เกิดเป็นลวดลาย ถ้าต้องการหลายสีก็ต้องมัดและย้อมทับหลายครั้ง จนกว่าจะได้สีครบตามต้องการ ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นยืน จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นยืน ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งก็จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นพุ่ง สำหรับการมัดหมี่เส้นพุ่งนั้นทำซ้ำกันไปมาได้หลายครั้ง จึงทำให้สามารถทอผ้าได้ไม่จำกัดความยาว

เชื่อกันว่ามัดหมี่ด้ายเส้นยืนอาจเป็นเทคนิคที่มีมาก่อนมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่ง การทอผ้าไหมมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งง่ายกว่าการทอด้วยเส้นยืน การทอในแถบนี้ใช้กี่แบบสี่เหลี่ยมมีขาตั้ง พืม และเครื่องมือมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งมาเป็นเวลาช้านานแล้ว มัดหมี่ด้ายเส้นยืนพบเฉพาะในลายที่ไม่ซับซ้อนของคนไทยบางกลุ่มในประเทศลาวและประเทศไทย แต่ชาวเขาก็คงใช้เทคนิคนี้กับกี่เอว ส่วนมัดหมี่ผสมซึ่งเป็นเทคนิคการผสมผสานมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งและด้ายเส้นยืนบนผ้าผืนเดียวกัน พบในผ้าทอพื้นเมืองของชาวเขมรสูงทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กลุ่มชาวไทยแดงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว และมินังกะเบาในเกาะสุมาตราตะวันตกประเทศอินโดนีเซีย แต่มัดหมี่ผสมที่มีคุณภาพดีที่สุดมาจากรัฐจาร์จาร์ ในประเทศอินเดียและทั้งกานันในเกาะบาหลี

มัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งเหมาะสำหรับการทอผ้าหรือเส้นใยจากพืชอื่น ๆ ดังนั้นสีที่ใช้ย้อมจึงมักเป็นสีธรรมชาติที่เหมาะสมกับการย้อมผ้า สีที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ สีคราม และสีแดงเม็งกูดู (Morinda citrifolia) โดยใช้คู่กับสีฝ้ายธรรมชาติหรือขาว มัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งที่ทำจากไหมนิยมใช้สีเขียว ซึ่งมาจากสีเหลืองขมิ้นผสมสีครามจาง และสีแดงจากครั่ง ส่วนสีส้ม สีเขียว และสีม่วงมาจากการย้อมทับ

จก

จก เป็นเทคนิคการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษบนพื้นผ้าเรียบ ทำได้โดยยกด้านเส้นยืนและพุ่งเส้นด้ายเพิ่มพิเศษผ่านด้ายเส้นยืนเป็นช่วง ๆ เพื่อให้เกิดลวดลาย ซึ่งอาจมีสีเส้นตลอดหน้าผ้า เทคนิควิธีนี้บางครั้งเรียกว่า “การปักบนหูก” ในบางท้องถิ่นใช้วิธีกลับเอาด้านหลังของผ้าขึ้นข้างบนขณะทอทำให้สามารถตกแต่งรายละเอียดได้ แต่ในบางแห่งทอจากด้านหน้า ส่วนใหญ่นิยมใช้เส้นไหมเป็นเส้นพุ่งเพิ่มพิเศษบนพื้นผ้าฝ้ายหรือไหม

การใช้ดินเงินดินทองเป็นเส้นพุ่งพิเศษเป็นอิทธิพลจากผ้าทอของเปอร์เซีย และอินเดีย ซึ่งเป็นสินค้าประจำราชสำนักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยหนึ่ง ลวดลายที่นิยมกัน ได้แก่ ลายดวงกลม หรือลายเส้นที่ทำจากดินเงินดินทองบนพื้นผ้าไหม สำหรับสามัญชนจะใช้เส้นไหมสีเหลืองเลียนแบบดินทอง

การทอจกเป็นเทคนิคที่ยากและใช้เวลานาน ในสมัยก่อนการทอจกที่สลับซับซ้อนนับเป็นคุณสมบัติสำคัญของสตรีเอเชีย ปัจจุบันนี้จกเป็นเทคนิคที่กำลังสูญหายไปอย่างรวดเร็วที่สุดในบรรดาเทคนิคการทอทั้งหมด การทอจกสมัยนี้อาจทำได้เร็วขึ้นโดยการเก็บตะกอก แต่ขั้นตอนสุดท้ายก็ยังต้องใช้มือ ในประเทศลาวและประเทศไทยบางท้องถิ่นยังคงมีช่างทอที่มีฝีมือในการทอจกหลงเหลืออยู่ ทุกวันนี้การปักได้เข้ามาแทนที่การ

ทอจาก เพราะขั้นตอนการปักไม่ต้องใช้ลูกและสะดอกกว่า ชาวไทแดงและไทลื้อในประเทศลาวยังคงทอผืนลายโบราณด้วยวิธีนี้ ส่วนในประเทศไทย ไทยวน ไทยพวน และผู้ไทยังคงทอจากอยู่

ขิด

ขิด เป็นเทคนิคการทอที่เพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษบนผ้าพื้นเพื่อสร้างลวดลายข้ามช่วงด้ายเส้นยืนบนพื้นผ้า ถ้าด้ายเส้นพุ่งพิเศษที่ใช้เป็นเส้นโลหะ เช่น ดิ้นเงินหรือดิ้นทองจะเรียกว่า “ผ้ายกดิ้น” (Brocade) การเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษอาจทำได้โดยการใช้ตะกอกยกด้ายเส้นยืนขึ้น ทำให้สามารถพุ่งด้ายพิเศษเพิ่มขึ้นจากเส้นพุ่งปกติได้ ในสมัยก่อนที่ยังไม่มีการใช้ตะกอกพิเศษ ช่วงทอจะใช้ไม้เก็บขิด ซึ่งทำให้ทอผืนลายได้จำกัดเพียง 2 ครั้งเท่านั้น การใช้ตะกอกพิเศษทำให้ทอผืนลายได้ไม่จำกัดจำนวน

เทคนิคการเพิ่มด้ายเส้นยืนพิเศษและเส้นพุ่งพิเศษ เคยใช้กันแพร่หลายในดินแดนแถบนี้ก่อนที่อิทธิพลของอินเดียจะเริ่มเข้ามา อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนเทคนิคนี้จากการเพิ่มด้ายเส้นยืนเป็นการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นของพันปีแรกของคริสต์ศตวรรษ ซึ่งเป็นระยะเดียวกันกับที่อิทธิพลของอินเดียเริ่มขยายเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้ดิ้นเงินดิ้นทองในระยะต่อมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในงานทอผ้าสำหรับชนชั้นสูง แต่สำหรับบุคคลทั่วไปนิยมใช้ไหมเป็นเส้นพุ่งพิเศษบนพื้นผ้าฝ้ายเพื่อตกแต่งให้ดูหรูหราและมีสีสันสดใส

พัฒนาการผ้าทอไทย

การทอผ้ามีมาตั้งแต่โบราณกาล หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ ได้แก่ เศษผ้าและเส้นใยของฝ้าย ไหม และใยกล้วย ตามกำไลสำริด อุปกรณ์การทอผ้า เช่น แวดินเผา หินทุบเปลือกไม้ และลูกกลิ้งดินเผา ซึ่งพบที่บ้านเชียง จ.อุดรธานี และถ้ำผี ใน จ.แม่ฮ่องสอน (ปริมาตรณ์ แหกเพ็ง, 2542) ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่ในราวสมัย 700 ปีก่อนคริสตกาล แสดงถึงการใช้ผ้ามาตั้งแต่สมัยยุคหิน และมีการพัฒนาต่อมา โดยมีการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของชนชาติต่าง ๆ สืบทอดต่อมา นอกจากนี้การได้พบเศษผ้า ด้าย เส้นใยไหม ในแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ บ้านนาดี อ.หนองหาน จ.อุดรธานี ยังเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้มีการทอผ้าใช้กันแล้วในยุคนั้นโดยเฉพาะผ้าไหม (สายสุณีย์ สิงห์ทัศน์, 2538)

จากการค้นพบเศษผ้าไหมในที่หลายแห่ง อาจกล่าวได้ว่าแหล่งไหมที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทยอยู่ในดินแดนอีสานและได้สืบทอดเรื่อยมา รวมทั้งมีการทอผืนลายและการคิดลายผ้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีทั้งการทอผ้าพื้นธรรมดา การทำไหมมัดหมี่ การทำผ้าขิด ผ้าปูมผืนลายต่าง ๆ การทำชิ้นไหมโฮลสุรินทร์ของชาวอีสาน การนำเส้นไหมไปทำเป็นผ้ายกไหม-ไล่ทอง ลายดอกแก้ว ดอกพิกุลของชาวเหนือ การทอผ้าดิ้นเงินดิ้นทองที่หมู่บ้านพุมเรียงของชาวใต้ การทำชิ้นไหมหรือชิ้นไหมตีนต่อด้วยจกในแถบภาคกลาง ล้วนยืนยันให้เห็นถึงความเป็นมาอันยาวนานของไทย (สายสุณีย์ สิงห์ทัศน์, 2538)

สำหรับรูปแบบของกี่ทอผ้าที่เป็นแบบสี่เส้าตั้งบนพื้นจะมีพัฒนาการมาอย่างไรมิได้มีหลักฐานบันทึกไว้ (แพทรีเซีย ซีสมัน แนนหนา และวีกี พานิชพันธ์, 2536)

ในสมัยศรีวิชัย เริ่มมีการทอผ้าที่มีลวดลายผสมผสาน เนื่องจากเริ่มมีการติดต่อกับค้าขายกับอินเดีย จีน และเปอร์เซีย ในสมัยล้านนามีการทอผ้าเพื่อใช้และจำหน่ายเป็นสินค้าออก จนกระทั่งสมัยอยุธยา

การนำเข้าผ้าจากต่างประเทศ เช่น จีน อินเดีย เขมร เปอร์เซีย และยุโรป เพื่อใช้ในราชสำนักและจำหน่ายให้กับประชาชน ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มมีการติดต่อกับประเทศตะวันตก ทำให้รูปแบบการแต่งกายเป็นแบบผสมผสาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงการเลี้ยงไหม ตั้งกรมช่างไหม ในปี 2452 และในปี 2478 มีการตั้งโรงงานทอผ้าเพื่อใช้ในราชการทหาร นอกจากนี้กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้เพิ่มเติมถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและสังคมในช่วงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการส่งเสริมผ้าที่ผลิตภายในประเทศ ส่งเสริมการปลูกฝ้าย และชี้ให้เห็นว่าฝ้ายเป็นพืชที่สำคัญจำเป็นต่อชาติ ส่งเสริมการปั่นด้ายด้วยเครื่องหีบฝ้าย อบรมการทอผ้าทำให้เกิดแฟชั่นการแต่งกายใหม่ ๆ ขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการนำเข้าเครื่องทอผ้ามากขึ้น ความนิยมผ้าทอมือน้อยลง การทอผ้าเพื่อจำหน่ายลดลงแต่ยังมีการทอผ้าเพื่อใช้เอง จนกระทั่งปัจจุบันความนิยมผ้าทอมือกลับมาอีกครั้ง เพราะได้รับการส่งเสริมทั้งจากหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านและส่งเสริมรายได้ให้กับราษฎรในชนบท จึงทรงโปรดให้มีการก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษเพื่อส่งเสริมหัตถกรรมไทยจากทุกภูมิภาค ทำให้มีการทอผ้าเป็นอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โครงการของรัฐบาล “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในท้องถิ่น ส่งเสริมการแต่งกายพื้นบ้าน ส่งเสริมการส่งออกเพื่อขยายตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพิ่มขึ้น

พัฒนาการผ้าทอในภาคเหนือ

ผ้าทอในยุคหลังของล้านนามีปรากฏหลักฐานคล้ายคลึงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และที่วิหารวัดบวรนครหลวงใน จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับล้านนาในศตวรรษที่ 16 ฝ้านุ่งของผู้หญิงล้านนาเป็นผ้าชิ้นลายขวาง ซึ่งต่างจากผ้าชิ้นของอีสานที่เป็นลายทางตั้ง เรียกกันว่า “ชิ้นตามะนาว” นิยมลายขวางสีเหลือง หรือ สีเขียว สำหรับผ้าชิ้นผู้หญิงสูงอายุที่เรียกว่า “ชิ้นก่อนคอคควาย” มีลักษณะสะท้อนถึงอิทธิพลของชิ้นแบบลัวะ คือ เป็นชิ้นสีดำมีลายขวางสีแดง 2 แถวคาดตรงหัวชิ้นและตีนชิ้น สำหรับผ้าชิ้นที่ใช้นุ่งในเวลาว่างจะเป็นชิ้นที่ต่อเชิงด้วยตีนจก ลวดลายตีนจกที่พบมากคือลาย “นกกินน้ำร่วมต้น” และลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัด ซึ่งสีและลวดลายจะบ่งบอกถึงความแตกต่างของตีนจกในแต่ละแห่ง ตีนจกแบบเชียงใหม่นิยมจกด้วยตีนบนพื้นผ้าสีดำ ในขณะที่ตีนจกแบบแม่แจ่มมักจะนิยมใช้ฝ้ายหนาสีเหลืองจกลายแน่น ฝ้ายเป็นวัตถุดิบสำคัญในภาคเหนือ ถึงแม้ว่าไหมจะได้รับการส่งนำเข้าจาก จ.น่านสำหรับราชสำนักเชียงใหม่ก็ตาม (แพทรีเซีย ชีสแมน แนนหนา และวิถี พานิชพันธ์, 2536)

อิทธิพลของผ้าจากราชสำนักไทยภาคกลางปรากฏในภาคเหนือ ใน ค.ศ. 1782 ที่เห็นได้ชัด คือการใช้ดินแบบอินเดียและเปอร์เซียบนพื้นผ้าของกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือและชนชั้นสูง ศูนย์กลางของการผลิตผ้าทอยกดินเริ่มที่ลำพูน ปัจจุบันผ้าทอแบบไทยวนยังคงทออยู่ที่ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ และได้มีการฟื้นฟูการย้อมสีธรรมชาติ ที่ อ. จอมทอง จ.เชียงใหม่ และมีการทอผ้ามัดหมี่เส้นยืนลวดลายแบบสากล เพื่อตัดเป็นเสื้อผ้าสมัยใหม่และเป็นผ้าสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ

ลักษณะผ้าชิ้นแบบไทลื้อที่เห็นเด่นชัด คือ การเน้นความสำคัญของการออกแบบและลวดลายตรงส่วนกลางผืนต่อตีนชิ้นด้วยผ้าพื้นสีดำหรือสีคราม/เขียว วิธีการเย็บเป็นแบบชาวไทลื้อกลุ่มย่อยต่าง ๆ จะมีโครงสร้างของผ้าชิ้นเหมือนกัน แต่มีการเพิ่มเทคนิคการทอตกแต่งลวดลายบนตัวชิ้นต่าง ๆ กันไป เช่น ชาวไทลื้อ

ที่ อ.เชียงคำ และ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา จะทอหลอดลายเล็ก ๆ ด้วยเทคนิคเกาะ ตกแต่งบนตัวขึ้น ผ้าเก่ามักจะใช้เส้นพุ่งเป็นไหม แต่นับตั้งแต่การตัดขาดสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับลาวในปี ค.ศ. 1975 การทอผ้าขึ้นแบบเดิมของชาวไทลื้อที่นี้ก็มีการใช้เส้นใยสังเคราะห์ทอแทน ส่วนชาวไทลื้อที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย มีหลอดลายที่ทอด้วยเทคนิคเกาะหรือจก 2-3 แถวบนตัวขึ้น สำหรับชาวไทลื้อที่น่านมีการทอลายมัดหมี่เส้นพุ่งสลับลายขีดเป็นลายขวางบนตัวขึ้น

ผ้าทอของชาวไทลื้อแบบอื่น ๆ คือ ผ้าที่ทอด้วยเทคนิคขีดด้วยด้ายสีแดงและครามผืนผ้าสีขาว ชาวไทลื้อจากเมืองเงินประเทศลาว ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ในเขต อ.ทุ่งช้าง จ. น่าน จะนิยมเพิ่มสีเหลืองและสีอื่น ๆ ด้วย ลายที่เป็นที่นิยมมากในกลุ่มไทลื้อ คือ ลายนกยูง ม้า และช้าง ถูย้อมแบบไทลื้อจะเป็นสีแดงมีลายทางเล็ก ๆ สีเหลืองสลับ เส้นของผู้หญิงไทลื้อเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือคราม นิยมตกแต่งสาบเสื้อด้วยผ้าที่มีหลอดลายจกหรือด้วยผ้ายกดินแบบจีน

วัตถุดิบ

1. ฝ้าย

ปัจจุบันฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของอุตสาหกรรมสิ่งทอ แต่ผลผลิตฝ้ายในประเทศไทยยังมีปริมาณน้อย เนื่องจากผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ยังอยู่ในระดับต่ำ เป็นพืชที่มีศัตรูมากจึงต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยาฆ่าแมลง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง อีกทั้งราคาฝ้ายไม่ค่อยแน่นอน ทำให้อุตสาหกรรมสิ่งทอต้องสั่งซื้อฝ้ายจากต่างประเทศปีละเป็นจำนวนมาก ปริมาณความต้องการใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบปีละเกือบ 300,000 ตัน (ฝ้ายปุย) ในขณะที่ไทยผลิตฝ้ายเองได้เพียง 30,000 ตันต่อปี หรือผลิตได้ประมาณร้อยละ 10 ของความต้องการใช้

การผลิตฝ้ายในปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้น เนื่องจากการปลูกฝ้ายไม่ค่อยได้ผลดีเท่าที่ควร มีแมลงและศัตรูพืชรบกวนทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาฝ้ายจะสูงตามไปด้วย การผลิตฝ้ายยังมีปริมาณน้อยกว่าความต้องการ ผลผลิตฝ้ายจะออกตามฤดูกาล ทำให้โรงงานหีบฝ้ายทำงานเพียง 4 เดือน คือ ธันวาคม – มีนาคม อีก 8 เดือน เครื่องจักรไม่ได้ทำงานเพราะไม่มีวัตถุดิบ ดังนั้นการที่จะให้มีวัตถุดิบป้อนโรงงานตลอดปีก็ต้องซื้อฝ้ายกักตุนไว้ ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และราคาฝ้ายก็สูงขึ้นด้วย (กองส่งเสริมการค้ากรมไทย, 2535)

การผลิตฝ้ายกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ แหล่งผลิตในภาคเหนือ ได้แก่ จ.แพร่ น่าน สุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร และนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบทุกจังหวัด ภาคกลาง ที่ จ.ลพบุรี และสระบุรี และภาคตะวันตก ได้แก่ จ.กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันทั่วไปคือ พันธุ์ศรีสำโรง 2 ศรีสำโรง 60 นครสวรรค์ 1 ตากฟ้า 1 และศรีสำโรง 3

แหล่งนำเข้าฝ้ายที่สำคัญได้แก่ สหรัฐอเมริกา ชูแดน ปากีสถาน และสาธารณรัฐประชาชนจีน รองลงมาได้แก่ บราซิล อินเดีย อัฟริกา ออสเตรเลีย และเม็กซิโก

การเก็บฝ้าย ควรเก็บฝ้ายเมื่อสมอฝ้ายแตกพุ่มเต็มที่และแห้งสนิท และไม่ควรให้เศษใด ๆ เข้าไปปะปนกับปุยฝ้าย นำสมอฝ้ายที่แก่และแห้งมาเข้าเครื่องบีบเพื่อเอาเมล็ดออกเรียกว่า “อ้วฝ้าย” แล้วเอาปุยฝ้ายที่อ้วเรียบร้อยแล้วมาติดกับเครื่องตีฝ้ายที่มีรูปร่างคล้ายกับธนู เพื่อให้ปุยฝ้ายละเอียดเป็นเนื้อเดียว จากนั้นนำ

ฝ้ายมาหมุนเป็นท่อน ๆ เรียก “การกรอฝ้าย” และนำมาเข้าเครื่องปั่นที่เรียกว่า “โน” หรือ “หลา” เพื่อให้ได้เส้นฝ้ายเรียกว่า “การเส้นฝ้าย” (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

2. ไหม

ปัจจุบันจีนเป็นผู้ผลิตเส้นไหมรายใหญ่ของโลก แต่มีนโยบายผลิตไหมเพื่อเป็นสินค้าสำเร็จรูปออกจำหน่ายมากกว่าจำหน่ายในรูปวัตถุดิบ ดังนั้นคาดว่าในอนาคตเส้นไหมอาจขาดแคลน ส่วนญี่ปุ่น เกาหลี และได้หันได้หยุดการผลิตเส้นไหมโดยสิ้นเชิงเพราะค่าใช้จ่ายสูง อินเดียนั้นแม้ว่าจะเป็นผู้ผลิตรายใหญ่อันดับที่ 2 ของโลกก็ไม่สามารถผลิตได้แบบอุตสาหกรรมเพราะขาดเทคโนโลยี (สถาบันวิจัยหม่อนไหม, 2543)

สำหรับประเทศไทย ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการโรงงานสาวไหมทั้งสิ้น 6 โรง ซึ่งทุกโรงงานได้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของรังไหมและเส้นไหม เพื่อให้ทัดเทียมหรือดีกว่าคุณภาพเส้นไหมนำเข้า รวมทั้งการช่วงชิงตลาดผู้ใช้เส้นไหมในประเทศให้หันมาใช้เส้นไหมที่ผลิตในประเทศ

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีประมาณ 3 แสนครัวเรือน มากกว่าร้อยละ 90 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรกว่าร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรที่ยากจนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม จำหน่ายผลผลิตในรูปเส้นไหมหรือผ้าไหม โดยแรงงานเด็กและสตรีในครัวเรือน (เส้นไหมสาวมือ) และมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมเพื่อจำหน่ายรัง (เส้นไหมสาวเครื่อง) ประมาณ 7,000 ราย เลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศเกือบทั้งหมดใช้ไหมที่ผลิตจากภาคเอกชนภายในประเทศ ได้แก่ บริษัทจุลไหมไทย บริษัทอุตสาหกรรมไหมไทย และบริษัทไหมเมืองกาญจน์ ส่วนการนำเข้ามีไม่มากนัก

การผลิตเส้นไหมภายในประเทศมี 2 ชนิด คือ เส้นไหมพุ่ง และเส้นไหมยืน ซึ่งประมาณร้อยละ 90 ของเส้นไหมทั้งหมดที่ผลิตได้เป็นเส้นไหมพุ่ง ความต้องการเส้นไหมภายในประเทศมีปริมาณมากขึ้น เกษตรกรจึงหันมาผลิตเส้นไหมเพื่อจำหน่ายมากกว่าการผลิตเพื่อขายรัง แต่การผลิตเส้นไหมของเกษตรกรในชนบทยังมีคุณภาพไม่ดีพอ กล่าวคือ เส้นไหมที่ผลิตได้ไม่มีความสม่ำเสมอ และปริมาณเส้นไหมที่สาวได้ต่อวันต่ำ (สถาบันวิจัยหม่อนไหม, 2543)

แหล่งผลิตผ้าทอไทย

ปัจจุบันการทอผ้าแบบพื้นบ้านกระจายอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นต่างๆ โดยมีลวดลายเอกลักษณ์ที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535) โดยสามารถแยกตามกลุ่มชนเชื้อสายต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มชนที่มีเชื้อสายไทยวน และไทลื้อ ในบริเวณล้านนาหรือภาคเหนือ ทอผ้าด้วยวิธียกดอก และวิธีจัก
2. กลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาว ในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทอผ้าด้วยวิธีขิด วิธีจัก และมัดหมี่
3. กลุ่มชนเชื้อสายเขมรในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทอผ้าด้วยวิธีมัดหมี่
4. กลุ่มชนเชื้อสายมลายูทางภาคใต้ ทอผ้าด้วยวิธียกดอก

สิ่งที่สังเกตได้ประการหนึ่ง คือ ไม่พบว่าคนไทยภาคกลางมีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

แต่ประการใด แต่ปรากฏหลักฐานว่ามีการทอผ้าด้วยวิธีการทอแบบธรรมดา (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535)

ปริมรัตน์ แวกเพ็ง (2542) และกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย (2535) ได้กล่าวถึงแหล่งผลิตผ้าทอในประเทศไทยไว้เช่นกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 แหล่งผลิตผ้าทอ

แหล่งผลิต	วิธีการทอ	กลุ่มช่างทอผ้า
ภาคเหนือ	ยกดอก และจก	เชื้อสายไทยวน ไทใหญ่ ลื้อ ลัวะ กระเหรี่ยง มอญ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขิด จก และมัดหมี่	เชื้อลาว เขมร
ภาคกลาง	จก และมัดหมี่	เชื้อสายไทพวน ลาวโซ่ง
ภาคใต้	ยกดอก	รับอิทธิพลจากมาเลเซีย อินเดีย

ที่มา : ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542 และกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535

ผ้าทอภาคเหนือ

ในภาคเหนือมีการทอผ้ากระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทอผ้าฝ้าย เพราะฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายในท้องถิ่น โดยลวดลายและวิธีการทอจะมีลักษณะแตกต่างกันไป (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542)

ผ้าฝ้ายทอมือ

ผ้าฝ้ายทอมือ เป็นผ้าที่ทอจากฝ้ายย้อมสีธรรมชาติและสีเคมี เพื่อทำเป็นผ้าผืนหรือผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จานรองชุดอาหาร หมวก กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น โดยแหล่งผลิตที่สำคัญได้แก่ บ้านหนองอาบช้าง บ้านไร่ไผ่งาม ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง และบ้านนาคอเรือ บ้านตาลใต้ บ้านตาลกลาง บ้านตาลเหนือ ต.บ้านตาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีการทอผ้าโดยใช้กี่พื้นเมืองและกี่กระตุก นอกจากนี้ยังมีอยู่ใน อ.สันกำแพง ซึ่งมีทั้งการผลิตเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการผลิตเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ ส่วนใน จ.ลำพูน การทอผ้าจะเน้นไปทางด้านผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมากกว่าการทอผ้าเป็นผืน นอกจากนี้ จ.แพร่ ก็มีการทอผ้าฝ้าย โดยนำฝ้ายมาย้อมคราม จากต้นครามหรือต้นฮ่อมก่อน แล้วนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

บ้านไร่ไผ่งามเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งใน จ.เชียงใหม่ ตั้งอยู่ใน ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ขั้นตอนการผลิตเริ่มตั้งแต่การปลูกต้นฝ้ายเพื่อนำเส้นใยจากเมล็ดมาปั่นเป็นเส้นด้ายด้วยอุปกรณ์พื้นบ้าน ซึ่งไม่เสมอมาตลอดเส้น เมื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าแล้วจะเกิดพื้นผิวที่น่าสนใจ ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองมี 2 พันธุ์ คือ ฝ้ายสีขาว และฝ้ายสีตุ่นหรือสีเนื้อ ซึ่งให้ผลผลิตน้อย แต่มีคุณสมบัตินุ่ม เหนียว และมีผิวสัมผัสที่ดี ดังนั้นทั่ว ๆ ไปจึงมีการนำเส้นใยชนิดอื่นมาผสมกับฝ้ายเพื่อเพิ่มปริมาณและลดค่าใช้จ่าย เช่น ใยขนุนและใยสังเคราะห์ เป็นต้น แต่ที่บ้านไร่ไผ่งามนี้ใช้ฝ้าย 100% ราคาจึงค่อนข้างสูง กอปรกับกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติและลักษณะการทำให้เกิดลวดลายโดยวิธีมัดหมี่บนเส้นยืนที่มีลวดลายเฉพาะของที่นี่ ซึ่งต้องใช้เวลาและฝีมือมาก

บ้านหนองอาบช้าง ต.สบเตี๊ยะ จ.จอมทอง มีจำนวนผู้ผลิตประมาณ 30-50 ครัวเรือน มีทั้งการทอผ้าฝ้ายโดยใช้สีธรรมชาติและสีเคมี โดยมีการรวมกลุ่มเพื่อการจำหน่าย มีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ผ้าฝ้ายทอเป็นผืน เสื้อผ้าสำเร็จรูป ที่รองจาน ของที่ระลึก เป็นต้น

ผ้าทอบ้านไร่ เป็นศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อของ จ.อุทัยธานี แหล่งผลิตที่โด่งดัง คือ อ.บ้านไร่ เช่นที่ ต. บ้านบึง อ. บ้านไร่ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน ผ้าทอบ้านไร่เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่มีลักษณะเด่น คือ ใช้สีย้อมธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และลวดลายมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นลายสัตว์ในวรรณคดี เช่น นาค ครุฑ หรือไม้ก็เป็นการเล่าเรื่องราวในอดีตลงบนผืนผ้า รูปแบบของผ้าทอจะมีทั้งผ้าคลุมเตียง ผ้าห่ม ผ้าคลุมไหล่ ผ้านุ่ง และผ้าขาวม้า

บ้านนาคอเรือ มีการตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน โดยรวมผู้ผลิตประมาณ 150 ครัวเรือน มีผลิตภัณฑ์ของใช้และของที่ระลึกที่ทำจากผ้าฝ้าย เช่น ผ้าเช็ดมือ กระเป๋า ยาม ที่เสียบจดหมาย สมุด รวมทั้งผ้าฝ้ายทอเป็นผืนด้วย มีทั้งการย้อมสีเคมีและสีธรรมชาติ

บ้านตาลใต้ บ้านตาลกลาง บ้านตาลเหนือ ต.บ้านตาล อ.สอยดาว มีการทอผ้ากระจายตามหมู่บ้าน มีทั้งการใช้ที่พื้นเมืองและที่กระตุก มีทั้งการทอผ้าด้วยฝ้ายและใยประดิษฐ์ แต่เดิมจะผลิตแบบต่างคนต่างทำ ต่อมา มีการตั้งกลุ่มเพื่อการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตนอกจากผ้าชิ้นลายมัดหมี่แล้วยังเป็นเครื่องใช้สอยอื่น ๆ เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าทอ ยาม เสื้อสำเร็จรูป ผ้าพันคอ เป็นต้น (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ผ้าจาก

ผ้าจากเป็นผ้าที่ทอด้วยการสอดฝ้ายหรือไหมให้เกิดลวดลายในขณะที่ทอ โดยการใช้ไม้ปลายแหลม หรือขนเม่นจัดซ้อนด้ายขึ้นขึ้น แล้วใช้ด้ายสีสอดไปตามรอยจัดซ้อนขึ้น (กมลลา กองสุข, 2536) วิธีการทอจะสลับซับซ้อนกว่าผ้าทอชนิดอื่น ๆ เมื่อทอผ้าจากได้ก็เชื่อกันว่าสามารถทอผ้าชนิดอื่น ๆ ได้ไม่ว่าจะมีกรรมวิธีสลับซับซ้อนอย่างไรก็ตาม (ธนากรเอเชีย จำกัด, 2535)

การจกผ้านิยมใช้ในการตกแต่งเชิงขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หัวขึ้นจะเป็นผ้าพื้น ตัวขึ้นจะทอเป็นผ้าพื้นหรือฝ้ายก ส่วนเชิงจะทอเป็นจกซึ่งมีลวดลายต่าง ๆ แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ อ.ศรีสังขาลย์ จ.สุโขทัย อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ อ.ลับแล อ.ตรอน อ.พากทำ จ.อุตรดิตถ์ และ อ.ลอง จ.แพร่

ผ้าขึ้นตีนจก ที่ผลิตใน ต. หาดเลี้ยว อ. ศรีสังขาลย์ จ. สุโขทัย หรือที่มีชื่อเสียงในนาม “ผ้าทอหาดเลี้ยว” มีลวดลายประณีตงดงาม ซึ่งเกิดจากการจกเป็นลวดลายเรขาคณิต สลับสีต่างๆ โดยเน้นไปทางสีแดง อมส้ม สีส้ม และสีน้ำตาลปนเหลือง มีลายเล็ก ๆ ที่ย่อมุมและสอดใส่ในลายใหญ่เป็นสีเหลือง สีเขียว สีชมพู และสีคราม ปัจจุบันมีการนำด้ายไทเร่สำเร็จจากโรงงานมาใช้ทอ เพราะสีสดกว่าสีที่ได้จากการย้อมสีธรรมชาติ

ฝ้ายก

การทอฝ้ายกต้องใช้เวลานาน เพราะมีความซับซ้อนให้เกิดลวดลาย มีเทคนิคการทอคล้ายผ้าขิด การคัดลายด้วยไม้เรียวปลายแหลม มีการทอโดยใช้ฝ้ายและไหม มีการใช้ดินเงินดินทองในการทอขยลาย ซึ่งมักใช้ในโอกาสพิเศษ แหล่งที่ผลิตมาก คือ จ.ลำพูน

ผ้าลายน้ำไหล

ทอโดยใช้ด้ายเส้นพุ่งหลาย ๆ สี เป็นช่วง ๆ เป็นการทอผ้าฝ้ายลายขวาง โดยการทอกลับด้ายหรือย้อนเส้น การสอด้ายสีต่าง ๆ ทำให้ดูเหมือนลักษณะการไหลของน้ำ แหล่งผลิตที่สำคัญ ๆ ได้แก่ อ. เชียงของ จ. เชียงราย อ. เชียงม่วน อ. เชียงคำ จ. พะเยา อ. ท่าวังผา อ. บัว อ. เชียงกลาง อ. พงษ์ช้าง จ. น่าน

ผ้าทอชาวเขา

มีลักษณะศิลปะตามวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น อีเก้อ กะเหรี่ยง เป็นการทอผ้าฝ้ายหรือด้าย โดยใช้กรรมวิธีง่าย ๆ โดยการทอผูกติดกับตัว มีการตกแต่งโดยใช้วัสดุติดจากธรรมชาติ ได้แก่ ลูกเดือย มะกล่ำ แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ จ. เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และตาก

ลักษณะการประกอบอาชีพทอผ้า

การประกอบอาชีพทอผ้าในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542) กล่าวคือ

1. การรวมกลุ่มกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินการเองโดยไม่มีหน่วยงานสนับสนุน และสมาชิกบางส่วนช่วยด้านเงินทุนตามกำลัง สมาชิกซึ่งมีที่เป็นของตนเองจะทอผ้าอยู่กับบ้าน แล้วนำผ้ามาส่งให้กลุ่มเพื่อจำหน่าย โดยไม่มีโครงสร้างและการจัดการที่เป็นระบบชัดเจน
2. การรับจ้างทอให้กับธุรกิจเอกชน โดยสมาชิกที่มีที่ทอผ้าเป็นของตนเอง รับจ้างทอให้กับนายทุน โดยนายทุนกำหนดลวดลาย และเตรียมการบางขั้นตอนให้ หรือจ้างให้ผู้ทอดำเนินการเองทุกขั้นตอน แล้วนำผ้ามาส่งให้นายทุนเพื่อจัดจำหน่าย และได้รับค่าจ้างตามข้อตกลง
3. การดำเนินการเองอย่างอิสระ โดยผู้ทอผ้าซึ่งจะจัดซื้อเส้นใยจากร้านค้าในท้องถิ่น ทำการทอแล้วนำไปส่งร้านเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่ายเองที่บ้าน
4. การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชน โดยมีการจัดระบบโครงสร้าง ระบบการบริหารจัดการ ระบบบัญชี ระบบสวัสดิการ และสมาชิกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ดำเนินการร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก

จากลักษณะการประกอบอาชีพดังกล่าว ผู้ผลิตส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพเสริม และ 2 ใน 3 ดำเนินการแบบรับจ้างทอ

กำลังการผลิตต่อคน

กำลังการผลิตขึ้นอยู่กับประเภทของผ้าฝ้ายทอ ถ้าเป็นผ้าฝ้ายพื้นไม่มีการยกลาย โดยเฉลี่ยแล้วผู้ผลิตสามารถทอได้ประมาณวันละ 4-6 เมตร ถ้าเป็นผ้าทอที่มีกรรมวิธีลวดลายต่าง ๆ เช่น จก ยกดอก ขิด หรือมัดหมี่ก็จะใช้เวลาในการผลิตมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของลวดลายนั้น ๆ ตลอดจนเทคนิคการทำ เช่น การย้อมสี ถ้าย้อมสีธรรมชาติจะต้องใช้เวลาในการย้อมมากกว่าสีเคมี เพราะจะต้องย้อมหลายครั้งจึงจะติด ส่วน

การทำผ้าทอลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลายและความยากง่ายของกรรมวิธีการทอผ้า อีกทั้งยังแตกต่างกันไปตามภาวะเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ๆ (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

กลุ่มรับจ้างทำการผลิตผ้าพื้นเมือง บ้านตาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ นั้น ผู้ผลิต 1 คน ทอผ้าเต็มที่จะได้ผ้าประมาณ 150 - 200 เมตรต่อเดือน ได้รับค่าจ้างทอเมตรจะ 15 บาท รายได้เฉลี่ย 2,250 - 3,000 บาทต่อเดือน ซึ่งนับว่าค่อนข้างต่ำมาก (คณะกรรมการการวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542)

เทคโนโลยีการผลิต

หัตถกรรมผ้าทอมือมีกรรมวิธีการผลิตหลากหลาย และใช้ระยะเวลายาวนานในการผลิตผ้าแต่ละผืน ตั้งแต่การนำปุยฝ้าย ฝ้ายไหม มาทำเป็นเส้นใยหรือเส้นฝ้าย การย้อมสีเส้นฝ้ายหรือเส้นใยด้วยสีธรรมชาติหรือสีเคมี ก่อนนำมาทอเป็นผ้าผืน ลวดลายต่าง ๆ ของผ้าเกิดขึ้นตั้งแต่การย้อมโดยการมัดเส้นฝ้ายหรือไหม เป็นลวดลาย แล้วจึงนำมาทอเป็นผ้ามัดหมี่ หรือลวดลายที่เกิดจากการยกดอก การขิด การจก ซึ่งเกิดจากการทอผ้าตามกรรมวิธีต่าง ๆ แต่ปัจจุบันการทอผ้าเริ่มนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น มีการนำเอาด้ายโทหรือไหมประดิษฐ์ มาใช้เพื่อลดขั้นตอนในการปั่นฝ้ายหรือสาวไหม การย้อมผ้าใช้สีธรรมชาติก็มีการเปลี่ยนมาใช้สีเคมีหรือใช้ด้ายที่ย้อมสำเร็จรูปแล้วเพื่อลดขั้นตอนการผลิต การทอมีการนำเข้าเครื่องจักรทอผ้าเพื่อสามารถผลิตผ้าได้ในปริมาณมากขึ้นและรวดเร็วขึ้น แต่ทั้งนี้การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้มากเกินไป กลับส่งผลเสียมากกว่าผลดี สีเคมีที่ใช้อาจนำมาซึ่งสารก่อมะเร็งและก่อให้เกิดมลภาวะ การใช้เครื่องจักรทำให้การทอผ้าด้วยแรงงานลดลง ความประณีตลดลง จึงควรส่งเสริมหัตถกรรมมากกว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ ลักษณะการผลิตเป็นการผลิตที่กลับเข้าสู่ธรรมชาติ เพราะมีผลข้างเคียงน้อยกว่า และได้รับความนิยมและส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนมากกว่า (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542)

1. การทอผ้า

การทำให้เส้นด้ายสองพวกขัดกัน โดยให้ทั้งสองพวกตั้งฉากกัน เส้นด้ายพวกหนึ่ง เรียกว่า ด้ายยืน และอีกพวกหนึ่ง เรียกว่า ด้ายพุ่ง ทำนองเดียวกับการสานด้วยไม้ไผ่ หรือการสานด้วยกระดาด ลักษณะของการขัดกันของด้ายพุ่งและด้ายยืนจะขัดกันแบบธรรมดาที่เรียกว่า “ลายขัด” หรือจะกำหนดให้เป็นลายอื่น ๆ ก็ได้ (ยุพินศรี สายทอง, 2528)

การทอผ้าทำได้หลากหลายวิธี ได้แก่

1. การทอโดยใช้เครื่องทออย่างง่าย

- เครื่องทอที่ทำด้วยแผ่นกระดาดแข็งหรือแผ่นไม้อัด
- เครื่องทอที่ทำด้วยกรอบไม้สี่เหลี่ยม
- เครื่องทอที่ใช้ตะกอลอยอย่างง่าย

2. การทอด้วยเครื่องทอสองตะกอลและสี่ตะกอล

3. การทอด้วยบัตรแข็ง

4. การทอด้วยวิธีใช้เข็มขัดคาดหลัง

2. การย้อมสี

การย้อมสีแบ่งเป็น สีสังเคราะห์ และสีธรรมชาติ การย้อมด้วยสีสังเคราะห์นั้นสีจะติดได้นานทนต่อการซักและแสงแดด สะดวก รวดเร็ว แต่มีข้อเสีย คือ เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีโลหะหนักจำพวกโครเมียม ดีบุก ตะกั่ว ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้ใกล้ชิด จากการสัมผัสและสูดดมสารที่ตกค้างในเนื้อผ้าก็เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ อีกทั้งสีสังเคราะห์เหล่านี้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นมูลค่าเฉลี่ย 8 พันล้านบาทต่อปี ในขณะที่เดียวกับการย้อมสีธรรมชาติได้รับความนิยมลดลง เนื่องจากขาดองค์ความรู้ด้านการย้อม การย้อมเป็นการลองผิด ลองถูกเป็นความลับเฉพาะกลุ่ม ขาดการสืบทอด คุณภาพสีธรรมชาติไม่เป็นที่ยอมรับของตลาดไม่ทนต่อแสงแดด สีซีดจางง่าย และคุณภาพไม่สม่ำเสมอ จึงทำซ้ำได้ยาก ก่อให้เกิดปัญหาในการผลิตปริมาณมาก (ไพศาล คงคาอุยชัย และคณะ, 2543) อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตบางรายกลับใช้จุดนี้เป็นจุดขายสินค้า เพราะผ้าย้อมสีธรรมชาติถือเป็นเอกลักษณ์และเป็นเสน่ห์อย่างยิ่ง เช่นเดียวกับที่กล่าวกันว่าผ้าย้อมส้อมแท้ต้องสีตก (เพราะย้อมสีธรรมชาติ) เป็นต้น (อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ, 2543) นอกจากนี้วิธีการย้อมสี และคุณสมบัติของสี ทั้งสีสังเคราะห์และสีธรรมชาติ ได้กล่าวไว้โดยละเอียดใน อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ (2543) และคันศรณีย์ คำบุญชู (2541)

การตลาดผ้าทอพื้นเมือง

ผลจากการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ชนบทตามโครงการจัดตั้งหมู่บ้านอุตสาหกรรมระหว่างปี 2537-2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดหมู่บ้านอุตสาหกรรมที่มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับรายได้ประชาชน เพื่อการมีงานทำ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้ชุมชนทอผ้าภาคเหนือและภาคอื่น ๆ เกิดโครงสร้างการตลาดอุตสาหกรรมทอผ้าพื้นเมือง (แผนภาพที่ 1.1) ซึ่งมีพ่อค้าคนกลาง ทำหน้าที่จัดหาทุน วัตถุดิบ เครื่องมือ รูปแบบผลิตภัณฑ์ส่งไปให้ชุมชน ชาวบ้านจึงอยู่ในฐานะผู้ผลิตภายใต้การควบคุมของคนกลางและนายทุน จึงเป็นแรงงานรับจ้างทอผ้าราคาถูก (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542)

ความสัมพันธ์เชิงธุรกิจระหว่างคนกลางและผู้ผลิตมี 2 ลักษณะ

1. คนกลางผู้ซื้อผลิตภัณฑ์มาขายต่อให้ผู้บริโภคทั่วไป ได้แก่ เจ้าของร้านค้าหัตถกรรมซึ่งขายทั้งปลีกและส่ง
2. คนกลางผู้สั่งทอผ้าและขายวัตถุดิบให้ผู้ผลิต แล้วรับซื้อมาแปรรูปเพื่อการส่งออกต่างประเทศ ได้แก่ บริษัทเอกชนและร้านค้าต่าง ๆ

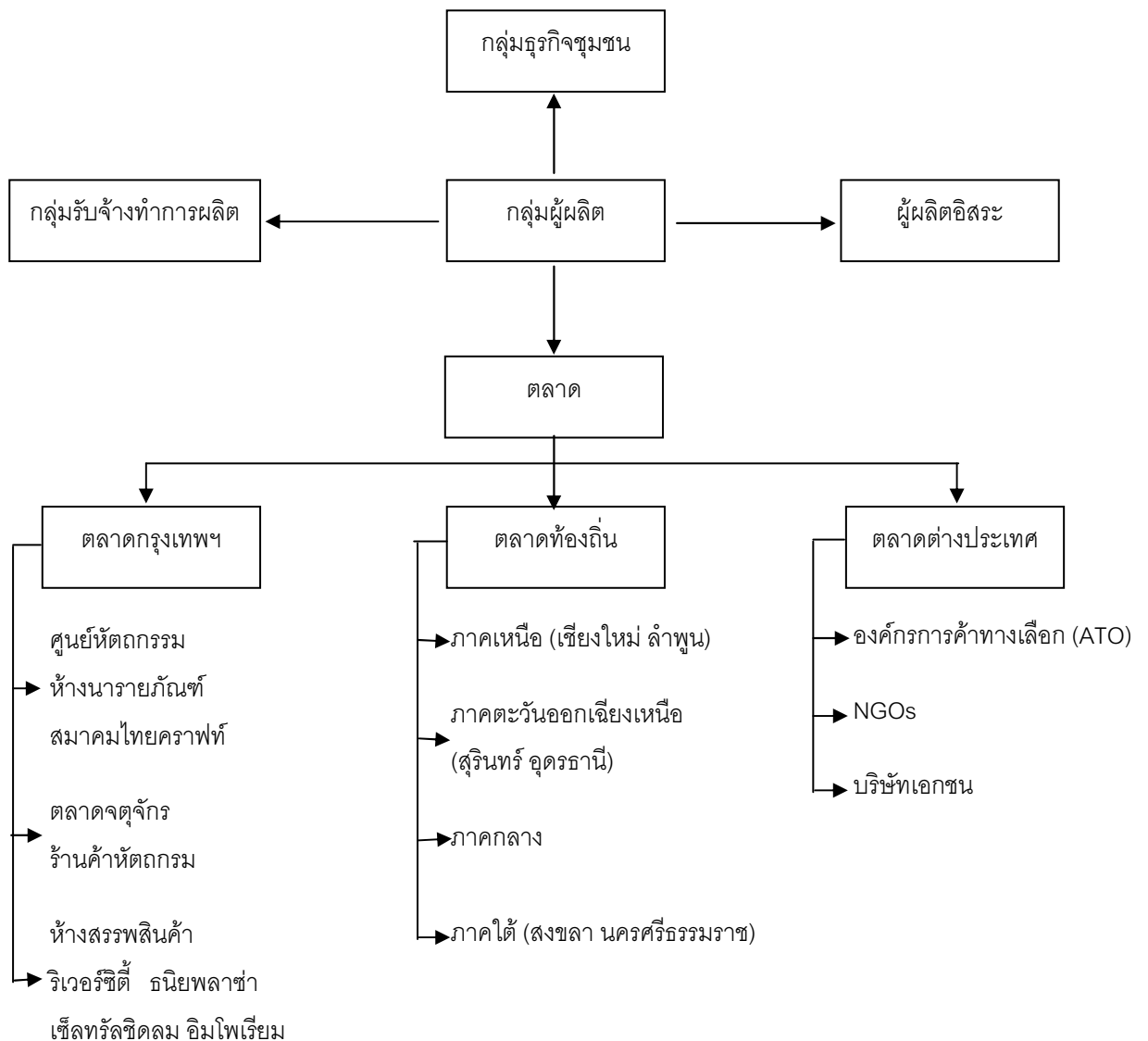
กลุ่มผู้บริโภคที่สำคัญ คือ คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

ตลาดภายในประเทศ

ผ้าฝ้ายทอมือ

จากการสำรวจพบว่าปริมาณความต้องการผ้าฝ้ายทอมือในท้องตลาดขึ้นอยู่กับท้องถิ่นและลักษณะความนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง ในภาคเหนือและภาคอีสานมีการทอผ้าฝ้ายมากกว่าภาคอื่น ซึ่งเป็น

เอกลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อมีลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมากก็จะซื้อผ้าทอเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสถานที่นั้น ๆ ความนิยมตามแฟชั่นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดปริมาณความต้องการของผ้าฝ้ายทอมือ ส่วนผ้าฝ้ายทอมือที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต เช่น การทอผ้าขิด มัดหมี่ ผ้าจก ผ้าน้ำไหล ไทลื้อ ที่ทำเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่ ผ้าขึ้น ผ้าพันคอ ความต้องการก็มีเฉพาะกลุ่ม คนมีอายุและเป็นผู้ที่นิยมอนุรักษ์ศิลปะไทยจริง ๆ แต่ในปัจจุบันหลายคนหันมาสนใจใช้สินค้าไทยและตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยมากขึ้น ทำให้ผ้าฝ้ายทอมือมีการขยายตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะการนำมาดัดแปลงตกแต่ง (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ที่มา : คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542

แผนภาพที่ 1.1 โครงสร้างและกลไกการตลาดผ้าทอพื้นเมืองระดับประเทศ

จากการศึกษาของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย (2535) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการตลาดผ้าฝ้าย ทอมือว่าถ้าผู้ผลิตมีฝีมือและเป็นที่รู้จักดี จะทำให้ผู้ซื้อสั่งซื้อสินค้าไว้ล่วงหน้า การจำหน่ายผลิตภัณฑ์สามารถ จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ตลาดท้องถิ่น เป็นการจำหน่ายในท้องถิ่น การออกงานเทศกาล งานประจำปี โดยผู้นำ กลุ่มหรือหัวหน้ากลุ่มจะรวบรวมนำมาจำหน่าย หรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่บ้าน ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นคนใน ท้องถิ่นนั้นๆ หรือท้องถิ่นใกล้เคียง ส่วนลูกค้าที่มาจากต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยวจะซื้อเพื่อเป็นของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะของพื้นที่ผลิตอยู่ทั่วไป ซึ่งมีราคาไม่สูงมากนัก

2. ตลาดขายส่ง มีการจำหน่ายผ่านคนกลางและจำหน่ายโดยตรงให้กับผู้ซื้อ โดยติดต่อกับ หัวหน้ากลุ่ม หรือมีคนกลางเป็นผู้ติดต่อกับผู้ผลิตรวบรวมผลิตภัณฑ์ส่งให้ผู้ซื้อที่ส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าในตัว เมือง ร้านค้าในกรุงเทพฯ ซึ่งจะส่งผ้าฝ้ายทอนำไปตัดเย็บเสื้อผ้า และเคหะสิ่งทออื่น ๆ ผู้ซื้อบางรายอาจนำไป ย้อมสีเองเพื่อให้ได้มาตรฐานในการส่งออก หรืออาจจะส่งให้ผู้ผลิตทำผลิตภัณฑ์แบบต่าง ๆ ตามที่ตลาดต้องการ

ผู้ผลิตจะได้คำสั่งซื้อจากลูกค้า 2 ลักษณะ คือ

- ลูกค้าที่เป็นร้านค้าทั้งในต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ ซึ่งจะระบุประเภทและชนิดของ ผลิตภัณฑ์ที่แน่นอนทำให้ผู้ผลิตมีโอกาสได้ผลิตผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งนอกจากจะผลิตส่งลูกค้าแล้ว ผู้ผลิต ยังทำแบบใหม่ ๆ มาผลิตจำหน่ายเองด้วย
- เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตทำขึ้นหลากหลายเพื่อนำไปจำหน่ายในงานเทศกาล ซึ่งจะเป็นการทดสอบตลาดไปในตัวว่าผลิตภัณฑ์ตัวใดเป็นที่ต้องการของตลาด ผู้ผลิตก็จะผลิตผลิตภัณฑ์ตัวนั้นมา จำหน่ายมากขึ้น แต่เมื่อผู้ผลิตหลาย ๆ ราย ผลิตสินค้ารูปแบบและประเภทเดียวกันก็จะทำให้ความต้องการของ ตลาดลดลง

ประเทศไทยจะได้เปรียบด้านฝีมือและความประณีต สามารถจะเข้าสู่ตลาดระดับสูงได้ แต่ มีปริมาณไม่มากนัก ราคาค่อนข้างสูง ส่วนตลาดในระดับต่ำและระดับกลางนั้นอาจต้องแข่งขันกับจีน เกาหลี ยोंกง ซึ่งเราอาจจะสู้ในด้านราคาไม่ได้ ตลาดผ้าฝ้ายทอในต่างประเทศจะเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอ เช่น ผ้าปูเบาะ ผ้าบุผนังหัวเตียง ผ้าปูเบาะ นอกจากนั้นยังทำเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น ปลอกหมอน ผ้ารองจาน ผ้าที่ใช้บนโต๊ะอาหาร ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ ประเทศที่สั่งซื้อได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา เยอรมันตะวันตก ออสเตรเลีย และอังกฤษ

ในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน จะคำนึงถึงความปลอดภัยของสินค้า จึงมีการป้องกันและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากขึ้น เน้นการใช้สีย้อมธรรมชาติและผู้บริโภคยินยอมที่จะซื้อ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากธรรมชาติ ปราศจากสารเคมี ในราคาสูงกว่าปกติถึงร้อยละ 20-50 ดังนั้นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอ มือย้อมสีธรรมชาติจะเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีศักยภาพพอที่จะก้าวสู่ตลาดต่างประเทศ ถ้าหากมีการปรับปรุงและ พัฒนาเทคนิคและกรรมวิธีให้มีคุณภาพได้มาตรฐานมากขึ้น (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ผ้าไหม

ตลาดภายในประเทศของผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทยนั้นเป็นปริมาณร้อยละ 60 ของการผลิตทั้งหมด ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่ คือ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ดร.ณวรรณ สุวรรณรงค์, 2532) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะซื้อเป็นของขวัญระลึก

ตลาดต่างประเทศ

ผ้าฝ้าย

ผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเป็นสินค้าที่มีการส่งออกปีละจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเคหะสิ่งทอ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิตให้มีมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ จากสถิติส่งออกผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทั้งทอมือและทอเครื่องของไทยจากปี 2530-2535 มีมูลค่าการส่งออก 495.1, 984.1, 1,419.3, 1,811.4, 2,558.2 และ 2,535 พันบาท ตามลำดับ (กองส่งเสริมการค้าไทย, 2535)

ตลาดส่งออกที่สำคัญของผ้าฝ้ายทอมือและอุตสาหกรรมสิ่งทออื่น ๆ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ตลาดข้อตกลง คือ ตลาดที่มีข้อตกลงการค้าสิ่งทอกับประเทศไทย มี 18 ประเทศ ได้แก่ EEC (12 ประเทศ) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฟินแลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ และออสเตรเลีย
2. ตลาดนอกข้อตกลง คือ ตลาดที่ไม่มีโควต้า หรือไม่มีข้อตกลง สามารถส่งออกได้อย่างไม่จำกัด ประเทศคู่ค้าที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอเมริกา อาหรับอิมิเรตส์ สิงคโปร์ ฮองกง และออสเตรเลีย ซึ่งตลาดนอกข้อตกลงเริ่มมีบทบาทสำคัญต่อการส่งออกสิ่งทอไทย เพราะสามารถขยายปริมาณส่งออกได้

ผ้าไหม

ตลาดส่งออกผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่สำคัญของไทยได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ญี่ปุ่นนำเข้าเพื่อทดแทนการผลิตภายในประเทศซึ่งไม่เพียงพอ สหรัฐอเมริกานิยมผ้าไหมจากไทยสำหรับบุเฟอร์นิเจอร์ ตลาดยุโรปที่สำคัญคือ เบลเยียม ซึ่งเป็นตลาดผ้าไหมแห่งใหม่ของไทยที่มีแนวโน้มจะขยายตัวออกไปได้อีกมาก (ดร.ณวรรณ สุวรรณรงค์, 2532) และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นตลาดนำเข้าผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เช่น เนคไท ผ้าพันคอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ปลอกหมอน และกรอบรูป ซึ่งยังมีช่องทางส่งออกได้อีกมาก โดยเฉพาะในขณะที่ผ้าไหมในรูปผืนผ้าของไทยเสียเปรียบด้านราคา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ ดังนั้นผู้ผลิตควรพัฒนาการผลิตในด้านผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผ้าผืนและหลีกเลี่ยงการแข่งขันที่รุนแรงจากผู้ผลิตที่ได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิต เช่น จีน และอินเดีย ในตลาดผ้าผืน

หากประเทศไทยต้องการเปิดตลาดผ้าไหมสู่ยุโรป ต้องเปลี่ยนแนวคิดในการ design ผ้าให้ เป็นไปตามความนิยมและสวมใส่สบายในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น ต้องผลิตผ้าใน ลักษณะหนาแน่น และในฤดูร้อนต้องเป็นผ้าที่บางพริ้ว ดังนั้นการกำหนดโครงสร้างผ้าให้เหมาะสมจึงเป็น สิ่งจำเป็น ปัจจุบันสถาบันวิจัยอุตสาหกรรมสิ่งทอได้มีการวิจัยและพัฒนาด้านการปรับโครงสร้างผ้าไหมไว้มาก

พอสมควร โดยเฉพาะไหมบัวย ซึ่งเป็นไหมเส้นพุ่งที่ไม่มีการตีเกลียว และมีลักษณะเป็นปุ่มปมตามลักษณะของเส้นไหมไทยที่ทำการสาวไหมด้วยมือ สถาบันอุตสาหกรรมสิ่งทอได้พยายามปรับปรุงโครงสร้างของไหมบัวยให้สามารถนำไปผลิตผ้าได้หลายรูปแบบตามความต้องการตลาด และในอนาคตคาดว่าจะความต้องการนำไหมบัวยไปผลิตเป็นผ้าจะมากขึ้น และการผลิตผ้าในแนวสากลจะเกิดขึ้นได้ (สุเมธ นวเศรษฐวิสูตร, 2544)

นอกจากการออกแบบโครงสร้างผ้าไหมแล้ว ควรพิจารณาถึงคุณภาพผ้าไหมไทยที่ผลิตอยู่ในปัจจุบันมีจุดอ่อนอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะคุณภาพสีและการดูแลรักษา ตลอดจนการออกแบบลายผ้าในเชิงอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่ไปกับการพัฒนาการออกแบบในเชิงสากล

สำหรับสิ่งทอโดยทั่วไปแล้ว ประเทศที่เป็นผู้ผลิตส่งออกรายใหญ่ คือ อิตาลี และสาธารณรัฐเยอรมัน ส่วนประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็เริ่มมีแนวโน้มการส่งออกเพิ่มขึ้น เช่น ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน ปากีสถาน และศรีลังกา

การแข่งขันต้องแข่งขันกันตั้งแต่ฝีมือ ต้นทุนการผลิต และเทคนิคกรรมวิธีที่จะลดต้นทุนลงมากที่สุด เพื่อสู้ราคาในตลาดโลกได้ จีนจัดเป็นประเทศผู้ผลิตที่ค่อนข้างได้เปรียบทางด้านวัตถุดิบ เพราะจีนสามารถผลิตผ้าได้เอง ทำให้ต้นทุนวัตถุดิบต่ำ ส่วนประเทศอินเดีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ค่าแรงก็ยังต่ำอยู่ ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำสามารถแข่งขันด้านราคากับประเทศส่งออกอื่นๆ ได้ (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

2.1.1 สภาพทางกายภาพ

บ้านแม่ป่าก หมู่ที่ 4 ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ ประมาณ 70 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอวังชิ้นประมาณ 14 กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือ เส้นทางคมนาคมสายหลักได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1124 (สายลอง – วังชิ้น) ซึ่งบ้านแม่ป่ากมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขตพื้นที่ตำบลบ่อเหล็ก	อำเภอลอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตพื้นที่บ้านเหล่า หมู่ที่ 9	ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขตพื้นที่บ้านบอม ตำบลบ้านกิว	อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	ติดต่อกับเขตพื้นที่บ้านแม่จอนนอก หมู่ที่ 8	ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น

บ้านแม่ป่าก ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบและที่ดอน มีพื้นที่ทั้งหมด 874 ไร่ แบ่งการใช้พื้นที่ดังนี้ เป็นที่อยู่อาศัย 300 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 34.32 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ทำการเกษตร รวมทั้งหมด 574 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่นา 387 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.27 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่สวน 99 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.32 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนอีก 88 ไร่ เป็นพื้นที่อื่นๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10.09 ของพื้นที่ทั้งหมด

แหล่งน้ำธรรมชาติ คือ ลำห้วยแม่ป่าก ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้าน

2.1.2 สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

บ้านแม่ป่ากมีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในหมู่บ้าน มีรายละเอียดดังนี้

การคมนาคม เส้นทางคมนาคมเดินทางไปมาได้สะดวกภายในหมู่บ้านที่ใช้ติดต่อกับชุมชนอื่นๆ มี 2 เส้นทาง เป็นถนนคอนกรีต

น้ำอุปโภคบริโภค แหล่งน้ำใช้ในหมู่บ้านเพื่อการอุปโภคบริโภค จะใช้น้ำจากลำห้วยแม่ป่ากและจากประปาหมู่บ้าน จำนวน 187 ครัวเรือน นอกจากนี้จะใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นจำนวน 43 บ่อ บ่อบาดาลจำนวน 4 บ่อ ส่วนแหล่งน้ำใช้เพื่อการเกษตรจะใช้น้ำจากลำห้วยแม่ป่ากและอ่างเก็บน้ำแม่ป่าก ซึ่งจะไหลผ่านหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านมีน้ำใช้เพียงพอในการทำการเกษตรตลอดทั้งปี

ไฟฟ้า ชาวบ้านภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ครบทั้ง 187 ครัวเรือน

โทรศัพท์ ภายในหมู่บ้านมีใช้ประมาณ 50 ครัวเรือน และมีโทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่ง

สถานพยาบาล เมื่อมีการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ชาวบ้านจะใช้บริการสถานเอนามัยประจำตำบลแม่จอก ซึ่งห่างจากตัวหมู่บ้านประมาณ 500 เมตร แต่สถานพยาบาลที่ชาวบ้านนิยมไปใช้บริการกันมากก็คือ โรงพยาบาลอำเภอคลองและวังซัน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร

โรงเรียน เด็กนักเรียนชั้นประถมจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของหมู่บ้าน จะเรียนที่โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ป่าก ส่วนนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่จะเรียนที่โรงเรียนมัธยมในตัวอำเภอคลอง จังหวัดแพร่

สถาบันการเงิน ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนิยมไปใช้บริการ คือ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด(มหาชน) สาขา วังซัน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์สาขา วังซัน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 12 กิโลเมตร ส่วนแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของชาวบ้านในหมู่บ้านนอกเหนือจากธนาคาร คือ กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีสถานที่ตั้งอยู่ที่ศาลาที่ทำการหมู่บ้านแม่ป่าก และเงินออมทรัพย์ของกลุ่มแม่บ้าน

สถานที่ราชการ ภายในหมู่บ้านมีส่วนหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ภายในเขตหมู่บ้าน ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ป่ากและหน่วยงานของตำรวจรักษาชายแดน

ร้านค้า ในหมู่บ้านมีร้านค้าทั้งหมด 9 ร้าน แบ่งเป็นร้านขายของชำ จำนวน 2 ร้าน ร้านอาหาร 2 ร้าน ร้านขายผ้าทอดีนจก 4 ร้าน และร้านค้าจักสาน 1 ร้าน แต่แหล่งที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนิยมไปจับจ่ายใช้สอยคือร้านค้าในอำเภอคลองและอำเภอวังซัน

สถานบริการน้ำมัน ในหมู่บ้านมี 1 แห่ง ซึ่งมีขนาดเล็ก ชาวบ้านเรียกว่า ปัมหลอด

2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านป่าก ไม่มีการจดบันทึกประวัติหมู่บ้านไว้ แต่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า ประมาณปี พ.ศ 1269 มีกลุ่มชาวบ้านสืบเชื้อสายดั้งเดิมมาจากเมืองตรอกสลอบ เข้ามาตั้งถิ่นฐานพร้อมกับสร้างพระธาตุขวยปู่ ซึ่งเป็นโบราณสถานที่ที่เชื่อกันว่ามีพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปู่คำได้อาศัยอยู่กับแม่น้ำที่ถ้ำกในลำห้วยแม่ป่าก (ถ้ำนี้มีจริง อยู่ห่างจากองค์พระธาตุไปทางตะวันตกประมาณ 300 เมตร ปัจจุบันจมอยู่ในอ่างเก็บน้ำแม่ป่าก) ได้ขออธิษฐานให้ตรงนี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า จากนั้นจึงได้มีการสร้างพระธาตุขวยปู่ขึ้น และตั้งชื่อหมู่บ้านตามลำห้วยที่ผ่านหมู่บ้าน

2.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

2.3.1 สภาพทางสังคม

ประชากรในหมู่บ้านแม่ป่าก มีจำนวน 187 ครัวเรือน มีประชากร 612 คน โดยแบ่งเป็นประชากรชายจำนวน 272 คน และประชากรหญิงจำนวน 340 คน โดยมีขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย 3 คน ซึ่งแบ่งเป็นโครงสร้างของประชากรได้ดังนี้ ประชากรอยู่ในช่วงอายุ 20 – 44 ปี มีสัดส่วนสูงที่สุด ซึ่งเป็นวัยทำงาน คิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ช่วงอายุต่ำกว่า 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 24 และช่วงอายุ 14-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 15 ส่วนประชากรอยู่ในช่วงอายุ 45 – 60 ปีและอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนต่ำที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6 และ 5 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ตามลำดับรายละเอียดโครงสร้างของประชากรจำแนกตามช่วงอายุดังตารางที่ 2.1

สำหรับการศึกษาภายในหมู่บ้าน ประชากรภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา (ป.1 – ป.6) โดยคิดเป็นร้อยละ 38 ของจำนวนประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ระดับชั้นมัธยมศึกษา (ม.1 – ม.3) มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 – ม.6) ระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) และอื่น ๆ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30 22 5 และ 5 ตามลำดับ รายละเอียดโครงสร้างของประชากรจำแนกตามระดับการศึกษาดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรของบ้านแม่ป้ากจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	สัดส่วน (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 13 ปี	24
14 – 19 ปี	15
20 – 44 ปี	50
45 – 60 ปี	6
อายุ 60 ปีขึ้นไป	5
รวม	100

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

ตารางที่ 2.2 ระดับการศึกษาของประชากรบ้านแม่ป้าก

ช่วงอายุ	สัดส่วน (ร้อยละ)
ประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)	38
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม. 3)	30
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 – ม. 6)	22
อุดมศึกษา (ปริญญาตรี)	5
อื่น ๆ ^{1/}	5
รวม	100

หมายเหตุ : อื่น ๆ ^{1/} หมายถึง ชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือและด้อยโอกาส เช่น พิการ ตาบอด ฯลฯ

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

สำหรับการรวมกลุ่มภายในบ้านแม่ป้าก เป็นการรวมกลุ่มโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอวังชิ้น ซึ่งภายในหมู่บ้านมีจำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแม่ป้าก มีสมาชิกทั้งหมด 40 คน กิจกรรมที่ดำเนินการคือ การแปรรูปอาหารได้แก่ ถั่วเคลือบและมะขามแก้ว และร่วมกิจกรรมภายในชุมชน ส่วนกลุ่มเกษตรกรทำนาแม่ป้าก มีสมาชิกทั้งหมด 152 คน มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างรายได้และพัฒนาอาชีพให้กับเกษตรกร นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีกลุ่มหัตถกรรมที่ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ คือ กลุ่มทอผ้า 43 หลังจากนั้นก็มีการแยกตัว

มาจัดตั้งกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป่าก และกลุ่มจักสาน 43 ซึ่งวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและช่วยเหลือกิจกรรมสังคมซึ่งภายในกลุ่ม รายละเอียดดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 กลุ่มในหมู่บ้านแม่ป่าก

กลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	จำนวนสมาชิก	บทบาท/หน้าที่ต่อชุมชน
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	2542	40	ช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้าน
กลุ่มเกษตรทำนาแม่ป่าก	2524	152	ช่วยเหลือกิจกรรมด้านเกษตรและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
กลุ่มทอผ้าตีนจก	2542	18	ช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้านและสร้างงานให้กับสมาชิกในชุมชน
กลุ่มจักสาน 43	2542	-	ช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้านและสร้างงานให้กับสมาชิกในชุมชน

ที่มา : จากการเอกสารของ อบต. แม่ป่าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

2.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ด้านการประกอบอาชีพของคนภายในหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ซึ่งการทำนาของเกษตรกรเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือน ปลูกถั่วลิสงในช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน ซึ่งเป็นการปลูกเพื่อจำหน่าย เมื่อหลังฤดูการทำนา ก็จะทอผ้าและจักสาน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 85 ของประชากรทั้งหมดภายในหมู่บ้าน รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป และ อื่น ๆ (รับราชการ ค้าขาย เป็นต้น) รวมกันคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15 รายละเอียดดังตารางที่ 2.4 รายได้ของคนในหมู่บ้านโดยเฉลี่ยเท่ากับ 10,000 – 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งแยกเป็นรายได้จากภาคเกษตรประมาณ 4,000 – 10,000 บาท/คน/ปี และ รายได้นอกภาคเกษตรประมาณ 5,000 – 20,000 บาท/คน/ปี สำหรับอัตราค่าจ้างรายวันของคนในหมู่บ้าน ทั้งชายและหญิงเท่ากับอัตราค่าจ้างรายวันภายในจังหวัดแพร่ คือค่าจ้างงานฝีมือ/หัตถกรรม 100 บาท/วัน รับจ้างทั่วไป 120 บาท/วัน และรับจ้างภาคเกษตร 100 บาท/วัน

ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ป่าก ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองถึงร้อยละ 90 โดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 2-3 ไร่

ตารางที่ 2.4 การประกอบอาชีพ

ชนิดงาน/อาชีพ	ช่วงอายุ	ช่วงเดือนที่ทำ	หน่วยงานที่แนะนำ สนับสนุน	รายได้เฉลี่ย/คน/ ปี (บาท)
อาชีพหลัก				
- เกษตรกรรม (ทำนา)	30 - 50	มิถุนายน - กันยายน	เกษตรอำเภอวังชิ้น	ปลูกเพื่อบริโภค
	30- 50	มกราคม - เมษายน	เกษตรอำเภอวังชิ้น	10,000
- ปลูกถั่วลิสง	20 - 50	ทั้งปี	-	15,000
- รับจ้างทั่วไป	25 - 60	ทั้งปี	-	20,000
- อื่น ๆ ^{1/}				
อาชีพเสริม	30 - 50	หลังฤดูการทำนา	ศูนย์ส่งเสริมและ	12,000
- จักสาน	25- 50	หลังฤดูการทำนา	พัฒนาชาวเขากม	20,000
- ทอผ้า			ประชาสัมพันธ์และ พัฒนาชุมชน	

หมายเหตุ : อื่น ๆ ^{1/} หมายถึง รับราชการและค้าขาย

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

2.4 พุทธศาสนิกและภูมิปัญญาชาวบ้านของประชากรในหมู่บ้าน

ในอดีต ชาวบ้านบ้านแม่ป้ากจะทำนาตามบรรพบุรุษ ว่างจากการทำนาก็จะมีอาชีพการจักสานจากไม้ไผ่เพื่อใช้ในกิจกรรมประจำวันและเป็นเครื่องใช้ไม้สอย ภายในหมู่บ้านมีช่างจักสานที่มีฝีมือคือ พ่อหลวง บุญมาแก้ว อายุ 70 ปี ที่มีประสบการณ์ในการจักสานถ่ายทอดให้ลูกหลานสืบต่อกันมา ซึ่งต่อมาพัฒนาชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมให้สมาชิกภายในชุมชนจัดตั้งกลุ่มจักสานเพื่อรวมกันผลิตมีสมาชิกประมาณ 10 คน หลังจากนั้นเมื่อประมาณ ปี พ. ศ 2542 หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ โดยให้ศูนย์ส่งเสริมชาวเขากมประชาสัมพันธ์เข้ามาอบรมให้กับกลุ่มแม่บ้านทอผ้าตีนจกเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน จนในปัจจุบันก็มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าตีนจกภายในหมู่บ้าน

จากการอบรมจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขากมประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ทำให้ได้ทำให้เกิดช่างฝีมือในการทอผ้าตีนจกของหมู่บ้าน จำนวน 3 คน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่

1. นางอรุณ	บุญโล่ห์	อายุ 53 ปี	ประสบการณ์	2 ปี
2. นางขันทอง	บุญโล่ห์	อายุ 41 ปี	ประสบการณ์	2 ปี
3. นางสม	บุญโล่ห์	อายุ 35 ปี	ประสบการณ์	2 ปี

และสมาชิกกลุ่มทอผ้าจากภายในหมู่บ้านอีกประมาณ 30 คน

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือซึ่งได้สร้างประโยชน์ให้กับหมู่บ้านและชุมชนเป็นอย่างมาก คือ กำนันตำบลแม่ป้าก มรรคทายก อินสม บุญแก้ว อายุ 60 ปีและพ่อหลวงบุญ มาแก้ว อายุ 70 ปี และสถานที่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือและเป็นศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ วัดชัยสิทธิ์ ที่เป็นโบราณสถานมีอายุ 1,000 กว่าปี และพระธาตุขวยบุญ ที่มีประเพณีสงฆ์พระธาตุขวยบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประมาณวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านแม่ป้าก ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบพุทธศาสนา มีกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้มีประเพณีการเลี้ยงผีพ่อเฒ่าหลวงและผีขุนน้ำ ในเดือน 4 เพื่อให้ปกป้องรักษาไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้ตลอดปี

สำหรับงานหัตถกรรมทั้งการจักสานและทอผ้าชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น เพราะช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ป้าก ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในอีกทางหนึ่ง

2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือภายในหมู่บ้านแม่ป้าก ทั้งหน่วยงานของภาครัฐและจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ ซึ่งหน่วยงานหลักที่เข้ามาช่วยเหลือได้แก่ พัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น เข้ามาช่วยเหลือในการแนะนำอาชีพให้กับชุมชนและช่วยจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ส่วนหน่วยงานรองลงมาได้แก่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขา ให้คำแนะนำและอบรมการทอผ้าจากให้กับกลุ่มแม่บ้าน สำนักงานเกษตรอำเภอวังชิ้นสนับสนุนในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ได้เข้ามาสนับสนุนด้านการทอผ้าจาก และเทคนิคอุดรดิตถ์ เข้ามาช่วยสอนอาชีพช่างให้กับกลุ่มหนุ่มสาวภายในหมู่บ้าน ซึ่งสามารถเรียงลำดับความสำคัญได้ ดังตาราง 2.5

ตารางที่ 2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงาน

หน่วยงาน	ความช่วยเหลือที่ได้รับ
พัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น	ให้คำแนะนำและส่งเสริมอาชีพ จัดตั้งกลุ่มจักสาน
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ กรมประชาสัมพันธ์	ให้คำแนะนำ อบรมและส่งเสริมอาชีพทอผ้าตีนจก
สำนักงานเกษตรวังชิ้น	ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้าน ให้คำแนะนำด้านการเกษตรและการแปรรูปอาหาร
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่	สนับสนุนและส่งเสริมการทอผ้าตีนจก
วิทยาลัยเทคนิคอุดรดิตถ์	ส่งบัณฑิตอาสาสมัครช่วยสอนงานช่างเชื่อมเหล็กให้ชาวบ้าน

ที่มา : จากการสัมภาษณ์นายมอย ผาสุก กำนันตำบลแม่ป้าก ณ วันที่ 19 มกราคม 2545

2.6 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและสภาพปัญหา

2.6.1 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน

ในปัจจุบัน โดยภาพรวมของหมู่บ้านแม่ป้าก มีการพัฒนาที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยชาวบ้านมีช่องทางการทำมาหากินเพิ่มขึ้น วัฒนธรรมประเพณียังคงถูกรักษาไว้ได้ดี มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เดินทางคมนาคมได้สะดวก มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้สมาชิกภายในชุมชน ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น

2.6.2 สภาพปัญหาและการแก้ไข

การพัฒนาภายในบ้านแม่ป้าก ประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน ดังนี้ คือ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ แยกได้ดังนี้

1. ชาวบ้านมีปัญหาขาดแคลนเงินทุน ทั้งส่วนที่เป็นภาคเกษตรและการจ้างงาน เนื่องจากขาดเงินทุนเวียนในการดำเนินงาน ทำให้ยากต่อการขยายกิจการ สาเหตุเนื่องจากแหล่งเงินกู้และกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับ ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน

2. ปัญหาด้านการตลาด ของผลผลิตทางการเกษตร และผ้าจกราคาตกต่ำ คือ ผลิตแล้วขายไม่ออกและตลาดรองรับผลผลิตยังมีน้อย

3. การอพยพไปทำงานที่อื่น เนื่องจากอัตราค่าจ้างภายในพื้นที่ต่ำและไม่มีการอาชีพรองรับ สำหรับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน หน่วยงานภายในพื้นที่ได้สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพภายในตำบลและมีนโยบายกองทุนละล้านให้กับชาวบ้านหมุนเวียนกันกู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ

ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาสำคัญที่หมู่บ้านแม่ป้าก คือ ปัญหายาเสพติด มีการระบาดของการใช้ยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนมากขึ้น ซึ่งสาเหตุก็เกิดจากเยาวชน ไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และขาดสถานที่ในการออกกำลังกาย หรือจัดกิจกรรมร่วมกันของเยาวชน ปัญหาการทอดทิ้งผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น คนแก่ชรา ผู้พิการ รวมถึงผู้ที่เป็นโรคเอดส์ และเยาวชนของหมู่บ้านเริ่มมองข้ามวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การแก้ไขปัญหาด้านสังคม ได้มีการจัดสรรเงินสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมจากสำนักงานพัฒนาชุมชนและ อบต.แม่ป้าก รวมถึงการจัดการแข่งขันกีฬาภายในตำบล เพื่อชาวบ้านและเยาวชนมีความสามัคคี และสนใจเล่นกีฬาเพิ่มขึ้น

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่หมู่บ้านแม่ป้ากพบ คือ ปัญหาขยะ เนื่องจากการทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง ซึ่งเกิดจากชาวบ้านยังไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภายในหมู่บ้านไม่มีสถานที่สำหรับทิ้งขยะ

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านภัยธรรมชาติ คือ ไฟป่าที่เกิดในช่วงหน้าแล้ง ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านถูกทำลาย

การแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้านยังไม่มีแก้ไข แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาจัดหาถังขยะมาใช้ภายในหมู่บ้าน และปัญหาด้านไฟฟ้าเป็นปัญหาที่ควบคุมได้ยาก แต่ทางหมู่บ้านก็มีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการดับไฟฟ้าให้กับชาวบ้าน

2.7 ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านแม่ป่ากเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างมีศักยภาพ เนื่องจากมีจุดที่สามารถพัฒนาได้ คือ ตำบลได้มีการวางแผนที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ บ่อน้ำร้อนแม่จอนนอก บ้านแม่จอนนอกหมู่ 8 ซึ่งจะมีการนำผ้าตีนจกภายในตำบลไปจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นกลุ่มทอผ้าตีนจกภายในหมู่บ้านจึงสามารถจะขยายตลาดได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ทางหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อจัดสรรเงินทุนให้กับกลุ่มอาชีพ โดยจะเน้นช่วยการสร้างงานภายในชุมชน และทางหมู่บ้านก็ได้มีนโยบายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานและการทอผ้าโดย

1. เน้นการพัฒนาฝีมือของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชน
 2. ประสานกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อช่วยหาตลาดให้กับผ้าจกของหมู่บ้านและส่งเสริมให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ
 3. ส่งเสริมด้านเงินทุนทั้งด้านเกษตร จักสาน และการลงทุนด้านอื่น ๆ
- กองทุนหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสที่จะกู้เงินไปลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ในชุมชนได้ยิ่งขึ้น และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ป่ากได้ดีขึ้น

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มฯ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ

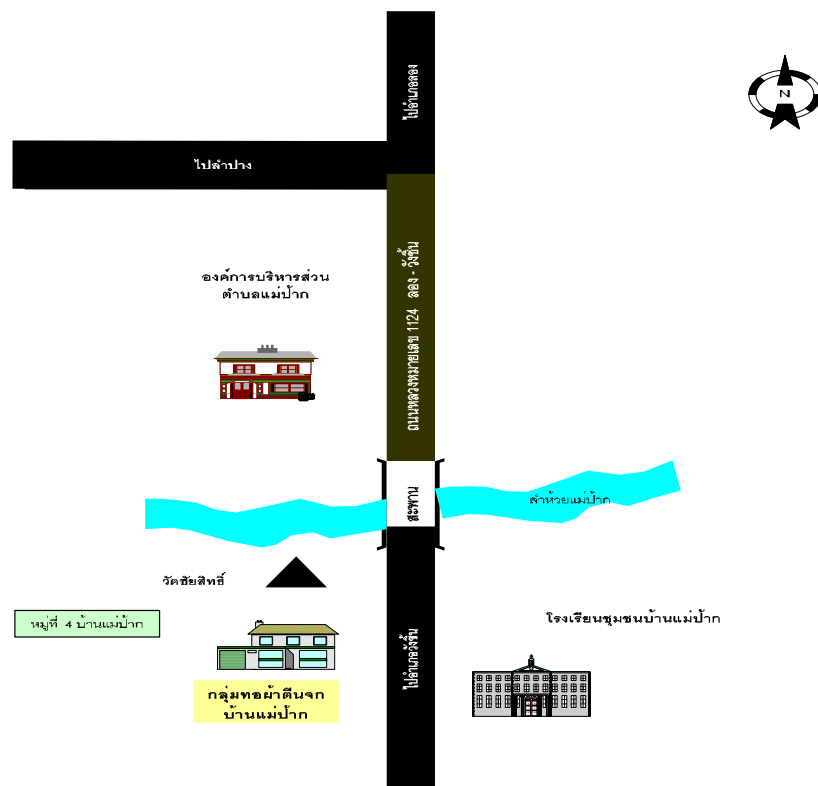
3.1.1 ชื่อสถานประกอบการ : กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก

3.1.2 สถานที่ตั้ง

บ้านเลขที่ 136/3 หมู่ที่ 4 ถนนวังชัน – บ้านแม่ป๋าก ตำบลแม่ป๋าก อำเภอลอง จังหวัดแพร่ 54160 โทรศัพท์ติดต่อ (054) 589012

การเดินทางไปกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก (กลุ่ม ฯ) เริ่มจากอำเภอลองเดินทางโดยใช้เส้นทางถนนหลวงหมายเลข 1124 (ลอง-วังชัน) ประมาณกิโลเมตรที่ 14 ตรงข้ามกับโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ป๋าก ก็เป็นที่ตั้งของกลุ่ม ฯ หรือใช้เส้นทางลำปาง - อำเภอลอง ถึงสามแยกไปอำเภอลองและอำเภอลอง เลี้ยวขวามาตามถนนหลวงหมายเลข 1124 ผ่าน อบต.แม่ป๋าก วัดชัยสิทธิ์ ก็ถึงที่ตั้งของกลุ่ม ฯ รายละเอียดดังแผนภาพที่

3.1

แผนภาพที่ 3.1 ที่ตั้งของสถานประกอบการ

3.1.3 ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มฯ

กลุ่ม ฯ มีผู้นำที่มีบทบาทภายในกลุ่ม ฯ 2 คน ได้แก่ ประธานและเหรัญญิก ซึ่งแต่ละคนมีประวัติส่วนตัวและบทบาทที่สำคัญดังนี้

1. นางอรุณ บุญโลห์ ดำรงตำแหน่งประธานของกลุ่ม อายุ 53 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ทำหน้าที่ บริหารงานภายในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สืบค้าและเก็บเขาย่าให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม เดิมประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ที่กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่อายุ 19- 40 ปี และได้สมรสกับนายสมาน บุญโลห์ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งปัจจุบันได้หย่าร้างกัน หลังจากนั้นนางอรุณ บุญโลห์ได้ย้ายกลับมาอยู่ที่ บ้านแม่ป่าก เมื่อปี 2542 ได้รับการฝึกอบรมทอดผ้าจาก จากศูนย์สงเคราะห์และพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสงเคราะห์ โดยได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ และได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทอดผ้า 43 ของบ้านแม่ป่าก เป็นกลุ่มที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งนางอรุณได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่ม แต่หลังจากนั้นได้มาจัดตั้งกลุ่มทอดผ้าจากบ้านแม่ป่ากอีกครั้ง เนื่องจากกลุ่มทอดผ้า 43 ประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารภายในกลุ่ม

นางอรุณ บุญโลห์ นอกจากจะอยู่ในกลุ่มทอดผ้าจากบ้านแม่ป่ากแล้ว ยังเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านแม่ป่าก แต่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งใด ๆ ในกลุ่มแม่บ้าน

นางอรุณ บุญโลห์ มีบุตร 5 คน ได้แก่ 1) นายพิชณ บุญโลห์ อายุ 34 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ที่โรงงาน จังหวัดสมุทรสาคร 2) นางสาวจรรยา บุญโลห์ อายุ 30 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ 3) นายจตุรงค์ บุญโลห์ อายุ 27 ปี 3) นายอาคม บุญโลห์ ปัจจุบันรับราชการทหาร อยู่ที่อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ และ 5) นางสาววงเดือน บุญโลห์ อายุ 19 ปี กำลังศึกษาอยู่ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ สามารถทอดผ้าจากได้ สำหรับสมาชิกภายในครอบครัวของนางอรุณ ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ฯ แต่อย่างใด

2. นางชนทอง บุญโลห์ อายุ 42 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นสมาชิกตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มเหมือนกัน ดำรงตำแหน่งเหรัญญิกของกลุ่ม โดยทำหน้าที่จัดการด้านการเงินบัญชี และบริหารงานร่วมกับนางอรุณ บุญโลห์ นอกจากนี้นางชนทองมีบทบาทที่สำคัญภายในกลุ่ม คือ เป็นผู้แกะลายและสืบค้า อาชีพหลักคือทำนา สมรสกับนายบุญส่ง บุญโลห์ อายุ 42 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพทำนา แต่มีบทบาทที่สำคัญในการขั้นตอนที่ช่วยนางชนทองกรอผ้า และวันด้าย

นางชนทอง และนายบุญส่ง บุญโลห์ มีบุตร 2 คน ได้แก่ 1) นางสาวฉันทนา บุญโลห์ อายุ 20 ปี กำลังศึกษาระดับอุดมศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2) นางสาวเกศรา บุญโลห์ อายุ 16 ปี กำลังศึกษาระดับ ปวช. ปีสอง ที่วิทยาลัยการอาชีพลอง จังหวัดแพร่ ซึ่งนางสาวเกศรา มีบทบาทที่สำคัญโดยช่วยทำบัญชีและตรวจสต็อกสินค้าในแต่ละวันของกลุ่มทอดผ้าตีนจกแม่ป่าก นอกจากนี้ สามารถกรอผ้าวันด้ายและทอดผ้าจากได้

3.2 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกลุ่มฯ

กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก ตั้งอยู่ที่บ้านแม่ป้าก หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ป้าก อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ปัจจุบันยังไม่มีทำการถาวร แต่มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์และสถานที่ผลิตบางส่วนอยู่ที่ดินของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม บริเวณหน้าบ้านของนางอรุณ บุญโลห์ ประธานกลุ่ม ฯ เริ่มจัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2544 โดยมีนางอรุณ บุญโลห์ เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 18 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและสร้างความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก แต่เดิมก่อนที่จะมีการรวมกลุ่ม ฯ ในปี 2542 ภายในบ้านแม่ป้าก ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า 43 ซึ่งสมาชิกในกลุ่มได้รับการฝึกอบรมทอผ้าจาก จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ทั้งในด้านงบประมาณและเอกสาร มีผู้เข้าฝึกอบรมจำนวน 42 คน ระยะเวลาฝึกอบรม 2 เดือน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับเบี้ยเลี้ยงคนละ 82 บาท/วัน และฝ่ายเพื่อใช้ในการทอผ้าจาก ตลอดจนหนังสือเมืองลงของดีเมืองแพร่ สถานที่ฝึกอบรมคือ วัดชัยสิทธิ์ บ้านแม่ป้าก

ในปี 2543 กลุ่มทอผ้า 43 ได้สร้างโรงเรือนมุงจากขนาด 3.8 x 17 x 3 เมตร โดยการรวบรวมเงินจากสมาชิกภายในกลุ่มจำนวน 26 คน ละคร 160 บาท จำนวนเงินทั้งสิ้น 4,160 บาท เพื่อใช้เป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและใช้เป็นสถานที่ในการทอผ้าจากของกลุ่ม ตั้งอยู่บริเวณหน้าบ้านของ นางอรุณ บุญโลห์

ต่อมาประมาณกลางปี 2544 กลุ่มทอผ้า 43 ได้ประสบปัญหาในเรื่องการจำหน่ายผ้าจากของสมาชิกภายในกลุ่ม เนื่องจากมีสมาชิกบางคน ได้นำผ้าจากที่ผลิตจากที่อื่นมาขาย ซึ่งทำให้ผ้าจากภายในกลุ่มขายไม่ได้ สมาชิกขาดรายได้ เกิดความไม่พอใจระหว่างสมาชิก ทำให้ในช่วงนั้นสมาชิกไม่ได้ส่งผ้าจากขายภายในกลุ่ม จึงได้ทำให้นางอรุณ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานกลุ่ม ฯ รวมกับสมาชิกบ้านแม่ป้ากจำนวน 18 คน ได้แยกตัวออกมาตั้งกลุ่มใหม่ ภายใต้ชื่อ “ กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก ” แต่สถานที่จำหน่ายและผลิตบางส่วนยังเป็นสถานที่เดิม เป็นการการจัดตั้งกลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใด ๆ ภายในพื้นที่ ในการรวมกลุ่ม ฯ ครั้งนี้สมาชิกได้ตกลงที่จะร่วมมือกันผลิตผ้าจากแล้วนำมาขายให้กับกลุ่ม การคัดเลือกสมาชิกเข้ากลุ่มพิจารณาจากความเป็นกันเอง ความคุ้นเคย สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและสื่อสารกันอย่างมีความเข้าใจ การลงหุ้นครั้งแรกของกลุ่ม ฯ คือ ผ้าจากคนละ 2 ผืน มูลค่าประมาณ 400 บาท เมื่อขายได้จะหักกำไรเข้ากลุ่มเป็นเงินทุนหมุนเวียน นอกจากนี้กลุ่มได้มีการจัดเวรให้สมาชิกมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์วันละ 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่การทอผ้าจากสมาชิกจะมาทอที่ศูนย์จำหน่ายผ้าจากด้วย

3.3 บทบาทของกลุ่มฯ ต่อชุมชน

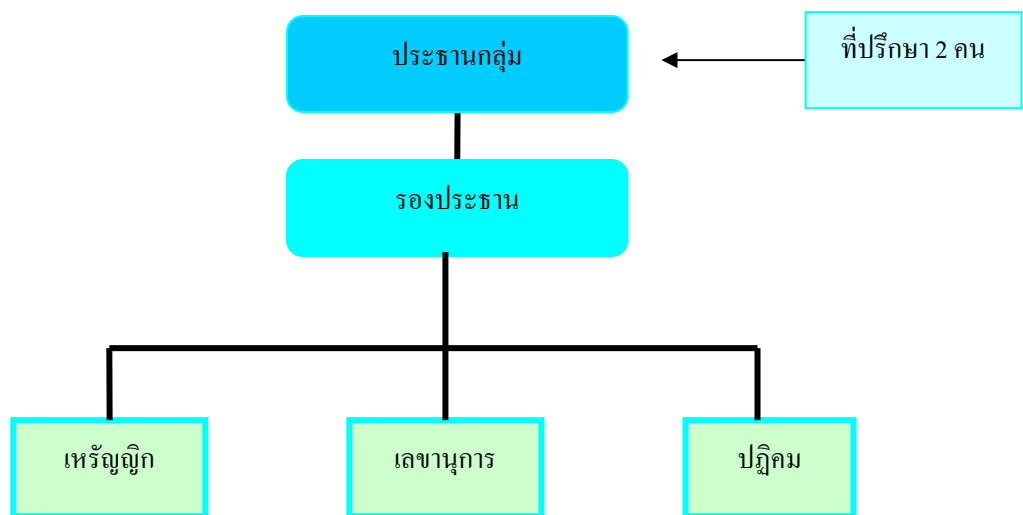
ในการร่วมมือและการทำงานภายในชุมชนของทางกลุ่ม ฯ เข้าไปช่วยเหลือชุมชนในนามของกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก โดยรูปแบบที่เข้าไปช่วยเหลือมีทั้งรูปของตัวเงินและแรงงานซึ่งกิจกรรมที่เข้าไปร่วมมือทั้งงานประเพณีและงานเพื่อสาธารณประโยชน์คือ ร่วมกีฬาระดับหมู่บ้าน ร่วมงานประเพณีภายในหมู่บ้าน ร่วมงานกับหน่วยงานภายในท้องถิ่น และพัฒนาวัด ป่าช้า โรงเรียนและถนนภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้การ

ทอผ้าจากของกลุ่ม ฯ เป็นอาชีพเสริมในการสร้างรายได้ให้กับแม่บ้านที่ว่างงานหลังจากการปักด้ายและหลังฤดูกาลการเก็บเกี่ยว

3.4 การจัดการองค์กรและการบริหารงานของกลุ่มฯ

3.4.1 การบริหารและจัดการองค์กรของกลุ่มฯ

การจัดองค์กรของกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป้าก ได้มีการแบ่งหน้าที่ โดยจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ขึ้นจำนวน 5 คน จากสมาชิกจำนวน 18 คน และมีผู้อาวุโสภายในหมู่บ้านซึ่งสมาชิกกลุ่ม ฯ นับถือเป็นที่ปรึกษา โดยโครงสร้างองค์กรของคณะกรรมการกลุ่มแสดงไว้ดังแผนภาพ 3.2

แผนภาพที่ 3.2 โครงสร้างองค์กร

หมายเหตุ : ที่ปรึกษาไม่ได้อยู่ในโครงสร้างองค์กรกลุ่ม ฯ

ที่มา : จากการสำรวจ

วิธีการคัดเลือกประธานและคณะกรรมการของกลุ่ม ฯ ได้รับการเสนอชื่อจากสมาชิกภายในกลุ่ม ฯ โดยมีมติเอกฉันท์ในการคัดเลือก โดยพิจารณาจากความสามารถ ความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ การให้ความร่วมมือภายในกลุ่มและความจริงใจในการปฏิบัติงานของแต่ละคน สำหรับตำแหน่งประธานกลุ่ม พิจารณารวมถึงสถานที่ตั้งเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มด้วย ขั้นตอนการคัดเลือกกรรมการกลุ่ม ฯ ใช้วิธีการคัดเลือกที่ละตำแหน่งจนครบตามโครงสร้างองค์กร สำหรับวาระในการดำรงตำแหน่งของประธานและคณะกรรมการยังไม่มีกำหนด และคำตอบแทนสำหรับคณะกรรมการยังไม่มีกำหนดเช่นกัน เนื่องจากกลุ่ม ฯ เพิ่งเริ่มจัดตั้ง และการปฏิบัติงานภายในกลุ่ม ฯ ของคณะกรรมการแต่ละคนจะเป็นลักษณะช่วยเหลือและ

ร่วมมือกันทำงานภายในกลุ่ม ฯ ด้วยความเต็มใจมากกว่าหวังผลตอบแทน ใด ๆ กลุ่ม ฯ ได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการตามโครงสร้างองค์กร ดังนั้นลักษณะหน้าที่และบทบาทของคณะกรรมการกลุ่ม ฯ มีดังนี้

- ประธานกลุ่ม ฯ นางอรุณ บุญโล่ห์ โดยหน้าที่หลักของนางอรุณ คือ การบริหารงานภายในกลุ่ม สำหรับบทบาทสำคัญในการทอผ้าจาก คือทำหน้าที่สืบต่อฟืมเก่า เตรียมเส้นยืน และเก็บเขาย่า (เก็บตะกรอ)

- รองประธานกลุ่ม ฯ นางเรือนคำ ท่วมแก้ว โดยหน้าที่หลักของนางเรือนคำ คือ ทำหน้าที่แทนประธานกลุ่ม

- เลขานุการ นางระเบียบ องค์การ โดยหน้าที่หลักของนางระเบียบ คือ ทำหน้าที่ในการบันทึกการประชุมของกลุ่ม

- เภรัญญิก นางขันทอง บุญโล่ห์ โดยหน้าที่หลักของนางขันทอง คือ ทำหน้าที่ในเรื่องการดูแลทางการเงินและบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม สำหรับบทบาทสำคัญในการทอผ้าจาก คือทำหน้าที่แกะลาย มัดเขาดอก สืบต่อฟืมเก่าและเตรียมเส้นยืน

- ปฎิคม นางประนอม ลำเมือง โดยหน้าที่หลักของนางประนอม คือ ทำหน้าที่ต้อนรับและดูแลผู้มาเยี่ยมชมงานภายในกลุ่ม ฯ และประสานกับสมาชิกภายในกลุ่ม

กลุ่ม ฯ มีที่ปรึกษา 2 คน คือ นางบัวกัน ปุตุ้ย ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่สมาชิกภายในกลุ่ม ฯ นับถือและนายคล้าย แสงแก้ว เคยรับตำแหน่งสมาชิก อบต. แม่ป้าก ช่วยให้คำแนะนำปรึกษาในด้านการดำเนินงานของกลุ่ม ฯ

จากโครงสร้างขององค์กร จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการบางคนทำงานตามตำแหน่งโครงสร้างการบริหาร เช่น ประธานกลุ่ม ฯ และเหรัญญิก ส่วนใหญ่บทบาทหน้าที่สำคัญอยู่ที่ประธาน และเหรัญญิก รายละเอียดประวัติคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ดังตาราง 3.1

ด้านการบริหาร กลุ่ม ฯ มีการประชุมประจำเดือน โดยส่วนใหญ่การประชุมปรึกษาหารือภายในกลุ่มมีรูปแบบไม่เป็นทางการ จะเป็นการพบปะพูดคุยถึงด้านการผลิต ด้านการขายผ้าจาก รายงานรายได้และรายจ่ายของกลุ่ม ที่ผ่านมากกลุ่ม ฯ ได้มีการประชุม 2 ครั้ง นอกจากนี้กลุ่ม ฯ ได้มีการจัดเวทีให้สมาชิกมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์วันละ 2 คน ซึ่งส่วนใหญ่การทอผ้าจากสมาชิกจะมาทอที่ศูนย์จำหน่ายผ้าจากด้วย

การวางแผนการจัดองค์กร กลุ่ม ฯ มีแนวคิดไว้ว่า ถ้าในอนาคตมรดกการดำเนินงานดีขึ้น สามารถขายผ้าได้มากขึ้น กลุ่ม ฯ คาดว่าจะรับสมัครเพิ่ม โดยพิจารณาจากสมาชิกที่เคยร่วมกลุ่มทอผ้า 43 เป็นอันดับแรก และจะมีการตั้งระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ฯ ใหม่ ถ้ามีการขยายกลุ่ม ฯ มากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารงาน

3.4.2 ปัญหาการจัดการองค์กรของกลุ่ม ฯ

1. กลุ่ม ฯ ประสบปัญหาในด้านไม่มีที่ดินสำหรับสถานที่ที่ตั้งสถานที่ประกอบการอย่างเป็นทางการ เนื่องจากในปัจจุบัน สถานที่ประกอบการของกลุ่มตั้งอยู่บนที่ดินของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม

ทำให้สถานที่ประกอบการของกลุ่มจึงเป็นโรงเรือนมุงหลังคา ซึ่งมีสภาพไม่ค่อยมั่นคง เพื่อใช้ในการผลิตและจำหน่าย ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการจัดการด้านขยายการผลิตและการจำหน่ายของกลุ่ม นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนการจัดการองค์กรในอนาคต

2. กลุ่ม ฯ ยังไม่มีการกำหนดตำแหน่งฝ่ายการตลาด ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญเพื่อช่วยบริหารงานด้านการตลาด การหาลูกค้าและการวางแผนการตลาด สืบเนื่องมาจาก กลุ่ม ฯ ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการตลาด

3.5 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม ฯ ได้รับการสนับสนุนจาก ส.ส วรวัจน์ ได้สนับสนุนป้ายของกลุ่มทอดผ้าจากบ้านแม่ป้าก ขนาด 1.50x0.50x1.50 เมตร ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ ได้ทำนามบัตรให้กับกลุ่ม ฯ เพื่อไว้ประชาสัมพันธ์และโฆษณาผลิตภัณฑ์จากลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์และผู้สนใจสินค้าทั่วไป และกลุ่มทอดผ้า 43 ได้สนับสนุนโรงเรือน มูลค่า 4,160 บาท ให้กับกลุ่ม ฯ แต่อย่างไรก็ตามช่วงที่สมาชิกรวมกลุ่มในกลุ่มทอดผ้า 43 สมาชิกได้รับการฝึกอบรมการทอดผ้าจาก จากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ โดยได้รับการสนับสนุนจากนายวรวัจน์ เชื้ออภัยบุญกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ทั้งในด้านงบประมาณ และเอกสาร ระยะเวลาฝึกอบรม 2 เดือน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับเบี้ยเลี้ยงคนละ 82 บาท/วัน และฝ่าย ตลอดจนหนังสือเมืองลงของดีเมืองแพร่ สำหรับนโยบายของภาครัฐ ทั้งในส่วนของการกองทุนหมู่บ้าน และ นโยบาย 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล กลุ่ม ฯ ไม่ได้มีส่วนร่วม เนื่องจากไม่มีหน่วยงาน เข้ามาแนะนำให้คำปรึกษาให้กลุ่มทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ

3.6 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ

การรวมกลุ่ม ฯ ผ่าตื่นจก เกิดจากความตั้งใจของสมาชิกภายในชุมชนที่จะจัดตั้งกลุ่มเอง เพื่อสร้างรายได้และอาชีพเสริมให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนการสนับสนุนในการเสริมสร้างและอบรมการจัดการในด้านการตลาด การบริหารงานภายในกลุ่ม และด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น แต่กลุ่ม ฯ เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกจึงได้มีการจัดระบบโครงสร้างของกลุ่มและกำหนดบทบาทให้สมาชิกภายในกลุ่มบริหารดำเนินงานกันเอง ซึ่งมีการแบ่งหน้าที่ในการจัดการให้สมาชิกแต่ละคนอย่างชัดเจน มีระบบการทําบัญชีแบบง่าย แต่สมาชิกทุกคนจะทราบความเคลื่อนไหวของบัญชี เนื่องจากสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกันบริหาร การทำงานจึงไม่ตกเป็นภาระหนักของผู้ใดในกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานภายในกลุ่มไม่เกิดความขัดแย้ง สมาชิกจะมีความสามัคคีและรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ซึ่งกลุ่ม ฯ สามารถพัฒนาให้มีความเข้มแข็งได้ เนื่องจากมีขนาดของสมาชิกน้อย มีการกระจายการทำงานและความโปร่งใสในการทำงาน สอดคล้องกับทัศนคติของกลุ่ม ฯ ที่ว่า จากการดำเนินงานที่ผ่านมาประมาณ 2 เดือน ของกลุ่ม กลุ่ม ฯ คิดว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญ คือสมาชิกมีความร่วมมือร่วมใจในการผลิต ไม่มีการท้อแท้และมีความเชื่อมั่นภายในกลุ่ม สรุปโดยภาพรวมกลุ่มฯค่อนข้างมีศักยภาพในการจัดการองค์กร

ตารางที่ 3.1 ประวัติคณะกรรมการกลุ่ม ฯ ปี 2544

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	เพศ	สถานภาพ	ระดับการศึกษา	ตำแหน่ง	บทบาทและหน้าที่	อาชีพเดิม	อาชีพปัจจุบัน	เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน	บทบาทภายในชุมชน
1.	นางอรุณ บุญไธ้	53	หญิง	หม้าย	ป.4	ประธานกลุ่ม ฯ	บริหารงานภายในกลุ่ม ฯ และสืบต่อพี่มเก่าเตรียมเส้นยืนและเก็บตะกรอ	รับจ้าง	รับจ้างและทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	อสม. หมู่บ้าน
2.	นางเรือนคำ ท่วมแก้ว	48	หญิง	สมรส	ป.4	รองประธานกลุ่ม ฯ	ทำหน้าที่แทนประธานและติดต่อบริษัทงาน	ทำนา	ทำนาและทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-
3.	นางระเบียบ องค์การ	39	หญิง	สมรส	ป.4	เลขานุการ	จัดบันทึกรายงานการประชุม	ทำนา	ทำนาและทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-
4.	นางชื่นทอง บุญไธ้	42	หญิง	สมรส	ป.4	เหรัญญิก	บริหารด้านการเงิน การแกะลาย มีเตาเผาอกและสืบพี่มเก่า	ทำนาและทำสวน	ทำนา ทำสวนและทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-
5.	นางประนอม ลำเมือง	45	หญิง	สมรส	ป.4	ปฎิคม	ต้อนรับและดูแลผู้มาเยี่ยมชมนิกิจารกลุ่ม ฯ รวมถึงการประสานงานต่าง ๆ	ทำนา	ทำนาและทอผ้า	แม่บ้านเกษตรกร	-

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 4

การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต

4.1 ผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป๋าก ได้แก่ ผ้าตีนจกเป็นเชิงผ้าขึ้น ขนาดหน้ากว้าง 14 นิ้ว ยาวประมาณ 70-72 นิ้ว (รูปภาพผนวกที่ 4) โดยมีลายหลักและลายประกอบ ต่าง ๆ ดังนี้

- ลายหลัก ได้แก่ ลายน้าอ่าง ลายหาดเสี้ยว ลายสิบสองปันนา ลายสำเภาลอยน้ำ ลายโคมและช่อน้อยตุงชัย ลายขอไล่ ลายหักนกคู่ ลายหักหงส์คู่ ลายดอกเซีย ลายกาบแก้ว ลายเก้งเก้งช้อนเซีย ลายขอหัก ลายขอผักกูด

- ลายประกอบ ได้แก่ ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมตัน ลายขอประแจ ลายสะเปา ลายหงส์คู่ ลายพันปลา ลายมะลิเลื้อย ลายเถาไม้เลื้อย ลายลูกโซ่ ลายดอกตะลอม (ดอกบานไม่รู้โรย) ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมตันในสระน้ำ ลายดอกพิกุล ลายอุบะ ลายต้นสนใหญ่

สำหรับการทอผ้าตีนจกลายหลักที่กลุ่ม ฯ นิยมผลิต คือ ลายหาดเสี้ยวและลายน้าอ่าง (รูปภาพผนวกที่ 4 และ 5) ส่วนลายประกอบที่เป็นลายดั้งเดิมที่ผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ จะมีการทอเป็นลายประกอบ คือ ลายนกคู่กินน้ำฮ่วมตัน ซึ่งผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ จะมีการประกอบลวดลายโดยลายหลักจะมีประมาณ 1- 2 แถว ส่วนลายประกอบจะมีการนำลวดลายต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน สีเส้นยืนที่นิยมผลิต คือ สีดำ สีแดงและสีน้ำเงิน

4.2 การบริหารการผลิต และการวางแผนการผลิต

4.2.1 การบริหารการผลิต

การบริหารการผลิตคณะกรรมการกลุ่ม ฯ และสมาชิกช่วยกันบริหารการผลิต ซึ่งเน้นในเรื่องแบ่งการผลิตให้กับสมาชิกแต่ละคน และการควบคุมคุณภาพของผ้าจก สำหรับการจับจ่ายการผลิต ส่วนใหญ่สมาชิกแต่ละคนบริหารการผลิตกันเอง แต่มีวัตถุประสงค์บางชนิด ได้แก่ ผ้ายเส้นยืน ประธานกลุ่ม ฯ เป็นผู้จัดหาซึ่งจะเป็นลักษณะการผลิตไปเรื่อย ๆ ในการทอแต่ละครั้ง ใช้ด้ายยืน 1 เครือ ยาวประมาณ 110 เมตร จะได้ผ้าจกประมาณ 11 ผืน สมาชิกใช้ระยะเวลาประมาณ 30- 45 วัน หรือ ประมาณ 8-9 ผืนต่อเดือน ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะใช้เวลาในการทอไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความชำนาญในการทอ ถ้ามีความชำนาญ ใช้เวลาทอผ้าจกประมาณ 2-3 วันต่อ 1 ผืน ส่วนสมาชิกที่ไม่ค่อยชำนาญ ใช้เวลาทอผ้าจกประมาณ 3-4 วันต่อ 1 ผืน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปริมาณการใช้ด้ายสอดในการทอ ถ้าใช้ด้ายสอดสอด 3 เส้นจะทอเสร็จเร็ว กว่าด้ายสอด 2 เส้น แต่อย่างไรก็ตามภายในกลุ่ม ฯ จะมีขั้นตอนการผลิตบางขั้นตอนที่สมาชิกไม่สามารถทำได้ทุกคน คือ การแกะลาย การสืบเครือ การขึ้นเครือ ซึ่งภายในกลุ่ม ฯ จะแบ่งหน้าที่ดังกล่าวให้กับสมาชิกที่มีความถนัดและความชำนาญในด้านนี้รับจ้างผลิตจากสมาชิกภายในกลุ่ม เมื่อสมาชิกทอผ้าตีนจกได้ก็จะนำมาขายให้กับกลุ่มครั้งละ 1-2 ผืน โดยสมาชิกจะขายผ้าจกให้กับกลุ่มได้ต่อเมื่อ กลุ่ม ฯ สามารถขายผ้าจกที่วางจำหน่ายหน้า

ร้านค้าของกลุ่มฯ สำหรับสถานที่ทอผ้าของกลุ่มคือ สถานที่ประกอบกิจการของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จะมาทอผ้าและใช้ที่ทอผ้าของแต่ละคน ส่วนในช่วงฤดูฝนสมาชิกจะทอผ้าอยู่ที่บ้าน

4.2.2 การวางแผนการผลิต

การวางแผนการผลิตสมาชิกแต่ละคนไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เนื่องจากกลุ่มฯ เพิ่งตั้งได้ประมาณ 2 เดือน ดังนั้นจึงเป็นแผนการผลิตระยะสั้น ส่วนใหญ่สมาชิกภายในกลุ่มจะทอผ้าจากไปเรื่อย ๆ เมื่อทอผ้าเสร็จแต่ละผืนก็จะเก็บไว้ที่บ้าน และนำมาขายที่กลุ่มฯ เพื่อนำเงินไปซื้อฝ้ายสอดและฝ้ายด้อมมาใช้ทอผ้าชิ้นถัดไป ซึ่งสมาชิกแต่ละคนไม่มีการซื้อฝ้ายเก็บไว้ใช้ทอผ้าในปริมาณมาก ๆ เนื่องจากผลิตภณฑ์จะเป็นการขายหน้าร้านของกลุ่มฯ ยังไม่มีคำสั่งซื้อจากลูกค้า ดังนั้นปริมาณการผลิตผ้าจากของสมาชิกจะมากกว่าปริมาณการรับซื้อผ้าจากจากสมาชิก รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ปริมาณการผลิตผ้าชิ้นดินจกของกลุ่ม

เดือน	ผ้าชิ้นจกหน้ากว้างขนาด 14x 72 นิ้ว (ผืน)		
	ปริมาณการผลิตของกลุ่ม ^{1/}	ปริมาณการรับซื้อจากสมาชิก	สัดส่วนปริมาณการผลิตของกลุ่มต่อปริมาณการรับซื้อจากสมาชิก (ร้อยละ)
ธันวาคม 2544	162	54	33.33
มกราคม 2545	162	33	20.37

หมายเหตุ ; สัปดาห์ข้อมูล ช่วงวันที่ 17 – 19 มกราคม 2545

^{1/} จากการประมาณการ สมาชิกแต่ละคน ทอผ้าจากได้ประมาณ 9 ผืน ต่อ 1 เดือน สมาชิกกลุ่มมีทั้งหมด 18 คน

ที่มา : จากการสำรวจ

สำหรับช่วงเวลาการผลิตผ้าจากของกลุ่มฯ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงดังนี้

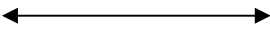
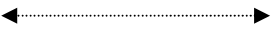
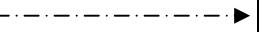
- ช่วงแรก ประมาณเดือนมกราคม – มิถุนายน สมาชิกมีการทอผ้าจากทุกวัน โดยเฉลี่ยคนละ 3-4 วัน/ผืน เนื่องจากเป็นช่วงหลังฤดูกาลทำนา ทำให้สมาชิกมีเวลาในการทอผ้า ดังนั้นปริมาณการผลิตประมาณ 162 ผืน/เดือน

- ช่วงที่สอง เดือน กรกฎาคม – สิงหาคม ปริมาณการผลิตของสมาชิกลดลงเหลือร้อยละ 75 ของปริมาณการผลิตช่วงแรก

- ช่วงที่สาม เดือนกันยายน – ธันวาคม ปริมาณการผลิตของสมาชิกลดลงเหลือร้อยละ 50 ของปริมาณการผลิตช่วงแรก

รายละเอียดดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ช่วงเวลาการผลิตของกลุ่ม ฯ

ผลิตภัณฑ์	เดือนมกราคม - มิถุนายน	เดือนกรกฎาคม- สิงหาคม	เดือนกันยายน - ธันวาคม
ผ้าตีนจก	 (1)	 (2)	 (3)

หมายเหตุ : (1) หมายถึง ปริมาณการผลิตประมาณ 162 ผืน/เดือน (2) หมายถึง ปริมาณการผลิตประมาณ 122 ผืน/เดือน
(3) หมายถึง ปริมาณการผลิตประมาณ 81 ผืน/เดือน

ที่มา : จากการสำรวจ

การวางแผนการผลิตในอนาคต กลุ่ม ฯ มีแนวคิดที่จะแปรรูปผ้าจกให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น เช่น นำไปตัดเป็นกระเป๋ากุญแจ และเสื้อผ้าสำเร็จรูป

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการวางแผนการผลิตของกลุ่ม ฯ คือ เงินทุนในการจัดซื้อวัตถุดิบของสมาชิก เงินทุนในการรับซื้อผ้าจกจากสมาชิก และความต้องการของผู้บริโภคและเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ เป็นต้น

4.3 การจัดหาปัจจัยการผลิต

ในการจัดหาปัจจัยการผลิตชนิดต่าง ๆ มีทั้งส่วนที่กลุ่ม ฯ จัดหามาให้ และส่วนสมาชิกจัดหาซื้อเอง ซึ่งปัจจัยการผลิตในที่นี้หมายถึง วัตถุดิบ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์และอุปกรณ์การผลิต สำหรับแหล่งปัจจัยการผลิตจะอยู่ในท้องถิ่น รายละเอียดการจัดหาปัจจัยการผลิตสามารถแยกได้ดังนี้

4.3.1 วัตถุดิบ

วัตถุดิบหลัก

ได้แก่ ฝ้ายเส้นยืน ฝ้ายดำ ฝ้ายสอด และฝ้ายเก็บดอก ซึ่งแต่ละวัตถุดิบมีรายละเอียดดังนี้

ฝ้ายเส้นยืน (ฝ้ายเครือ) กลุ่ม ฯ จะใช้ฝ้ายเบอร์ 40/2 ซึ่งมีลักษณะเส้นเล็ก แต่เหนียวและแข็งแรงกว่าฝ้ายดำ และฝ้ายสอด เพราะฝ้ายยืนจะต้องกระทบและเสียดสีกับพื้นของฟืม ในขณะที่ทอผ้า การจัดซื้อฝ้ายเส้นยืนส่วนใหญ่ประธานกลุ่ม จะเป็นผู้จัดซื้อ และแบ่งขายให้กับสมาชิก โดยจะซื้อจากร้านผ้าบ้านเหล่า หมู่ 9 ตำบลแม่ป่าก ราคาที่ซื้อจากพ่อค้าคือ ราคา 900 บาท/ 1 ลูก ปริมาณการซื้อแต่ละครั้ง คือ 1 ลูก (11 กำ) โดยเฉลี่ยจะซื้อประมาณ 1 - 2 ครั้งต่อเดือน สำหรับสมาชิกที่มาซื้อฝ้ายยืนจะซื้อครั้งละประมาณ 8-10 ตอง ราคาตองละประมาณ 16 บาท ซึ่งฝ้ายยืน 8 ตองจะทอผ้าจกได้ 11 ผืน โดยเฉลี่ยประมาณ 1 - 2 เดือน ต่อครั้ง นอกจากนี้ภายในกลุ่มได้มีสมาชิกบางคนได้ขายเส้นยืนที่เตรียมเส้นยืนเรียบร้อยแล้วราคาเครือละ 220 บาท

ฝ้ายดำ มีลักษณะเส้นใหญ่กว่าฝ้ายเส้นยืน จะเป็นฝ้ายพุ่ง หรือฝ้ายพื้นของผ้าจก จะกรออยู่ในหลอดที่เป็นแขนงไม้ฝ้ายดำ 3 ตองจะกรอใส่หลอดได้ 14 อันและใส่เข้าไปที่กระสวย โดยกลุ่ม ฯ ใช้ 3 เส้น

ฝ้ายสอด มี 2 ชนิด คือ เป็นฝ้ายและไหมประดิษฐ์ กลุ่ม ๑ จะใช้ไหมประดิษฐ์เพราะสีจะไม่
 อดลายประมาณ 2 หรือ 3 เส้น ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าการใช้ฝ้าย นอกจากนี้ไหมประดิษฐ์มี
 ฝ้ายที่มีลักษณะเส้นเล็ก ใช้สอดทำลวดลาย 3 เส้น และสีจะตก ไหมประดิษฐ์ที่กลุ่มใช้จะมีสี
 อยู่กับลายที่จะทอ จะกรออยู่ในหลอดที่เป็นแขนงไม้ไผ่ เหมือนกับฝ้ายต่ำ ซึ่งฝ้ายสอด 2 ต้อง
 กรอใส่หลอดได้ 10 และ 12 อัน ตามลำดับและใส่เข้าไปที่กระสวย โดยสมาชิกแต่ละคนจะใช้
 ก่อน ถ้าต้องการความหนาของผ้าจะใช้ฝ้ายสอด 3 เส้น (ทอแบบ 3-3) ซึ่งจะช่วยการ
 การทอ ถ้าใช้ฝ้ายสอด 2 เส้น (ทอแบบ 3-2) จะลดต้นทุนของฝ้าย การจัดซื้อสมาชิกแต่ละคน
 ึ่งซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคาที่ซื้อ ตอกละ 10 บาท ปริมาณการซื้อแต่ละครั้ง
 (5 ตอง) โดยเฉลี่ยเดือนละ 1 กำ สมาชิกส่วนใหญ่จะซื้อเงินสด

วัดภูติบรอง

ตารางที่ 4.3 ช่วงเวลาการจัดหาวัตถุดิบของกลุ่ม ฯ

วัดฤดีบ	ตลอดทั้งปี
วัดฤดีบหลัก	←→
วัดฤดีบรอง	←→

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.4 การจัดหมวดวัตถุดิบของกลุ่มฯ

วัตถุดิบ	หน่วย	ราคา ต่อหน่วย (บาท)	แหล่งที่มาของวัตถุดิบ	ความถี่ (ครั้ง/เดือน)	ปริมาณซื้อ ต่อครั้ง	การชำระ เงิน	วิธีการ ขนส่ง	ค่าขนส่ง
1. ฝ้ายเส้นยืน เบอร์ 40	ลูก ^{1/}	900	ร้านผ้าบ้านเหล่า ม. 9ตำบล แม่ป๋าก	1 – 2 ครั้ง	1 ลูก	สด	ขนส่งเอง	-
2. ฝ้ายสอด	ก้ำ ^{2/}	50 บาท	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน	1	1 ก้ำ	สด	ขนส่งเอง	-
3. ฝ้ายดำ	ก้ำ ^{2/}	50 บาท	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน	1	1 ก้ำ	สด	ขนส่งเอง	-
4. ฝ้ายเก็บดอก	ก้ำ ^{2/}	45 บาท	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน	1	1 ก้ำ	สด	ขนส่งเอง	-
5. เชือกไนล่อน	ก้ำ ^{3/}	200 บาท	ร้านผ้าบ้านแม่เหล่า ม. 9 ตำบลแม่ป๋าก	1	2 ลูก	สด	ขนส่งเอง	-

หมายเหตุ : ^{1/} 1 ลูก = 11 ก้ำ , 1 ก้ำ = 6 ดอง , 1 ดอง น้ำหนัก 80 กรัม

^{2/} 1 ลูก = 11 ก้ำ , 1 ก้ำ = 5 ดอง , 1 ดอง น้ำหนัก 60 กรัม

^{3/} 1 ลูก = 10 ก้ำ , 1 ก้ำ = 4 ดอง

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.2 วัสดุและอุปกรณ์การผลิต

1. ไม้เขาดอก เป็นอุปกรณ์การผลิตที่ใช้เก็บลายเมื่อเก็บดอกหรือแกะลายเสร็จแล้ว โดยจะมีการมัดไม้เขาดอกกับด้านเส้นยืนโดยใช้เชือกไนล่อน จะทำการมัดเขาดอกที่ละไม้จนหมดลายตามไม้จัก ซึ่งการมัดเขาจะทำให้เพียงครึ่งดอกเท่านั้น ต้องทอไปกลับ 2 เที้ยวจึงจะได้ลวดลายเต็มดอก จำนวนไม้เขาดอกมากน้อยขึ้นอยู่กับลายที่จะทอ ส่วนใหญ่กลุ่มฯ จะใช้ไม้เขาดอกประมาณ 50 ไม้ จะซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 0.50 บาท/ไม้ อายุการใช้งานประมาณ 1 ปี

2. ไม้จัก เป็นอุปกรณ์การผลิตใช้ในการเก็บดอก เมื่อสมาชิกแกะลาย จะใช้ไม้จักจกกลงไปที่เส้นยืนตามแบบของลวดลาย จำนวนการใช้ไม้จักขึ้นอยู่กับลวดลายที่แกะ ไม้จักจะทำจากทางมะพร้าว โดยสมาชิกที่รับแกะลายจะเหลาทางมะพร้าว

3. เข็มหมุด ใช้เวลาต่อเส้นยืน เมื่อเส้นยืนขาดขณะทอผ้า และใช้กะขนาดความยาวของผ้าในระหว่างการทอ โดยกลัดเข็มหมุดไว้เป็นจุด ๆ สมาชิกจะจัดซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 3 บาท/แผง ซื้อมาใช้ครั้งละประมาณ 1-2 แผง อายุการใช้งาน 1 ปี

4. เข็ม ใช้สำหรับสอยริมผ้าตีนจกที่ทอเสร็จเรียบร้อยแล้ว สมาชิกจะจัดซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 2 บาท/เล่ม ซื้อมาใช้ครั้งละประมาณ 1-2 เล่ม อายุการใช้งาน 1 ปี

5. กี่ กลุ่มฯ จะใช้กี่เมืองในการทอผ้าจก สมาชิกภายในกลุ่มฯ จะมีกี่คนละ 2 ตัว จะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบ ราคา 650 บาท/ตัว อายุการใช้งาน 40 – 50 ปี

6. กู้กว้าง เป็นเครื่องจักรที่ใช้สำหรับกรอด้วย แล้วส่งด้วยไปที่เพียนขอเพื่อม้วนด้วยเก็บไว้ที่หลอดพีวีซี ซึ่งกูกว้างส่วนใหญ่จะประกอบจากไม้ ไม้ (รูปภาพภาคผนวกที่ 6.) ส่วนใหญ่สมาชิกจะประกอบใช้งานเอง ราคาประมาณ 100 บาท อายุการใช้งานประมาณ 5 ปี

7. เพียนขอ(เผียน) เป็นเครื่องจักรที่ใช้สำหรับเตรียมเส้นยืนให้เรียงเป็นระเบียบซึ่งส่วนประกอบหลักของเพียนขอ คือ โครงล้อของรถจักรยาน ที่นำมาประกอบกับไม้ และมีไม้เสียบสำหรับใส่หลอดพีวีซีเพื่อใช้ในการม้วนฝ้ายเส้นยืน (รูปภาพภาคผนวกที่ 6) สมาชิกกลุ่มจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบ ราคา 250 บาท/ตัว อายุการใช้งานประมาณ 10 ปี

8. มอเตอร์กรอด้วย เป็นเครื่องจักรที่ใช้เตรียมเส้นยืนเหมือนกับเพียนขอ กลุ่มฯ ได้มีการนำมอเตอร์มาใช้ในการกรอด้วยแทนการใช้เพียนขอ โดยมอเตอร์กรอด้วย มีลักษณะดังนี้ ม้วนฝ้ายติดกับมอเตอร์ที่มีปลายเหล็กยื่นมาทั้งสองข้างเพื่อใส่หลอดพีวีซี (รูปภาพผนวกที่ 7) ซึ่งจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบเครื่องละ 500 บาท อายุการใช้งาน 3-4 ปี

9. เผียนขอ เป็นเครื่องจักรที่ใช้สำหรับเรียงเส้นยืนหรือวินด้วยเส้นยืน เผียนขอ จะประกอบด้วยหลักไม้ที่แสดงถึงความยาวของผ้าไว้คล้องด้วยเส้นยืน มีจำนวน 5 หลัก ที่มีระยะห่างของหลักไม้เท่ากัน อยู่ด้านกว้างของเผียนขอทั้ง 2 ข้าง และหลักไม้สำหรับใส่หลอดพีวีซีซึ่งมีจำนวนหลายหลัก อยู่ด้านยาวของเผียนขอ (รูปภาพภาคผนวกที่ 8) โดยหลอดพีวีซีที่นำไปใส่ในหลักไม้จะเท่ากับจำนวนหลบของฟืมที่ใช้ กลุ่มฯ ใช้ฟืมขนาด 8 หลบ ดังนั้นจะนำหลอดพีวีซี 8 หลบไปเสียบที่หลักไม้ 8 หลัก สมาชิกกลุ่มจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบ ราคา 250 บาท/ตัว อายุการใช้งานประมาณ 50 ปี

10. เครื่องเก็บเขาย่ำ เป็นเครื่องจักรที่ใช้เก็บเขาย่ำนอกก็ เพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลา เครื่องเก็บเขาย่ำมีขนาด 40x105x37 เซนติเมตร (รูปภาพภาคผนวกที่ 9) สมาชิกจะจ้างช่างภายในหมู่บ้านประกอบราคา 100 บาท/อัน อายุการใช้งาน 10 ปี

11. กระสวย เป็นอุปกรณ์การผลิตสำหรับสอดฝ้ายต่ำและฝ้ายสอดในการทอผ้าตีนจก โดยส่วนใหญ่จะเป็นไม้สัก ลักษณะเป็นวงรี ตรงกลางมีช่องไว้ใส่หลอดของฝ้ายต่ำและฝ้ายสอด (รูปภาพภาคผนวกที่ 11) สมาชิกจะมีคนละ 2 อัน เพื่อใส่ฝ้ายต่ำและฝ้ายสอดอย่างละอัน การจัดซื้อกระสวย สมาชิกจะเป็นผู้จัดซื้อเอง สถานที่ซื้อคือร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา อันละ 15 บาท อายุการใช้งาน 3 ปี

12. ฟืมหรือฟันทวี เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการทอผ้าตีนจก เพื่อใช้ร้อยเส้นยืนและใช้ทอผ้า ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความกว้างของหน้าผ้า ฟืมมีหลายขนาด ได้แก่ ฟืม 8 12 และ 20 เป็นต้น ฟืม 1 หลบ มีฟันทวี 40 ช่อง กลุ่มฯ ใช้ ฟืม 8 ดังนั้นมีฟันทวี 320 ช่อง ขนาดหน้ากว้างประมาณ 12-14 นิ้ว ส่วนใหญ่จะทำจากเหล็ก (รูปภาพภาคผนวกที่ 10) ราคา 100 บาท/อัน สมาชิกซื้อจากร้านค้าในอำเภอลอง ครั้งละ 1 อัน อายุการใช้งาน 5 ปี

13. หลอดพีวีซี อุปกรณ์การผลิตที่ใช้กับเพียนกอเพื่อม้วนด้ายเส้นยืน ซึ่งแต่เดิมใช้มะกัก แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้หลอดพีวีซี เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีการสานมะกักและไม่ทนทานเหมือนหลอดพีวีซี และนำหลอดพีวีซีไปเสียบกับหลักไม้ของฝ้ายขอ เพื่อไว้เดินเรียงเส้นยืน หลอดพีวีซีที่ใช้ขนาด 3 นิ้ว ความยาวประมาณ 12 นิ้ว ซึ่งสมาชิกจะซื้อมาเป็นท่อนยาว ๆ ท่อนละ 40 บาท สามารถแบ่งเป็นหลอดได้ 8 หลอด ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ซื้อจากร้านวัสดุก่อสร้างบ้านแม่แรม อำเภอลอง อายุการใช้งาน 2-3 ปี

14. ดาบหรือหลาบ อุปกรณ์การผลิตใช้สำหรับการยกเส้นยืน เพื่อสอดฝ้ายต่ำและฝ้ายสอด ลักษณะของดาบเป็นแผ่นไม้บาง ๆ ปลายด้านหนึ่งมน ริมขอบทั้ง 2 ด้านจะบางคล้ายดาบ มี 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่เป็นดาบเขาย่ำ และขนาดเล็กเป็นดาบเขาดอก แต่ราคาเท่ากัน คือ 20 บาท/อัน สมาชิกจะซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน อายุการใช้งาน 2-3 ปี

15. ไม้เขาย่ำ อุปกรณ์การผลิตที่ใช้เก็บเขาย่ำ (เก็บตะกรอ) เพื่อเตรียมเส้นยืน ด้านบนและด้านล่าง ซึ่งเป็นการทอผ้าแบบ 2 ตะกรอ ซึ่งไม้เขาย่ำจะมีทั้งหมด 4 ไม้ ได้แก่ ข้างบน 2 ไม้และ ล่าง 2 ไม้ ซึ่งทั้ง 4 ไม้จะมัดด้วยเชือกในล่อนแล้วร้อยผ่านเส้นยืน และมีเชือกผูกกับไม้เขาย่ำกับไม้ย่ำ ไม้เขาย่ำยาวประมาณ 14 นิ้ว สมาชิกจะเหลาไม้ไผ่นำมาใช้เอง อายุการใช้งานประมาณ 2-3 ปี

16. ไม้เต่า เป็นอุปกรณ์การผลิตที่ใช้ในขั้นตอนการมัดเขาดอกและมัดเขาย่ำ เพื่อทำให้การวัดความตึงและขนาดกว้างเท่ากันระหว่างเชือกในล่อนกับไม้เขาดอกและไม้เขาย่ำ จะมีลักษณะคล้ายดาบ แต่ขนาดเล็กกว่า ยาวประมาณ 8-10 นิ้ว กว้างประมาณ 5 นิ้ว สมาชิกส่วนใหญ่จะมีคนละ 1 อัน ราคา 20 บาท/อัน ซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน อายุการใช้งานประมาณ 5 ปี

17. ขอบฟืม อุปกรณ์การผลิตที่ใช้ข้างบนฟืมเพื่อใช้จับเวลาทอผ้า จะทำจากไม้แดง ขนาดความกว้างประมาณ 14 นิ้ว สมาชิกจะซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 50 บาท/อัน อายุการใช้งาน 10 ปี

18. กรรไกร ใช้สำหรับตัดฝ้าย ตบแต่งผ้าตีนจก สมาชิกจะจัดซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 30 บาท/อัน อายุการใช้งาน 2 ปี

19. สายวัด ใช้สำหรับวัดขนาดความกว้างและความยาวของผ้าในขณะทอ และเมื่อเสร็จในแต่ละผืน สมาชิกจะจัดซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 10-15 บาท/เส้น อายุการใช้งาน 2 ปี

20. หลอดกระสวย เป็นอุปกรณ์การผลิตที่ใช้ร่วมกับกระสวย สำหรับม้วนฝ้ายต่ำและฝ้ายสอดแล้วใส่ไว้ในกระสวย จะทำจากแขนงไม้ไผ่ ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ในการทอผ้าตีนจกแต่ละผืน ใช้ม้วนฝ้ายต่ำ (3 เส้น) จำนวน 3 ดอก ได้ 14 หลอด และฝ้ายสอด (2 เส้น) จำนวน 2 ดอก ได้ 10 หลอด สมาชิกจะซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 1 บาท/หลอด อายุการใช้งานประมาณ 1 ปี

21. ไม้ย่ำ เป็นอุปกรณ์การผลิตที่ใช้ในขั้นตอนการทอผ้า โดยสมาชิกจะเหยียบไม้ย่ำ เพื่อยกไม้เขาย่ำคู่บนและคู่ล่าง แยกจากกันส่งผลให้เส้นยืนบน-ล่าง แยกจากกันแล้วสามารถสอดฝ้ายต่ำ ซึ่งมีเชือกผูกกับไม้เขาย่ำกับไม้ย่ำไว้ด้วยกัน ไม้ย่ำจะอยู่ด้านล่างของเครื่องเส้นยืน จะทำจากไม้ไผ่ ใช้จำนวน 2 ท่อน ยาวประมาณ 1 เมตร ซึ่งสมาชิกจะตัดไม้ไผ่ที่มืออยู่ภายในหมู่บ้าน อายุการใช้งานประมาณ 2 ปี

รายละเอียดของวัสดุ เครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตของกลุ่มฯ ดังตาราง 4.5

4.3.3 บรรจุภัณฑ์

กลุ่มจะใช้ถุงหิ้ว ขนาด 9 x 8 นิ้ว ในการบรรจุภัณฑ์ให้กับลูกค้า เนื่องจากกลุ่มฯ จำหน่ายปลีกผ้าชิ้นตีนจก ณ ร้านค้าของกลุ่มฯ ดังนั้น ถุงหิ้ว 1 ใบ จะบรรจุผ้าตีนจกครั้งละ 1-2 ผืน กลุ่มฯ จะซื้อถุงหิ้วจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ราคา 14 บาท/ห่อ บรรจุถุงหิ้ว 100 ใบ ปริมาณการซื้อแต่ละครั้ง 1-2 ห่อต่อเดือน

สำหรับตลาดของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ กลุ่มฯ ยังไม่มีการทำตลาดของผลิตภัณฑ์ เนื่องจากเพิ่งจัดตั้งกลุ่มและขายปลีกหน้าร้านค้าของกลุ่มฯ ปริมาณการขายยังมีไม่มาก แต่จะมีนามบัตรที่ที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ได้จัดทำให้กลุ่มฯ ซึ่งกลุ่มฯ ได้แจกให้กับลูกค้าที่มาซื้อผ้าตีนจก

รายละเอียดบรรจุภัณฑ์ดังตาราง 4.6

4.3.4 โรงเรือน

โรงเรือนของกลุ่มฯ ใช้เป็นสถานที่ผลิตและสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ สร้างเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2543 เป็นการระดมทุนของสมาชิกในช่วงที่รวมกลุ่มทอผ้า 43 จำนวน 26 คนๆ ละ 160 บาท มูลค่าประมาณ 4,160 บาท เป็นลักษณะโรงเรือนมุงหลังคาด้วยหญ้าคา (รูปภาพผนวกที่ 3) มีพื้นที่ใช้งานประมาณ 250.80 ตารางเมตร อายุการใช้งานประมาณ 5 ปี

รายละเอียดดังตาราง 4.5

ตารางที่ 4.5 วัสดุ อุปกรณ์และโรงเรียน

รายการ	หน่วย	จำนวน	ราคา (บาท/หน่วย)	อายุการใช้งาน (ปี)	ลักษณะการที่ได้มา	แหล่งที่มา
ไม้เขาคอก	ไม้	26-62	0.50	1	ซื้อสด	ร้านขายในหมู่บ้าน
ไม้จก	เส้น	ขึ้นอยู่กับลาย		1	สมาชิกจัดหาเอง	ภายในหมู่บ้าน
เริ่มหมุด	แผง	1-2	3	1	ซื้อสด	ร้านขายในหมู่บ้าน
เริ่ม	เล่ม	1-2	2	1	ซื้อสด	ร้านขายในหมู่บ้าน
เดี่ยขอ	ตัว	2 ²	250	50	จ้างประกอบและจ่ายสด	ร้านขายในหมู่บ้าน
เครื่องเขาย่า	ตัว	1 ³	100	10	จ้างประกอบและจ่ายสด	ร้านขายในหมู่บ้าน
กระสวย	อัน	2	15	3	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
หลอดกระสวย	อัน	10	0.30	2	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
■ ฝ่ายสอด	อัน	14	0.30	2		
■ ฝ่ายดำ	อัน	8-10	5	2-3	ซื้อสด	ร้านค้าบ้านแม่แรม ลอง
หลอดพีวีซี	หลอด ⁵					
ดาบหรือหลาย	อัน	1	20	10	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
■ เขาคอก	อัน	1	20	10		
■ เขาย่า	อัน					

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายการ	หน่วย	จำนวน	ราคา (บาท/หน่วย)	อายุการ ใช้งาน (ปี)	ลักษณะการที่ได้มา	แหล่งที่มา
พื้ 8 หลบ	อัน ⁶	1	100	5	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
ขอบพื้	อัน	1	50	10	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
ไม้เขาย่า	ไม้	4	1	2-3	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
ไม้เต้า	ไม้	1	20	10	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
กรรไกร	เล่ม	1	30	1	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
สายวัด	เส้น	1	10-15	1-2	ซื้อสด	ร้านค้าภายในหมู่บ้าน
ก๊	หลัง	36 ¹	650	50	จ้างประกอบและจ่ายสด	ร้านภายในหมู่บ้าน
กึ่งกว้าง	ตัว	2 ²	100	5	จ้างประกอบและจ่ายสด	ร้านภายในหมู่บ้าน
ไม้ยา	ท่อน ⁷	2		3	สมาชิกจัดหาเอง	
เพียนขอ	ตัว	2 ²	250	10	จ้างประกอบและจ่ายสด	ร้านภายในหมู่บ้าน
มอเตอร์กรอด้าย	เครื่อง	1 ⁴	500	4	จ้างประกอบและจ่ายสด	ร้านภายในหมู่บ้าน
โรงเรือน	หลัง	1	4,160	5	จ้างประกอบและจ่ายสด	ระดมทุนจากสมาชิกกลุ่ม ทอดผ้า 43

หมายเหตุ : ^{1/} สมาชิกกลุ่ม 4 มีคนละ 2 ตัว ^{2/} ของนางอรุณ บุญไธห์ และนางพันทอง บุญไธห์ ^{3/} ของนางสม บุญไธห์
^{4/} ของนางชันทอง บุญไธห์ ^{5/} ท่อพีวีซี 3 ท่อน ^{6/} พื้ 8 หลบ หน้ากว้างประมาณ 14 นิ้ว ^{7/} ไม้เขาย่า 1 ท่อนยาวประมาณ 1 เมตร
จำนวนของวัสดุอุปกรณ์ต่อสมาชิก 1 คนและแต่ละรอบการผลิต

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.6 บรรจุภัณฑ์

บรรจุภัณฑ์	หน่วย	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	แหล่งที่มา ของ บรรจุภัณฑ์	ขนาดการบรรจุ ผ้าตีนจก (ผืน/ใบ)	ความถี่ (ครั้ง/ เดือน)	ปริมาณ การซื้อ ต่อครั้ง	ลักษณะ การได้มา
ถุงหิ้ว ขนาด 9x8 นิ้ว	ห่อ (100 ใบ)	14	ร้านค้า ภายใน หมู่บ้าน	1	1	1-2 ห่อ	ซื้อสด

ที่มา : จากการสำรวจ

4.3.5 การตรวจสอบคุณภาพและการเก็บรักษาปัจจัยการผลิต

การตรวจสอบคุณภาพปัจจัยการผลิต

การตรวจสอบคุณภาพปัจจัยการผลิต สมาชิกแต่ละคนเป็นผู้ตรวจสอบ โดยส่วนใหญ่พิจารณาจากขนาดเบอร์ของฝ้ายยืน ลักษณะสีและความเหนียวของเส้นด้าย สำหรับปัจจัยการผลิตอื่น ๆ สมาชิกไม่มีการตรวจสอบ

การเก็บรักษาปัจจัยการผลิต

การเก็บรักษาปัจจัยการผลิต ถ้าเป็นฝ้ายสมาชิกมัดไว้ตามก๊ทอผ้า หรือ กรอใส่หลอดกระสวย เก็บไว้ในถุงหิ้ว จากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์ที่เก็บรักษาลักษณะดังกล่าวไม่ประสบปัญหาแต่อย่างใด สำหรับเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ หลังจากทอผ้าเสร็จแล้ว สมาชิกรวบรวมไว้บนก๊ทอผ้า และนำผ้ามาคลุมงานระหว่างทำ เพื่อป้องกันฝุ่นมาเกาะ ส่วนก๊ท ถ้าเป็นช่วงฤดูฝน สมาชิกส่วนใหญ่มักทอผ้าในบ้านเพื่อป้องกันความชื้น

4.4 แรงงานและการจ้างงาน

4.4.1 การใช้แรงงานในการผลิต

การทอผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ใช้แรงงานของสมาชิกภายในกลุ่มทั้งหมด 18 คน ส่วนใหญ่สมาชิกของกลุ่ม ใช้เวลาว่างจากการทำนาทอผ้าที่กลุ่ม ฯ โดยเฉลี่ยทอผ้าประมาณ 5 ชั่วโมงต่อวัน เริ่มเวลาประมาณ 09.00 น. - 16.00 น. สมาชิกภายในกลุ่มสามารถทอผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน ขึ้นอยู่กับความชำนาญในการทอผ้าของแต่ละคน แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูการทำนา กำลังการผลิตของสมาชิกภายในกลุ่มจะลดลง ทอผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้เวลาประมาณ 1 อาทิตย์ ใช้เวลาชงเย็นหลังจากว่างกิจกรรมจากการทำนาทอผ้าจก ซึ่งช่วงทำนาและฤดูฝน สมาชิกส่วนใหญ่จะทอผ้าอยู่ที่บ้าน

นอกจากนี้การทอผ้าแล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ในขั้นตอนการทอผ้าที่สมาชิกบางคนก็ใช้แรงงานของตนเอง บางคนก็จะจ้างสมาชิกภายในกลุ่ม สำหรับขั้นตอนการผลิตผ้าตีนจกที่ค่อนข้างยุ่งยากและละเอียดต้องอาศัยบุคคลที่มีความชำนาญในด้านนี้ ได้แก่ การแกะลาย สืบเครือใหม่ สืบฟืมเก่าได้ ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่ม จะมีประมาณ 2-3 คน ที่ทำขั้นตอนการผลิตดังกล่าวได้ โดยแต่ละกิจกรรมจะมีรายละเอียดและเวลาที่ใช้ในการทำงานแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

- การเตรียมเส้นยืน ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ กิจกรรมแรกได้แก่ การกรอด้วยสมาชิก 1 คน จะสามารถกรอด้วยจากกึ่งกว้างไปที่เพี้ยนกอ 18 ตอง ใช้เวลา 3 ชั่วโมง ซึ่งการกรอด้วยของผ้าตีนจก 1 เครือ ใช้เวลาประมาณ 1.30 ชั่วโมง ส่วนการกรอด้วยด้วยมอเตอร์ของผ้าตีนจก 1 เครือ ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง กิจกรรมที่สองได้แก่ การไว้น้ด้ายหรือการเดินเส้นยืน เพื่อเตรียมเส้นยืนในการไปประกอบที่กี่ เป็นการไว้น้ด้าย 8 เส้น สมาชิก 1 คนสามารถไว้น้ด้าย 1 เครือ/ 1 ชั่วโมง ในกิจกรรมดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ในปัจจุบันนี้สมาชิกจะไม่เตรียมด้ายเส้นยืนเองแต่จะซื้อด้ายที่เตรียมเส้นยืนเรียบร้อยแล้วมาขึ้นเครือ เนื่องจากต้องการความสะดวกและลดขั้นตอน เพื่อจะได้มีเวลาในการทอผ้าเพิ่มขึ้น

- การแกะลายและเก็บดอก สมาชิกภายในกลุ่ม ฯ จะมีเพียง 2 คน ที่สามารถแกะลายได้ คือ นางสม บุญโล่และนางขันทอง บุญโล่ ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่ม ฯ เคยได้เข้ารับการฝึกอบรมการแกะลายที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ ได้จัดขึ้น แต่มีเพียงสมาชิก 2 คน ดังกล่าวที่สามารถผ่านการอบรมและแกะลายได้ เนื่องจาก เป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความชำนาญ และต้องมีสายตาดี มีความละเอียดอ่อน โดยการแกะลายจะใช้เวลาที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลายและไม้เขาดอก ส่วนใหญ่สมาชิกภายในกลุ่มจะนิยมให้แกะลายหาดเลี้ยวและลายน้ำอ่า ซึ่งจะมีไม้เขาดอกประมาณ 50- 56 ไม้ ใช้เวลาประมาณ 1.5 วัน ต่อ 1 คน

- การเก็บเขาดอก เป็นขั้นตอนที่ต่อจากการแกะลายและเก็บดอก ภายในกลุ่ม ฯ มีสมาชิก 2-3 คนที่สามารถเก็บเขาดอกได้ โดยสมาชิก 1 คน สามารถเก็บเขาดอกได้ 23 – 50 ไม้ ใช้เวลาประมาณ 1- 2 วัน การเก็บเขาย่า เป็นขั้นตอนการเก็บเขาย่าทั้งในกึ่งและนอกกึ่ง ภายในกลุ่ม ฯ มีสมาชิก 2-3 คนที่สามารถเก็บเขาย่าได้ โดยสมาชิก 1 คน สามารถเก็บเขาย่าต่อด้ายเส้นยืน 1 เครือ ใช้จำนวนไม้เขาย่า 4 ไม้ ใช้เวลาประมาณ 1/2 วัน

- การสืบฟืมใหม่และสืบฟืมเก่า ภายในกลุ่ม ฯ มีสมาชิก 2-3 คนที่สามารถสืบฟืมใหม่และสืบฟืมเก่าได้ โดยสมาชิก 1 คน สามารถสืบเส้นยืน 1 เครือ (320 เส้น) ใช้เวลาประมาณ 1/2 วัน (รูปภาพผนวกที่ 18)

- การขึ้นเครือใหม่ ซึ่งเป็นการทำขั้นตอนการผลิตทุกขั้นตอนก่อนที่สมาชิกจะนำมาทอ เริ่มตั้งแต่ การเตรียมเส้นยืน การสืบเครือใหม่ (การแกะลาย การเก็บดอก การมัดเขาดอก การเก็บเขาย่า) ภายในกลุ่ม ฯ จะมีสมาชิกสามารถทำขั้นตอนดังกล่าวได้ 2 คน ซึ่งสมาชิก 1 คน สามารถขึ้นเครือใหม่ 1 เครือ ใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน (รูปภาพผนวกที่ 19) รายละเอียดของการใช้แรงงานในการผลิตดังตาราง 4.6

4.4.2 การจ้างงาน

การจ้างงานในการทอผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ เป็นในลักษณะการรับซื้อผ้าจากสมาชิกและจ่ายเป็นรายชิ้น ซึ่งต้นทุนในการผลิตของผ้าจก 1 ผืน ที่สมาชิกคิดคำนวณประกอบด้วย ค่าวัตถุดิบ ค่าจ้างให้สมาชิกภายในกลุ่มแกะลาย สืบเครือใหม่ เป็นต้น รวมกันหักออกจากต้นทุนการผลิต จะเหลือเป็นค่าแรงของตนเองในการทอผ้า ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม คิดค่าแรงต่อผืนประมาณ 100 บาท สำหรับการจ้างสมาชิกภายในกลุ่มในขั้นตอนการผลิตที่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญ ได้แก่ การแกะลายและเก็บ

ดอก ค่าจ้างประมาณ 100 – 200 บาท/ ฝ้าย 1 เครือ การขึ้นเครือใหม่ ค่าจ้างประมาณ 750 - 800 บาท / ฝ้าย 1 เครือ การสืบพื้เก่า-ใหม่ ค่าจ้าง 220 บาท/ ฝ้าย 1 เครือ การเก็บเขาดอก ค่าจ้าง 130 บาท / ฝ้าย 1 เครือ และการเก็บเขาย่า ค่าจ้าง 30 บาท/ฝ้าย 1 เครือ รายละเอียดค่าแรงและการจ้างงานดังตาราง 4.7

ตารางที่ 4.7 แรงงานและการจ้างงานภายในกลุ่ม

กิจกรรม	ผลงานที่ได้	จำนวนคนต่อ ครั้งการผลิต	เวลาที่ใช้ในการ แต่ละกิจกรรม	ค่าแรง/ ค่าจ้าง (บาท)	สถานภาพเป็น สมาชิกกลุ่ม
การกรอด้าย	ฝ้าย 18 ตอง	1	3 ชั่วโมง	16.63	เป็นสมาชิก กลุ่ม
การไถนด้าย	ฝ้ายยืน (8 เส้น) ได้ 1 เครือ	1	1 ชั่วโมง	12.50	เป็นสมาชิก กลุ่ม
การแกะลาย และเก็บดอก	■ ไม้เขาดอก 23 ไม้	1	1 วัน	100	เป็นสมาชิก กลุ่ม
	■ ไม้เขาดอก 25-38 ไม้	1	1 - 1.5 วัน	180	
	■ ไม้เขาดอก 50-62 ไม้	1	1.5 วัน	200	
การขึ้นเครือ ¹	1 เครือ	1	3	750-800	เป็นสมาชิก กลุ่ม
การทอ	1 ผืน	1	3- 4 วัน	100	เป็นสมาชิก กลุ่ม
การสืบ	1 เครือ	1	ครึ่งวัน	220	เป็นสมาชิก กลุ่ม
การเก็บเขาดอก	ตามจำนวนเขาดอก/ 1 เครือ	1	1-2 วัน	130	เป็นสมาชิก กลุ่ม
การเก็บเขาย่า	ไม้เขา 4 ไม้	1	ครึ่งวัน	30	เป็นสมาชิก กลุ่ม

หมายเหตุ ; ^{1/} การขึ้นเครือในที่นี้ หมายถึง การเตรียมเส้นยืน การแกะลาย การสืบและการเก็บเขา ซึ่งสมาชิกสามารถนำ ฝ้ายยืน 1 เครือ ไปทอได้

ที่มา : จากการสำรวจ

4.5 ต้นทุนและผลตอบแทน

การผลิตผ้าตีนจกของสมาชิกภายในกลุ่มจะประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ๆ คือ การทอผ้าตีนจกและการขึ้นเครื่องเพื่อให้สมาชิกรวบรวมไปทอผ้า ซึ่งรายละเอียดของต้นทุนและผลตอบแทนแต่ละกิจกรรมมีดังนี้

4.5.1 ต้นทุนการผลิตผ้าตีนจก

ต้นทุนการผลิตผ้าตีนจกของกลุ่มที่รับซื้อจากสมาชิกเท่ากับ 195 บาท ซึ่งสมาชิกของกลุ่มคำนวณจาก ค่าวัตถุดิบ ได้แก่ ค่าฝ้ายสอด ค่าฝ้ายต่ำ และค่าฝ้ายเก็บดอก ค่าจ้างในการขึ้นเครื่อง และค่าแรงของตนเองในการทอผ้าตีนจก สำหรับต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์ จะเป็นการคำนวณถึงต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด ซึ่งมีรายละเอียดของต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์และผลตอบแทนของผ้าขึ้นตีนจกดังนี้

เมื่อพิจารณาจากต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย เท่ากับ 358.96 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนเงินสดเท่ากับ 93.99 บาท และต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด 264.97 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าต้นทุนของการผลิตของสมาชิก

กลุ่ม ๔ เท่ากับ 195 บาท น้อยกว่าต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วยจากการวิเคราะห์ สำหรับต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นค่าแรงและค่าจ้าง คิดเป็นอัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนการผลิตทั้งหมด ร้อยละ 80.03 ซึ่งแบ่งเป็น ค่าแรงของตนเอง (ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด) ร้อยละ 73.12 และค่าจ้างในการขึ้นเครื่องและสีด้าย (ต้นทุนเงินสด) ร้อยละ 6.91 รองลงมาได้แก่ วัตถุดิบหลัก ค่าเสื่อมราคาของเครื่องจักรอุปกรณ์ และวัสดุการผลิต คิดเป็นอัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนการผลิตทั้งหมดร้อยละ 19.22 0.70 และ 0.05 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนของผลิตภัณฑ์ของสมาชิกจากราคารับซื้อ ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรเท่ากับ -164.49 บาท ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 93.99 บาท ซึ่งเป็นผลตอบแทนค่อนข้างสูง และ ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดเท่ากับ -84.08 บาท ซึ่งสมาชิกไม่ได้รับผลตอบแทนจากการขายผลิตภัณฑ์ให้กลุ่ม ๔ เมื่อนำผลตอบแทนมาคำนวณอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนต่อราคารับซื้อ พบว่า อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคาขายมีค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.80 ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขายมีอัตรากำไรต่อราคาขายต่ำที่สุด

เมื่อพิจารณาต้นทุนกลุ่ม ๔ ซึ่งเท่ากับราคารับซื้อจากสมาชิก 195 บาท กลุ่ม ๔ มีผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนกลุ่ม ๔ 15 บาท เมื่อนำมาคำนวณอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนกลุ่ม ๔ ต่อราคาขาย คิดเป็นร้อยละ 7.14 แสดงว่า ถ้ากลุ่ม ๔ ขายผ้าจาก 100 บาท ได้รับผลตอบแทน 7.14 บาท รายละเอียดดังตารางที่ 4.8

4.5.2 ต้นทุนการผลิตการขึ้นเครื่อง

ต้นทุนการผลิตการขึ้นเครื่อง ที่สมาชิกของกลุ่ม ๔ คำนวณประกอบด้วย ค่าวัตถุดิบ ได้แก่ ค่าฝ้ายยืน และเชือกไนลอน รวมกับค่าแรงในการขึ้นเครื่อง ได้แก่ การกรอด้วย การไวน้ด้วย การแกะลายและเก็บดอก การสีบ เก็บเขาดอก และเก็บเขาย่ำ ต้นทุนการผลิตต่อเครื่องเท่ากับราคาขายให้กับสมาชิกคือ 800 บาท

สำหรับต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์ จะเป็นการคำนวณถึงต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ ที่เป็นเงินสดและ
ไม่เป็นเงินสด ซึ่งมีรายละเอียดของต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์และผลตอบแทนของการขึ้นเครื่องดังนี้

การขึ้นเครื่องเมื่อใช้เพียนกอรอด้าย เมื่อพิจารณาจากต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย เท่ากับ
432.46 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนเงินสดเท่ากับ 178.38 บาท และต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด 254.08 บาท ซึ่งจะ
เห็นได้ว่าต้นทุนของกลุ่ม ฯ เท่ากับ 800 บาท มากกว่าต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วยจากการวิเคราะห์
สำหรับต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นค่าแรงในการทำกิจกรรมขึ้นเครื่อง คิดเป็นอัตราส่วนของ
ต้นทุนต่อต้นทุนการผลิตทั้งหมด ร้อยละ 58.68 ซึ่งแบ่งเป็น ค่าแรงในการกรอด้าย(ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด)
ค่าแรงการไวน้ด้าย ค่าแรงการสืบด้าย ค่าแรงการแกะลายและเก็บเขา ค่าแรงการเก็บดอก และ ค่าแรงการ
เก็บเขาย่า รองลงมาจากค่าแรงได้แก่ วัสดุดิบหลัก วัสดุการผลิต และค่าเสื่อมราคาของเครื่องจักรอุปกรณ์
คิดเป็นอัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนการผลิตทั้งหมดร้อยละ 34.89 6.36 และ 0.08 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนของการขึ้นเครื่องของกลุ่ม ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร
เท่ากับ 367.87 บาท ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 621.62 บาท ซึ่งเป็นผลตอบแทนค่อนข้าง
สูง และ ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดเท่ากับ 367.54 บาท เมื่อนำผลตอบแทนมาคำนวณ
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนต่อราคาขาย พบว่า อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคาขาย
มีค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.70 รองลงมาได้แก่ อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคาขาย
และอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขาย คิดเป็นร้อยละ 45.98 และ 45.94
ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขายมีอัตรากำไรต่อราคา
ขายต่ำที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 4.9

การขึ้นเครื่องเมื่อใช้หม้อเตอร์กรอด้าย เมื่อพิจารณาจากต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย เท่ากับ
428.86 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนเงินสดเท่ากับ 178.52 บาท และต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด 250.34 บาท ซึ่ง
จะเห็นได้ว่าต้นทุนของกลุ่มเท่ากับ 800 บาท มากกว่าต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วยจากการวิเคราะห์
สำหรับต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นค่าแรงและค่าจ้าง คิดเป็นอัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุน
การผลิตทั้งหมด ร้อยละ 58.29 ซึ่งแบ่งเป็น ค่าแรงในการกรอด้าย(ต้นทุนที่ไม่ใช่เงินสด) ค่าแรงการไวน้
ด้าย ค่าแรงการสืบด้าย ค่าแรงการแกะลายและเก็บเขา ค่าแรงการเก็บดอก ร้อยละ และ ค่าแรงการ
เก็บเขาย่า ร้อยละ รองลงมาจากค่าแรงได้แก่ วัสดุดิบหลัก วัสดุการผลิต ค่าเสื่อมราคาของเครื่องจักร
อุปกรณ์ และ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (ค่าไฟฟ้า)คิดเป็นอัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนการผลิตทั้งหมดร้อยละ 35.18
6.41 0.08และ 0.032 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนของการขึ้นเครื่องของกลุ่ม ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร
เท่ากับ 371.48 บาท ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเท่ากับ 621.48 บาท ซึ่งเป็นผลตอบแทนค่อนข้าง
สูง และ ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดเท่ากับ 371.14 บาท ซึ่งเป็นผลตอบแทนสูงกว่าการขึ้น
เครื่องโดยใช้เพียนกอ เมื่อนำผลตอบแทนมาคำนวณอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนต่อราคาขาย พบว่า
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคาขายมีค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.69 รองลงมาได้แก่
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคาขาย และอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิต

ทั้งหมดต่อราคาขาย คิดเป็นร้อยละ 46.44 และ 46.39 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขายมีอัตรากำไรต่อราคาขายต่ำที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 4.10

เมื่อเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตการขึ้นเครื่องจากการใช้เพียนกรอและมอเตอร์กรอด้าย จะพบว่าการขึ้นเครื่องแบบใช้มอเตอร์มีต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วยต่ำกว่าแบบใช้เพียนกรอ เท่ากับ 3.60 บาท ทำให้มีอัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขายมากกว่าร้อยละ 0.45

ตารางที่ 4.8 ต้นทุนและผลตอบแทนของผ้าขึ้นดินจก ขนาด 14 x 72 นิ้ว

รายการ	ผ้าขึ้นดินจกขนาด 14 x 72 นิ้ว				
	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
		เงิน สด	ไม่ใช่ เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อต้นทุน ทั้งหมด(ร้อยละ)
ต้นทุนการผลิต					
ต้นทุนผันแปร		93.99	262.50	356.49	
1. ปัจจัยการผลิต		69.17	0.00	69.17	19.27
- วัตถุดิบหลัก		69.00	0.00	69.00	19.22
- วัสดุอุปกรณ์		0.17	0.00	0.17	0.05
2. แรงงาน		24.82	262.50	287.32	80.04
ค่าแรงของตนเอง		0.00	262.50	262.50	73.13
ค่าจ้าง /1		24.82	0.00	24.82	6.9144
ต้นทุนคงที่		0.00	2.469	2.469	0.69
ค่าเสื่อมราคา		0.000	2.469	2.469	
ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย	195 2/	93.99	264.97	358.96	100.00
ราคารับซื้อจากสมาชิก(บาท)	195				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร(บาท/หน่วย)	-161.49				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด(บาท/หน่วย)	101.01				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด(บาท/หน่วย)	-163.96				
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคารับซื้อ	-82.82				
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคารับซื้อ	51.80				
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคารับซื้อ	-84.08				
ราคาขาย(บาท)	210				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนกลุ่ม(บาท/หน่วย)	15.00				

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

รายการ	ผ้าขึ้นตีนจกขนาด 14 x 72 นิ้ว			
	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์		
		เงินสด	ไม่ใช่ เงินสด	รวม
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนกลุ่มต่อราคาขาย				7.14

หมายเหตุ : /1 รวมค่าแรงและค่าอุปกรณ์ในการขึ้นเครื่อง และการเตรียมเส้นยืน และ 2/ ต้นทุนการผลิตของสมาชิก

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ 4.9 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้เพียนขอรอด้าย

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร			
	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
	เงินสด	ไม่ใช่ เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อต้นทุน ทั้งหมด(ร้อยละ)
ต้นทุนการผลิต				
ต้นทุนผันแปร	178.38	253.75	432.13	99.92
1. ปัจจัยการผลิต	178.38	0.00	178.38	41.25
วัตถุดิบหลัก	150.88	0.00	150.88	34.89
วัสดุอุปกรณ์	27.50	0.00	27.50	6.36
2. แรงงาน	0.00	253.75	253.75	58.68
3. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	0.00	0.00	0.0000	0.00
ต้นทุนคงที่	0.0000	0.3310	0.3310	0.08
ค่าเสื่อมราคา	0.000	0.331	0.331	
ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย	178.38	254.08	432.46	100.00
ราคาขาย(บาท)	800			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร(บาท/หน่วย)	367.87			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด(บาท/หน่วย)	621.62			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด(บาท/หน่วย)	367.54			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคาขาย	45.98			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคาขาย	77.70			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขาย	45.94			

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ 4.10 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้มอเตอร์กรอด้วย

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร			
	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
	เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ต้นทุนการผลิต				
ต้นทุนผันแปร	178.52	250.00	428.52	99.9203
1. ปัจจัยการผลิต	178.38	0.00	178.38	41.59
- วัตถุดิบหลัก	150.88	0.00	150.88	35.18
- วัสดุอุปกรณ์	27.50	0.00	27.50	6.41
2. แรงงาน	0.00	250.00	250.00	58.29
3. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	0.138	0.00	0.138	0.0322
ต้นทุนคงที่	0.0000	0.3268	0.3268	0.08
ค่าเสื่อมราคา	0.000	0.3440	0.3440	
ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย	178.52	250.34	428.86	100.00
ราคาขาย(บาท)	800			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร(บาท/หน่วย)	371.48			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด(บาท/หน่วย)	621.48			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด(บาท/หน่วย)	371.14			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคาขาย	46.44			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคาขาย	77.69			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขาย	46.39			

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ

4.6 กรรมวิธีการผลิต

การผลิตผ้าจากของกลุ่ม ฯ มีการใช้วัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิตในขั้นตอนการผลิตดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 วัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิตในกรรมวิธีการผลิต

ผลิตภัณฑ์	วัตถุดิบ		วัสดุอุปกรณ์การผลิต
	วัตถุดิบหลัก	วัตถุดิบรอง	
ผ้าจก	ฝ้ายดำ ฝ้ายสอ ฝ้าย เก็บดอก ฝ้ายเส้นยืน ^{1/}	เชือกไนลอน ^{2/}	เข็มหมุด เข็มเย็บผ้า กี่ กระสวย หลอดกระสวย ดาบ หรือหลาบ ฟืม 8 ขอบฟืม เขาย่ำ สายวัด กรรไกร

หมายเหตุ : ^{1/} ค่าฝ้ายรวมอยู่ในค่าจ้างเตรียมเส้นยืน และ ^{2/} ค่าเชือกไนลอนรวมอยู่ในค่าจ้างการขึ้นเครื่อง

ที่มา : จากการสำรวจ

กระบวนการผลิตผ้าตีนจกจะมีหลายขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมเส้นยืน การสืบฟืมใหม่ การแกะลาย การเก็บเขาดอก และการทอ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้ (แผนภาพที่ 4.1)

- การเตรียมเส้นยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำให้เส้นยืนของการทอผ้าเป็นระเบียบและยาวง่ายต่อการขึ้นเครื่อง ซึ่งประกอบไปด้วย การกรอด้วย และการเดินเส้นยืน (ไว้น)
- การกรอด้วย โดยนำฝ้ายยืน 1 กำ ใสที่กึ่งกว้างแล้วสาวฝ้ายยืนที่ละเส้นไปที่เพียนกอ (เพียน) ซึ่งเพียนกอจะดึงเส้นด้ายไปม้วนไว้ที่หลอด พิวิซี (เดิมใช้มะกรูด) ที่เสียบไว้กับปลายไม้ด้านหนึ่งของเพียนกอ (รูปภาพผนวกที่15) ซึ่งในปัจจุบันสมาชิกของกลุ่มบางคนได้นำมอเตอร์มาดัดแปลงใช้ในการกรอด้วย ส่วนการเตรียมฝ้ายสอและฝ้ายดำ จะทำเหมือนกับการเตรียมเส้นยืน แต่เพียนกอจะมีขนาดเล็กกว่า และกรอด้วยที่ละ 2 หรือ 3 เส้น ขึ้นอยู่กับจะทอแบบ 3-3 หรือ 3-2 หลอดที่ใช้เป็นแขนงไม้ไผ่ เมื่อเตรียมฝ้ายสอและฝ้ายดำได้แล้วจะนำไปใส่ที่กระสวย ซึ่งเวลาในการกรอด้วยโดยเฉลี่ยประมาณ 6 ตอง/ชั่วโมง
- การเดินเส้นยืน (ไว้น) เพื่อเป็นขั้นตอนในการเตรียมเส้นยืนสำหรับการทอผ้าตีนจก 1 เครื่อง กลุ่มจะใช้ฟืมขนาด 8 หลบ มีจำนวนเส้นยืนทั้งหมด 320 เส้น (1 หลบ มี 40 เส้น) โดยการไว้นจะทำให้เสียขอที่จะประกอบไปด้วยหลอดพิวิซี ที่ได้จากขั้นตอนการกรอด้วย ซึ่งหลอดพิวิซีจะบอกจำนวนหลบ และหลักไม้ที่แสดงถึงความยาวของผ้า ดังนั้นกลุ่มจะเตรียมหลอดพิวิซี จำนวน 8 หลอด และหลักไม้จำนวน 11 ไม้ ซึ่งการไว้นเส้นยืนจะ ดึงด้วยครั้ง 8 เส้น พร้อมกันแล้วมาคล้องกับหลักไม้ที่ละหลัก (รูปภาพผนวกที่16) เดินไปกลับเท่ากับ 1 หลบ ความยาวในการไว้นประมาณ 110 เมตร จะทอผ้าตีนจกได้ 11 ผืน กลุ่มจะนิยมใช้เส้นยืนเป็นสีดำ รองลงมาได้แก่ สีแดงและสีน้ำเงินเป็นหลัก ด้ายที่ไว้นด้วยจะนำมาม้วนไว้เป็นลักษณะห่วง ; ลาที่ใช้ในการไว้นด้วยประมาณ 1 ชั่วโมง/เครื่อง
- การสืบเครื่องใหม่ (การขึ้นเครื่อง) เป็นขั้นตอนที่ในกระบวนการผลิตที่ย่างยากและละเอียดที่สุดซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอน การเก็บเขาย่ำ แกะลาย และมัดเขาดอก ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้
- การเก็บเขาย่ำ (เก็บตะกรอ) เป็นการเตรียมเส้นยืน ด้านบน และด้านล่าง ตลอดการทอผ้าตีนจก 1 เครื่อง ซึ่งเป็นการทอผ้าแบบ 2 ตะกรอ ซึ่งไม้เขาย่ำจะมีทั้งหมด 4 ไม้ หรือข้างบน 2 ไม้และ ล่าง 2 ไม้ ซึ่งทั้ง 2 ส่วนจะมัดด้วยเชือกไนลอนแล้วร้อยผ่านเส้นยืน และมีเชือกผูกกับไม้เขาย่ำกับไม้ย่ำจำนวน 2 ไม้ เวลาทอสมาชิกเหยียบไม้ย่ำจะทำให้ ไม้เขาย่ำดึงฝ้ายเส้นยืนที่มัดกับไม้เขาย่ำข้างบนและข้างล่างแยกออกจากกันจึงจะสามารถสอฝ้ายดำได้ สำหรับการเก็บเขาย่ำมี 2 วิธี คือ เก็บเขาย่ำในกึ่งจะเป็นวิธีแบบดั้งเดิม และเก็บเขาย่ำ

นอกก็ โดยใช้เครื่องเก็บเขาย่า ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้เพราะสะดวกรวดเร็วไม่เสียเวลาในการเก็บเขาย่า ในการเก็บเขาย่าจะมีไม้เต้าใช้วัดขนาดให้การเก็บเขาย่าทั้ง 4 ไม้มีความยาวเท่ากัน และทำให้เชือกในล่อนตึงเท่ากันตลอดไม้เขาย่า หลังจากเก็บเขาย่าเสร็จแล้วก็นำเส้นยืนมาร้อยกับพื้นของฟืม โดยด้านข้างจะร้อยฝ้ายยืน 4 เส้นต่อ 1 ฟืมเพื่อความแข็งแรงของริมผ้า ประมาณ 1-5 ฟืม ของริมผ้าทั้ง 2 ข้าง หลังจากนั้นถึงจะร้อยฝ้ายยืน 2 เส้นต่อ 1 ฟืม โดยจะใช้ตะไบเล็บช่วยในการสอดฝ้ายยืน

- การแกะลายหรือเก็บดอก เป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด ต้องอาศัยความชำนาญอย่างแท้จริงและผู้ที่แกะลายต้องมีลายตาดีเพราะจะมีรายละเอียดมาก เริ่มจากนำแบบลายตัวอย่างมาแกะ ซึ่งจะใช้ไม้จกใช้เทียบในการแกะลาย โดยจกแล้วเส้นยืนให้เป็นลายตามแบบ (รูปภาพภาคผนวกที่ 17) การแกะลายแต่ละลวดลายจะมีจำนวนไม้จกไม่เท่ากันซึ่งจะมีตั้งแต่ 23 – 62 ไม้

- การเก็บเขาหรือมัดเขาดอก เมื่อเก็บดอกหรือแกะลายเสร็จแล้ว ก็จะมีการมัดไม้เขาดอกกับฝ้ายเส้นยืนโดยใช้เชือกในล่อน และใช้ไม้เต้าช่วยวัดขนาดการมัดระหว่างเชือกในล่อนให้ตึงเท่ากันตลอดไม้เขาดอก ซึ่งจำนวนไม้จกจะเท่ากับไม้เขาดอก จะทำการมัดเขาดอกที่ละไม้จนหมดลายตามไม้จก ซึ่งการมัดเขาจะทำให้เพียงครึ่งดอกเท่านั้น ต้องทอไปอีก 2 เที้ยวจึงจะได้ลวดลายเต็มดอก

- การทอ ขั้นตอนนี้สมาชิกภายในกลุ่มจะสามารถทอได้ทุกคน ซึ่งจะใช้เวลาแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความชำนาญ และเลือกทอแบบ 3-3 หรือ 3-2 ซึ่งหมายถึง การทอแบบเส้นด้าย 3 เส้น – เส้นสอด 3 เส้น จะได้ผ้าตีนจกที่หนากว่าแต่ใช้เวลาการทอน้อยกว่า ส่วนการทอแบบเส้นด้าย 3 เส้น – เส้นสอด 2 เส้น จะได้ผ้าตีนจกที่บางกว่าแต่ใช้เวลามากกว่า ต้นทุนของฝ้ายน้อยกว่าแบบ 3-3

- การสับฟืมเก่า จะเป็นขั้นตอนสับเส้นยืนจากลายเก่า ซึ่งเรียกว่า เขาฟืม (รูปภาพผนวกที่ 12) ใช้ในการเก็บลวดลายของผ้าตีนจกที่จะนำไปทอ เขาฟืมเหล่านี้จะมีลวดลายของแต่ละเครือ ซึ่งสมาชิกสามารถนำไปประกอบบนก็ได้ เพียงแต่นำมาต่อเส้นยืนกับลายเก่าที่ค้างอยู่ในฟืม โดยจะต่อเส้นยืนที่ละเส้น ซึ่งจะใช้วิธีม้วนเส้นด้ายเข้าด้วยกันที่ละเส้น อาจจะใช้น้ำหรือการช่วยยัดให้เส้นยืนติดกัน (รูปภาพภาคผนวกที่ 18)

4.7 การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต

การผลิตผ้าตีนจกของกลุ่มทอผ้าจากแม่ป้าก มีกระบวนการผลิตที่ผสมผสานทั้งรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ ๆ โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทั้งด้านเครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์การผลิต และการพัฒนาลวดลายของผ้า เหมือนกับกลุ่มทอผ้าจากอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่ เพื่อช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตและลดระยะเวลาในการผลิตผ้าตีนจก ซึ่งมีรายละเอียดในการพัฒนาเทคโนโลยีในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

- ด้านเครื่องจักร สมาชิกกลุ่ม ฯ ที่รับจ้างการเตรียมเส้นยืนได้มีการนำมอเตอร์มาใช้ในการกรอด้วยแทนการใช้เพียนกอ โดยมอเตอร์กรอด้วย มีลักษณะดังนี้ ม้านั่งไม้ยึดติดกับมอเตอร์ที่มีปลายเหล็กยื่นมาทั้งสองข้างเพื่อไว้ใส่หลอดพีวีซี ซึ่งจะจางข้างภายในหมู่บ้านประกอบเครื่องละ 500 บาท อายุการใช้งาน 3-4 ปี การกรอด้วยจากมอเตอร์จะได้ประมาณ 20 หลอด/3 ชั่วโมง ซึ่งถ้ากรอด้วยเครื่องเพียนกอจะได้ประมาณ 18 หลอด/3 ชั่วโมง ขั้นตอนการกรอด้วยมอเตอร์จะดึงด้ายจากกึ่งกว้างแล้ววกด้ายมาเก็บไว้ที่หลอดพีวีซี ซึ่งเสียไม้ที่ปลายเหล็กด้านหนึ่งของมอเตอร์ ซึ่งในการกรอด้วยมอเตอร์จะต้องมีพัดลมเป่าเพื่อไม่ให้มอเตอร์ร้อน ลักษณะการทำงานของมอเตอร์ (รูปภาพผนวกที่ 7) ในการที่นำมอเตอร์มาใช้ในการกรอด้วยจะ

ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการกรอด้วย ลดระยะเวลาในการทำงาน และช่วยให้สมาชิกไม่ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อตามบริเวณบ่า ไหล่และแขน

- ด้านเครื่องจักร สมาชิกกลุ่ม ฯ ที่รับจ้างการเตรียมเส้นยืนได้มีการนำมอเตอร์มาใช้ในการกรอด้วย แทนการใช้เพียนกอ โดยมีมอเตอร์กรอด้วย มีลักษณะดังนี้ ม้านั่งไม่ยึดติดกับมอเตอร์ที่มีปลายเหล็กยื่นมาทั้งสองข้างเพื่อไว้ใส่หลอดพีวีซี ซึ่งจะจางข้างภายในหมู่บ้านประกอบเครื่องละ 500 บาท อายุการใช้งาน 3-4 ปี การกรอด้วยจากมอเตอร์จะได้ประมาณ 20 หลอด/3 ชั่วโมง ซึ่งถ้ากรอด้วยเครื่องเพียนกอจะได้ประมาณ 18 หลอด/3 ชั่วโมง ขั้นตอนการกรอด้วยมอเตอร์จะดึงด้ายจากกึ่งกว้างแล้วกรอด้วยมาเก็บไว้ที่หลอดพีวีซี ซึ่งเสียบไว้ที่ปลายเหล็กด้านหนึ่งของมอเตอร์ ซึ่งในการกรอด้วยด้วยมอเตอร์จะต้องมีพัดลมเป่าเพื่อไม่ให้มอเตอร์ร้อน ลักษณะการทำงานของมอเตอร์ (รูปภาพผนวกที่ 7) ในการที่นำมอเตอร์มาใช้ในการกรอด้วยจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการกรอด้วย ลดระยะเวลาในการทำงาน และช่วยให้สมาชิกไม่ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อตามบริเวณบ่า ไหล่และแขน

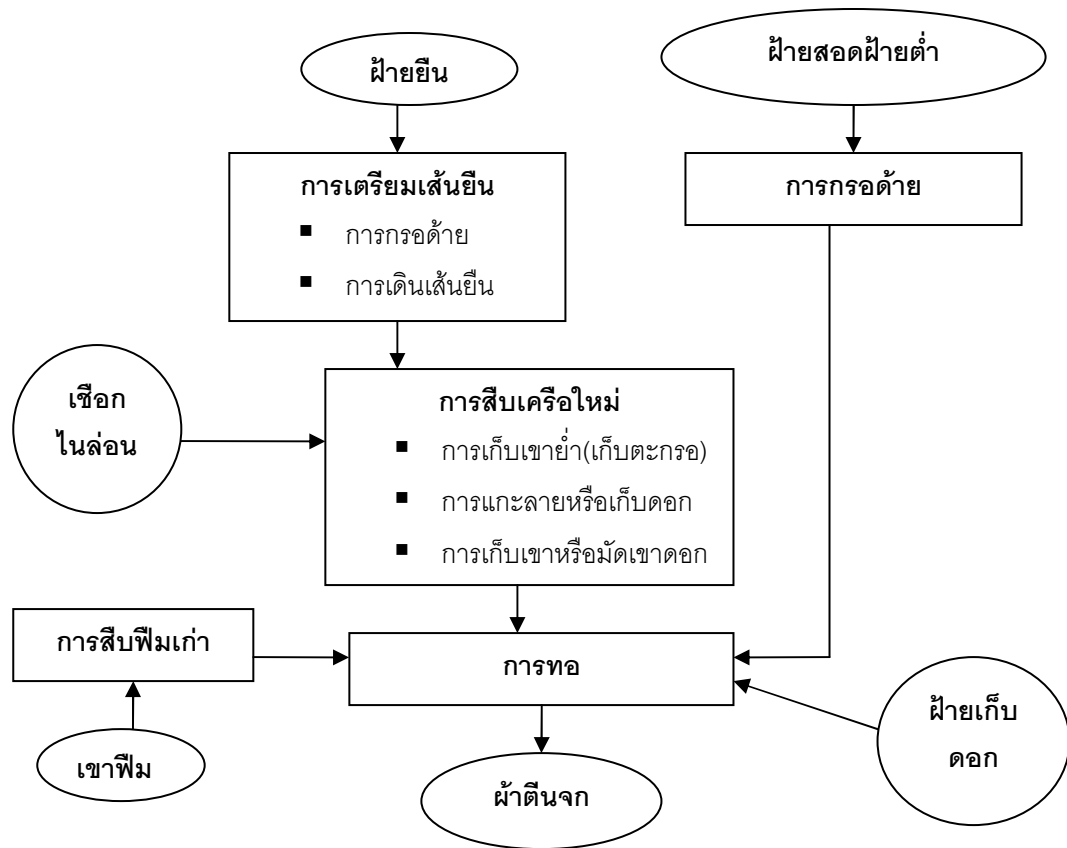
- เครื่องเก็บเขาย่า นำมาใช้เก็บเขาย่าสำหรับเครื่องมือ และเป็นการเก็บนอกก็ ช่วยเพิ่มความสะดวก และลดระยะเวลาในการเก็บเขาย่า เครื่องเก็บเขาย่า มีลักษณะเป็นโครงไม้ รูปรางสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 40 x 105 x 37 เซนติเมตร มีไม้ไผ่สำหรับเพื่อใช้เส้นยืน ซึ่งแต่เดิมใช้ท่อพีวีซี ไม่ทนทาน ท่อจะงอเข้าหากัน ทำให้เส้นยืนไม่เท่ากัน ลักษณะเครื่องเก็บเขาย่า (รูปภาพผนวกที่ 9)

- ด้านอุปกรณ์การผลิต โดยใช้หลอดพีวีซีมาใช้ในการกรอด้วยแทนมะกัก เนื่องจากหลอดพีวีซีจะทนทาน สะดวกในการนำไปใช้งานกับเพียนกอ และเผียขอ นอกจากนี้มะกักเริ่มหายาก เพราะไม่มีการสานภายในท้องถิ่น

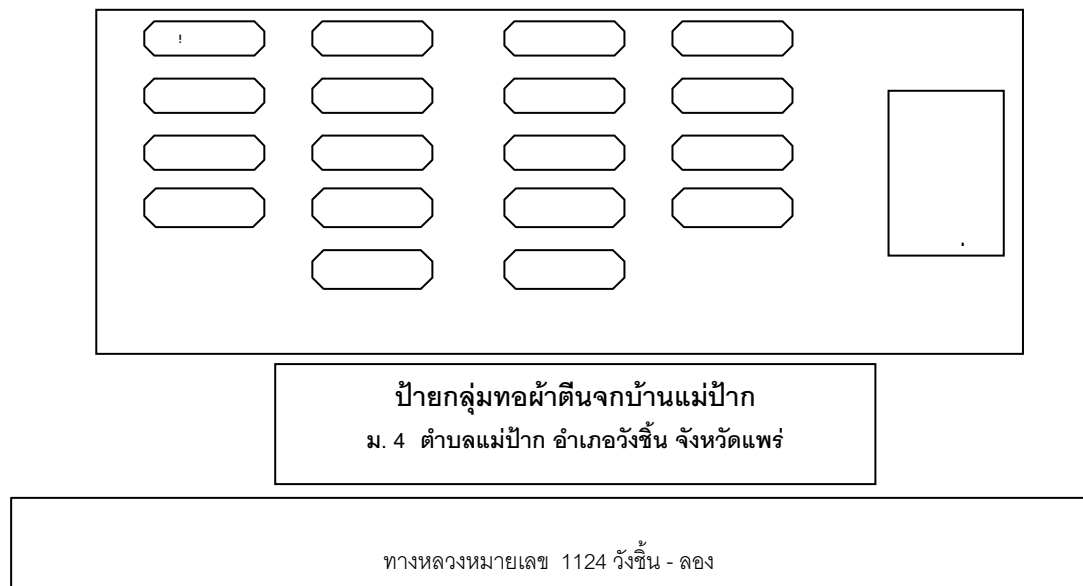
- การพัฒนาลวดลายของผ้าจก ภายในกลุ่ม ฯ จะมีการพัฒนาลวดลาย และออกแบบลวดลายเอง โดยการนำลวดลายดั้งเดิม มาประยุกต์สร้างลวดลายใหม่ ๆ โดยอาศัยโครงสร้างลวดลายโบราณ

4.8 สภาพและผังของสถานที่ผลิต

สถานที่ผลิตของกลุ่ม ฯ ตั้งอยู่ติดถนนทางหลวงหมายเลข 1124 วังขึ้น – ลอง บริเวณหน้าบ้านของนางอรุณ บุญโล่ ปรธานของกลุ่ม ฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ของกรมทางหลวง สถานที่ผลิตเป็นลักษณะโรงเรือนมุงหญ้าคา ขนาด 3.80 x 22 x 3 เมตร สร้างเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2543 ซึ่งตอนนั้นยังรวมกลุ่มในนามกลุ่มทอผ้า 43 สมาชิกจะช่วยกันลงทุนสร้างคนละ 160 บาท สมาชิกมีทั้งหมด 26 คน ดังนั้นโรงเรือนมีมูลค่าประมาณ 4,160 บาท เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มใหม่ โรงเรือนดังกล่าวนี้ได้เป็นสถานที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป้าก สำหรับการให้พื้นที่ในการผลิต สมาชิกของกลุ่มจะมาทอผ้าที่โรงเรือน โดยมีที่ทอผ้าของสมาชิกจำนวน 18 ตัว และด้านหน้าของโรงเรือนจะใช้ราวไม้ไผ่แขวนผ้าตีนจกของกลุ่ม เพื่อจำหน่ายหน้าสถานที่ผลิต ในการใช้โรงเรือนเพื่อการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ กลุ่ม ฯ ยังประสบปัญหาด้านการเก็บรักษาอุปกรณ์การผลิต ในช่วงฤดูฝน ทำให้สมาชิกไปทอผ้าที่บ้าน นอกจากนี้กลุ่มจะมีป้ายประจำกลุ่ม ขนาด 1.5 x 0.5 เมตร ที่ได้รับการสนับสนุนจาก ส.ส. วรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล ตั้งอยู่หน้าร้านของกลุ่ม รายละเอียดแผนผังสถานที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มดังภาพที่ 4.2

แผนภาพที่ 4.1 แสดงกระบวนการผลิตผ้าตีนจก

หมายเหตุ: <--><--><--><--> หมายถึง รวบรวมได้ไว้แขวนผ้าจากเพื่อจำหน่าย

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 4.2 แผนผังโรงเรียนของกลุ่ม ฯ

4.9 การจัดการของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต

การผลิตผ้าตีนจกของกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป้าก ในขั้นตอนของกระบวนการผลิตไม่มีของเสียเกิดขึ้น นอกจากนี้ กลุ่ม ฯ จะซื้อฝ้ายยืน ฝ้ายสอด ฝ้ายต่ำและฝ้ายเก็บดอกที่ทำการย้อมสีแล้วมาใช้ในการทอผ้าตีนจก ทำให้กลุ่ม ฯ ไม่ประสบปัญหาเกี่ยวกับของเสียในกระบวนการย้อมสีของฝ้าย

4.10 การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์

กลุ่ม ฯ มีการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผ้าตีนจก โดยสมาชิกแต่ละคนตั้งตั้งแต่ขั้นตอนการทอ ให้มีลายและสีของด้ายเท่ากัน และมีการจกด้ายเหมือนกัน โดยใช้สายวัดและเข็มหมุดในการวัดขนาดความยาวและความกว้างของผ้า หลังจากนั้นการรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกจะได้รับการตรวจสอบจากสมาชิกที่อยู่เวรวันละ 2 คน โดยพิจารณาถึง ลายตามต้นแบบ การจกถ่วงเส้นด้ายของลายครบ เนื้อของผ้าต้องแน่นพอดี คือไม่แน่นและหลวมจนเกินไป และขนาดความยาวและความกว้างต้องได้ตามมาตรฐาน ถ้าผ้าตีนจกไม่ผ่านการตรวจสอบ กลุ่ม ฯ ไม่รับซื้อจากสมาชิก ซึ่งเป็นการควบคุมคุณภาพผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ทางหนึ่ง นอกจากนี้ การประชุมกลุ่ม ฯ ในแต่ละครั้งจะตกลงกันเรื่องการปรับปรุงคุณภาพของผ้าตีนจกภายในกลุ่ม ฯ

4.11 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต

4.11.1 ปัญหาด้านการผลิต

1. ปัญหาด้านคุณภาพของผ้าตีนจก การทอผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความแน่นของเนื้อผ้า เนื่องจากน้ำหนักการทอผ้าตีนจกของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่ากัน ทำให้สมาชิกบางคนจะใช้ด้ายสอดจำนวน 3 เส้น เพื่อให้ผ้าตีนจกมีเนื้อผ้าแน่น แต่ทำให้ต้นทุนการผลิตต่อผืนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ด้านสีสันทนของผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ยังไม่กลมกลืน ส่วนใหญ่กลุ่ม ฯ นิยมใช้สีสันทนจากธรรมชาติ เนื่องจากสมาชิกซื้อฝ้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์ ซึ่งลักษณะสีของเส้นฝ้ายค่อนข้างจะดูชัดไม่กลมกลืนเหมือนกับเส้นฝ้ายที่ย้อมจากสีธรรมชาติ ทำให้ลดลายผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ที่ทอได้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า

2. ปัญหาด้านวัตถุดิบ เนื่องจากการผลิตผ้าตีนจกของกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนต่างคนต่างผลิต ดังนั้นการจัดซื้อวัตถุดิบจึงแยกกันซื้อ ซึ่งได้แก่ ฝ้ายต่ำ ฝ้ายสอด และฝ้ายเก็บดอก ลักษณะการซื้อฝ้ายแต่ละครั้งจะซื้อในปริมาณน้อย 4 – 5 ตอง เพื่อใช้ในการทอผ้าแต่ละผืนโดยจะซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้านที่ขายราคาสูงซึ่งสมาชิกจะซื้อฝ้ายก็ต่อเมื่อทอผ้าแต่ละผืนเสร็จ เมื่อขายผ้าตีนจกได้ก็จะนำเงินไปซื้อฝ้ายมาทอผ้าตีนจกผืนต่อไป ซึ่งบางครั้งสมาชิกบางคนจะใช้เครดิตในการซื้อฝ้ายมาทอผ้าตีนจกผืนต่อไปซึ่งมีราคาแพงกว่าการซื้อฝ้ายเงินสด นอกจากนี้สมาชิกภายในกลุ่ม ฯ ไม่สามารถรวมกันซื้อฝ้ายมาทอผ้า เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนและกลุ่ม ฯ ไม่มีเงินทุนสำรองเพื่อซื้อฝ้าย สมาชิกแต่ละคนจะทอผ้าแต่ละผืนเสร็จไม่พร้อมกัน จึงเป็นสาเหตุที่สมาชิกภายในกลุ่มไม่สามารถรวมกันซื้อวัตถุดิบครั้งละปริมาณมาก กลุ่ม ฯ จึงมีปัญหาในด้านการสำรองฝ้ายเพื่อใช้ในการทอผ้าตีนจกภายในกลุ่มในปริมาณที่เพียงพอ ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตผ้าตีนจกต่อผืนของกลุ่มค่อนข้างสูง

3. ปัญหาด้านเทคนิคการผลิต เนื่องจากขั้นตอนการทอผ้าตีนจกจะมีขั้นตอนซับซ้อน อาศัยระยะเวลาในการทอผ้าตีนจกมาก และบางขั้นตอนการผลิตสมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญ ต้องจ้างสมาชิกภายในกลุ่ม 2-3 คน เนื่องจากในกลุ่ม ฯ มีผู้ชำนาญน้อยราย ซึ่งทำให้บางครั้งการผลิตขาดความต่อเนื่องอาจจะ

ส่งผลในระยะยาวให้สมาชิกขาดแรงจูงใจในการทอผ้าแต่ละผืน เนื่องจากผลตอบแทนไม่คุ้มค่างบเวลาที่ใช้ในการทอ และทำให้ช่างทอที่มีฝีมือภายในกลุ่มลดลงเรื่อยๆ ไม่มีใครสนใจสืบทอดขั้นตอนการผลิตที่ยุ่งยาก

4. ปัญหาสมาชิกของกลุ่มขาดความรู้และความชำนาญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแปรรูปผ้าตีนจก สมาชิกของกลุ่มมีความชำนาญในการทอผ้าตีนจก และไม่ทอผ้าประเภทอื่น ๆ เช่น สไบ ผ้าเทป ผ้าขึ้นตีนจก เนื่องจากได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่าและอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้มีขนาดใหญ่ เช่น ฝีม สมาชิกของกลุ่มฯ จึงผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าตีนจกขนาดหน้ากว้าง 14 นิ้ว อย่างเดียว นอกจากนี้ สมาชิกของกลุ่มขาดความรู้และความชำนาญในการแปรรูปผ้าจากทั้งด้านการออกแบบ การตัดเย็บ เพื่อใช้สอยประโยชน์แบบอื่น เช่น กระเป๋า เสื้อ ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ประกอบกับกลุ่มฯ ไม่มีเครื่องจักรและอุปกรณ์การแปรรูป เช่น จักรเย็บผ้า กลุ่มฯ จึงไม่สามารถแปรรูปผ้าจากให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

4.11.2 ความต้องการทางการผลิตของกลุ่มฯ

1. กลุ่มต้องการฝึกอบรมการแปรรูปผ้าตีนจก เพื่อเพิ่มมูลค่าและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยการตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ชุดสำเร็จรูป กระเป๋า เป็นต้น

2. กลุ่มต้องการเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิต เพื่อใช้ในการแปรรูปผ้าจาก เช่น จักรเย็บผ้า ประมาณ 2 ตัว

3. สมาชิกภายในกลุ่มบางคนต้องการเรียนฝึกอบรมการแกะลายของท้องถิ่นอื่นเพิ่มเติม โดยเฉพาะลายของแม่ฮ่องสอน เพื่อมาประยุกต์ใช้กับลายดั้งเดิมของท้องถิ่น

4.12 ศักยภาพการผลิต

4.12.1 ศักยภาพของผลิตภัณฑ์

การผลิตผ้าตีนจกของกลุ่มฯ ยังเป็นรูปแบบเดิม คือ ผ้าผืนจกขนาดหน้ากว้าง 14 นิ้ว ทำให้ผ้าตีนจกของกลุ่มฯ มีข้อจำกัดในด้านการนำไปใช้ประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ของการใช้ไม่หลากหลาย ซึ่งมีผลต่อความต้องการซื้อ (Demand) ลูกค้าที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายแบบเพื่อเกิดความพอใจสูงสุด ทำให้การใช้ผ้าตีนจกอยู่ในวงจำกัดไม่แพร่หลายเหมือนกับผ้าทอประเภทอื่น ๆ สำหรับศักยภาพของผลิตภัณฑ์ ถ้าพิจารณาจากตารางที่ 4.12 จะพบว่ายอดขายผ้าตีนจกระหว่างเดือนธันวาคม 2544 – มกราคม 2545 กลุ่มฯ มีสัดส่วนการจำหน่ายผ้าตีนจกต่อปริมาณการผลิตของกลุ่มทั้งหมดร้อยละ 65.51 ซึ่งเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง ด้านศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย เมื่อพิจารณาจากต้นทุนรับซื้อของกลุ่มฯ มีกำไรต่อหน่วย 15 บาท ทำให้กลุ่มฯ มีกำไรรวมเท่ากับ 855 บาท เมื่อนำผลตอบแทนมาคำนวณอัตรากำไรต่อราคาขาย พบว่า ผ้าจก 1 ผืน มีอัตรากำไรคิดเป็นร้อยละ 15 ซึ่งเป็นอัตราผลตอบแทนค่อนข้างสูง แต่เมื่อพิจารณาจากต้นทุนการผลิตของสมาชิกจากการวิเคราะห์ กลุ่มฯ ขาดทุนต่อหน่วย 148.96 บาท ทำให้กลุ่มฯ ขาดทุนรวม 8,490.72 บาท ทำให้อัตรากำไรต่อราคาขายคิดเป็นร้อยละ -70.93 เมื่ออัตรากำไรต่อต้นทุน พบว่า อัตรากำไรต่อต้นทุนรับซื้อคิดเป็นร้อยละ 7.69 แสดงว่า กลุ่มฯ ลงทุน 1 บาทสามารถได้ผลตอบแทนจากการลงทุน 7.69 บาท ส่วน อัตรากำไรต่อต้นทุนการผลิตของสมาชิกจากการวิเคราะห์ คิดเป็นร้อยละ -41.49 แสดงว่า จากการวิเคราะห์ศักยภาพการทำกำไรของผ้าจกต่ำมาก จาก

การพิจารณาศักยภาพผ้าตีนจกของกลุ่ม จากกำไรต่อหน่วย อัตรากำไรต่อราคาขายและอัตรากำไรต่อต้นทุน พบว่า ผ้าตีนจกมีศักยภาพค่อนข้างต่ำ ซึ่งถ้ากลุ่ม ฯ มีการพัฒนาแปรรูปเพิ่มมูลค่าของผ้าตีนจกก็จะทำให้ผลตอบแทนในการลงทุนของผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นได้

4.12.2 ศักยภาพของปัจจัยการผลิต

การผลิตผ้าตีนจกของกลุ่ม เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ภายในกลุ่ม พบว่า ศักยภาพของปัจจัยการผลิตค่อนข้างต่ำ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาแต่ละปัจจัยได้ดังนี้

1. **วัตถุดิบ** ที่ใช้ในการผลิตของกลุ่ม ยังพึ่งพาวัตถุดิบจากนอกท้องถิ่น(เชียงใหม่) และสมาชิก ใช้ฝ้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์ ซึ่งลักษณะสีของเส้นฝ้ายค่อนข้างจะดูฉูดฉาดไม่กลมกลืนเหมือนกับเส้นฝ้ายที่ย้อมจาก สีธรรมชาติ ทำให้ลดตลาดผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ที่ทอดได้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า และฝ้ายมีราคาสูงขึ้น แต่ราคาของผ้าตีนจก มีมูลค่าลดลง สมาชิกแต่ละคนต่างคนต่างผลิต ดังนั้นการจัดซื้อวัตถุดิบจึง แยกกันซื้อ ซึ่งได้แก่ ฝ้ายดำ ฝ้ายสอด และฝ้ายเก็บดอก ลักษณะการซื้อฝ้ายแต่ละครั้งจะซื้อในปริมาณน้อย 4 –5 ตอง เพื่อใช้ในการทอผ้าแต่ละผืน โดยจะซื้อจากรานค้าภายในหมู่บ้านที่ขายราคาสูง ซึ่งสมาชิกจะซื้อ ฝ้ายก็ต่อเมื่อทอผ้าแต่ละผืนเสร็จ เมื่อขายผ้าตีนจกได้ก็จะนำเงินไปซื้อฝ้ายมาทอผ้าตีนจกผืนต่อไป ซึ่งบางครั้ง สมาชิกบางคนจะใช้เครดิตในการซื้อฝ้ายมาทอผ้าตีนจกผืนต่อไปซึ่งมีราคาแพงกว่าการซื้อฝ้ายเงินสด นอกจากนี้สมาชิกภายในกลุ่ม ฯ ไม่สามารถรวมกันซื้อฝ้ายมาทอผ้า เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนและกลุ่ม ฯ ไม่มี เงินทุนสำรองเพื่อซื้อฝ้าย สมาชิกแต่ละคนจะทอผ้าแต่ละผืนเสร็จไม่พร้อมกัน จึงเป็นสาเหตุที่สมาชิกภายใน กลุ่ม ฯ ไม่สามารถรวมกันซื้อวัตถุดิบครั้งละปริมาณมาก กลุ่ม ฯ จึงมีปัญหาในด้านการสำรองฝ้ายเพื่อใช้ในการ ทอผ้าตีนจกภายในกลุ่มในปริมาณที่เพียงพอ ส่งผลต่อต้นทุนการผลิตผ้าตีนจกต่อผืนของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างสูง

2. **แรงงาน** ที่ใช้ในการผลิตผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างขาดความรู้ความชำนาญในการ แปรรูปผ้าตีนจก และส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญในขั้นตอนที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ ให้มีความ หลากหลายขึ้น ได้แก่ การแกะลาย เก็บดอก นอกจากนี้ แรงงานส่วนใหญ่จะเน้นการทอผ้าตามความชำนาญ เพื่อผลิตผ้าให้สามารถจำหน่ายได้ แต่ไม่คำนึงถึงคุณภาพในการทอ แต่อย่างไรก็ตาม แรงงานของกลุ่ม ฯ มี ทักษะฝีมือในการทอผ้าจากค่อนข้างสูง ทำให้สามารถพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับการฝึกอบรมการผลิตผลิตภัณฑ์ ใหม่ ๆ ได้

4.12.3 ศักยภาพของกระบวนการผลิต

กระบวนการผลิตเมื่อมองในภาพรวม กระบวนการผลิตของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างมีศักยภาพ สามารถพัฒนาผ้าตีนจกให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าได้เนื่องจาก กลุ่ม ฯ มีผู้ชำนาญในการแกะลาย การขึ้นเครื่องและการทออยู่ภายในกลุ่ม สามารถพัฒนาการผลิตให้ครบวงจรได้ ถ้ากลุ่ม ฯ ได้รับการอบรมเพิ่มเติม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผ้าตีนจกให้มีรูปแบบหลากหลาย เช่น กระเป๋า เสื้อ กระโปรง ฯลฯ กลุ่ม ก็สามารถขยายตลาดของผลิตภัณฑ์ให้เพิ่มขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการผลิตบางขั้นตอน มีความ ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งในอนาคตถ้าไม่มีการถ่ายทอดความรู้ความชำนาญให้กับสมาชิกรุ่นต่อไป จะทำให้ขั้นตอน ในการผลิตผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ไม่ต่อเนื่อง และอาจส่งผลกระทบยาวในการทอผ้าภายในกลุ่ม ฯ

ตารางที่ 4.12 ยอดขาย ต้นทุนรวม และกำไรรวมผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่ม ฯ ระหว่างเดือน ธันวาคม 2544 - มกราคม 2542

ผลิตภัณฑ์	หน่วย	ปริมาณ ขาย (ฝืน)	ราคา ขาย / หน่วย (บาท)	ยอด ขาย/ปี (บาท)	อัตรา ของ ผลิตภัณฑ์ รวม/ ยอดขาย รวม (ร้อยละ)	ต้นทุนต่อ หน่วย		ต้นทุนรวม		กำไรต่อ หน่วย		กำไรรวม (ขาดทุนรวม)		อัตรากำไรต่อ ราคาขาย (ร้อยละ)		อัตรากำไรต่อ ต้นทุน (ร้อยละ)	
						1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
ผ้าตีนจก ขนาด 14 x 72 นิ้ว	ฝืน	57	210	11,970	100.00	195	358.96	11,115	20,461	15	-148.96	855	- 8,490.72	7.14	-70.93	7.69	-41.50
รวม		57		11,970	100.00			11,115	20,461			855	-8490.72				

หมายเหตุ : 1 คือ ต้นทุนกลุ่ม ฯ 2 คือ ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสมาชิกจากกรณีวิเคราะห์
ที่มา : จากการสำรวจและคำนวณ

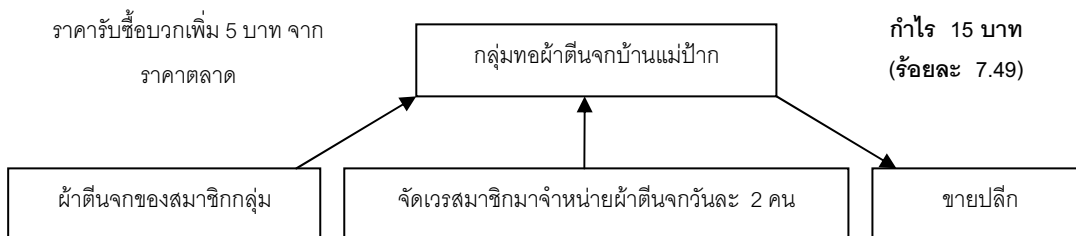
บทที่ 5

การตลาด

5.1 การบริหารการตลาดและการวางแผนการตลาด

5.1.1 การบริหารการตลาด

การบริหารการตลาดของกลุ่มฯ ไม่มีฝ่ายการตลาด สมาชิกภายในกลุ่มจะร่วมกันในการบริหารการตลาด โดยมีการจัดเวรให้สมาชิกภายในกลุ่มฯ เวียนกันมาขายผ้าตีนจกที่ร้านค้าของกลุ่มวันละ 2 คน เนื่องจากเพิ่มรวมตัวกันทอผ้าจกและวางจำหน่ายหน้าร้านค้าของกลุ่มฯ ซึ่งการตั้งราคาส่งของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ได้มีการกำหนดเป้าหมายทางการตลาดไว้คือ กลุ่มฯ รับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกในราคาที่สูงกว่าราคาผ้าตีนจกนอกกลุ่มประมาณ 5 บาท และตั้งราคาโดยบวกกำไร 15 บาทจากต้นทุนที่รับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกต่อผ้าตีนจก 1 ผืน ทำให้การจำหน่ายของกลุ่ม เป็นการขายปลีก ยังไม่ได้ดำเนินการในการหาตลาด และติดต่อพ่อค้าคนกลาง สืบเนื่องมาจากกลุ่มฯ ยังขาดความรู้ในการจัดการด้านการตลาด ไม่มีข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดเกี่ยวกับช่องทางด้านการตลาด ทำให้กลุ่มฯ ไม่ทราบว่าจะไปขายผ้าตีนจกที่ไหน จะไปติดต่อฝากขายผ้าตีนจกอย่างไร จึงได้ขายผลิตภัณฑ์ที่ร้านค้าของกลุ่มฯ เป็นหลัก โดยการจัดเรียงผลิตภัณฑ์จะแขวนผ้าตีนจกกับราวไม้ไผ่ เพื่อให้ลูกค้าที่สัญจรไปมาได้เห็นผลิตภัณฑ์และแวะเข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การบริหารการตลาดของกลุ่มฯ ดังแผนภาพที่ 5.1

แผนภาพที่ 5.1 การบริหารการตลาดของกลุ่มฯ

5.1.2 การวางแผนการตลาด

การวางแผนการตลาดของกลุ่มฯ ยังไม่ชัดเจน ที่ผ่านมาเป็นการวางแผนในเรื่องการตั้งราคาผลิตภัณฑ์ แต่ยังไม่มีการนำวิธีการจัดการด้านการตลาด เช่น การส่งเสริมการขาย การเสนอขายสินค้าให้กับลูกค้า การฝากขายสินค้า และการหาตลาดใหม่ ๆ จากการสัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มฯ เห็นว่าควรใช้วิธีการทอผ้าและวางขายหน้าสถานที่ประกอบการเป็นหลัก การวางแผนการตลาดในอนาคต กลุ่มฯ มีแนวคิดที่จะพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ทำถุงกระดาษที่มีชื่อของกลุ่มฯ เพื่อใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ให้กับลูกค้า และพัฒนาสายผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบหลากหลายเพิ่มขึ้น เช่น นำผ้าจกมาแปรรูปเป็นถุง กระเป๋า และเสื้อผ้า นอกจากนี้จะมีการทอผ้าจกให้มีรูปแบบหลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ปัจจัยที่มีผลต่อการวางแผนการตลาดของ

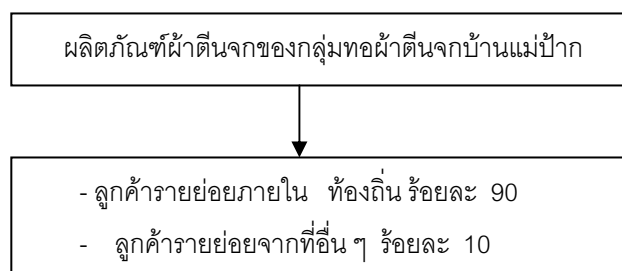
กลุ่ม ฯ คือ ความต้องการของผู้บริโภค ราคาของวัตถุดิบผ้าย ราคาผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิตรายอื่น ๆ ภายในพื้นที่ และเงินทุน รวมถึง ความรู้ความเข้าใจด้านการตลาด

5.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

ด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังเป็นการทอผ้าตีนจกขนาด หน้ากว้าง 14 นิ้ว และยาว 70 นิ้ว เหมือนเดิมกับที่เป็นกลุ่มทอผ้า 43 เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มจะมีความชำนาญในการทอผ้าในลักษณะแบบนี้ แต่อย่างไรก็ตามลวดลายผ้าตีนจกของกลุ่มได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า ในปี 2543 ได้มีการนำลายโบราณ เช่น ลายสิบสองปันนามาผสมผสานกับลายดั้งเดิมของผ้าจกเมืองลอง นำลายหาดเสี้ยวของสุโขทัยมาใช้ในการทอผ้าของกลุ่ม ซึ่งทำให้ผ้าตีนจกของกลุ่มมีลวดลายที่สวยงาม ซึ่งในการพัฒนาลวดลายผ้าของกลุ่มแต่ละลวดลาย ประสบปัญหาในการแกะลายและเก็บดอก มีความยุ่งยากซับซ้อน ทำให้เกิดความล่าช้าในขั้นตอนที่จะนำไปทอ เนื่องจากภายในกลุ่ม มีสมาชิกที่สามารถแกะลายได้เพียง 2 คน ด้านบรรจุภัณฑ์ กลุ่ม ฯ ใช้ถุงหิ้วขนาด 9 x8 นิ้ว เนื่องจากกลุ่ม ฯ ขายปลีกที่ร้านค้าของกลุ่ม ทำให้ กลุ่มคิดว่า ถุงหิ้วเหมาะสมที่จะใช้บรรจุผลิตภัณฑ์ให้กับลูกค้า แต่อย่างไรก็ตามกลุ่ม ฯ ได้วางแผนในอนาคตจะทำถุงกระดาษที่มีชื่อของกลุ่มเพื่อใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ให้กับลูกค้า

5.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ เป็นลักษณะการขายปลีกทั้งหมด โดยเป็นการจำหน่ายให้กับลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์ ณ ร้านค้าของกลุ่ม ซึ่งลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้ารายย่อยภายในท้องถิ่น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 90 รองลงมาได้แก่ลูกค้ารายย่อยที่สัญจรผ่านไปมา คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10 ลูกค้าจะซื้อผ้าตีนจกประมาณ 1-2 ผืน ช่องทางการจัดจำหน่ายผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ (แผนภาพที่ 5.2)

แผนภาพที่ 5.2 ช่องทางการตลาดผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ

สำหรับการจำหน่ายผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ที่ผ่านมาประมาณ 2 เดือน มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในเดือนธันวาคม 2544 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.48 จากผลิตภัณฑ์ทั้งหมดของกลุ่ม และเดือนมกราคม 2545 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 31.03 จากผลิตภัณฑ์ทั้งหมดของกลุ่ม (ดังตาราง 5.1) ผู้ผลิตรายอื่น หรือคู่แข่งด้านการตลาดของกลุ่ม ฯ มีทั้งภายในพื้นที่ ประมาณ 3 – 4 ราย ซึ่ง เป็นผู้ประกอบการรายเดี่ยว และคู่แข่งต่างพื้นที่ เช่น ผู้ผลิตจากอำเภอวังชิ้น อำเภอลอง ซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิตรายเดี่ยวและรายกลุ่ม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกลุ่ม ฯ กับคู่แข่ง พบว่า กลุ่ม ฯ ค่อนข้างเสียเปรียบ ในหลาย ๆ ด้าน เช่น ความมีชื่อเสียงของ

ผู้ผลิต ปริมาณช่องทางการจัดจำหน่าย ขนาดการผลิต เงินทุน และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ รวมถึงศักยภาพการจัดการด้านการตลาด

ตารางที่ 5.1 ปริมาณการขายผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ

เดือน	ผ้าตีนจกที่รับซื้อ จากสมาชิก(ผืน)	ราคาซื้อจาก สมาชิก(บาท)	ผ้าตีนจกที่ จำหน่ายได้(ผืน)	ราคาขายปลีก (บาท)	สัดส่วนการขาย (ร้อยละ)
ธันวาคม 2544	54	190-195	30	210	34.48
มกราคม 2545	33	190-195	27	210	31.03

ที่มา : จากการสำรวจ

5.4 ราคาและการตั้งราคา

การกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ จะกำหนดโดยคำนวณจากต้นทุนการผลิตเป็นหลัก ได้แก่ ค่าวัตถุดิบ ค่าจ้าง และค่าแรงในการทอผ้าตีนจก และราคาขายบวกกำไรประมาณ 15 บาทจากต้นทุนที่รับซื้อจากสมาชิก โดยราคาผลิตภัณฑ์กลุ่ม ฯ เป็นผู้กำหนดเอง ซึ่งเป็นราคาขายปลีก และเป็นราคาตลาดที่เท่ากับพ่อค้ารายอื่นภายในพื้นที่ ราคาขายปลีกผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ขนาดหน้ากว้าง 14 นิ้ว เท่ากับ 210 บาททุกผืน ไม่ว่าจะทอแบบ 3-2 หรือ 3-3 และลวดลายจะแตกต่างกัน แต่กลุ่ม ฯ ขายในราคาเท่ากัน สำหรับราคาซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิก กลุ่ม ฯ ให้ราคาที่สูงกว่าการรับซื้อจากกลุ่มหรือพ่อค้ารายอื่น ๆ ประมาณ 5 บาท ซึ่งอยู่ในช่วงราคา 190 – 195 บาท รายละเอียดราคาซื้อจากสมาชิกและราคาขายปลีกของกลุ่ม ดังตาราง 5.1 ด้านการต่อรองราคาจากลูกค้า ส่วนใหญ่กลุ่ม ฯ ไม่ลดราคา นอกจากจะซื้อในปริมาณ 5-6 ผืนขึ้นไป จะให้ส่วนลดประมาณ 5 บาทจากมูลค่าการซื้อทั้งหมด ซึ่งกลุ่ม ฯ เคยให้ส่วนลดแก่ลูกค้า ประมาณ 2 รายที่มาซื้อครั้งละประมาณ 6 ผืน จากการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและต้นทุนการตลาด เพื่อนำมาพิจารณาในการตั้งราคา พบว่า การจัดการด้านการตลาดของกลุ่ม ฯ ที่ก่อให้เกิดต้นทุนการตลาด คือ ค่าบรรจุภัณฑ์ ซึ่ง ผ้าตีนจก 1 ผืน มีค่าบรรจุภัณฑ์เท่ากับ 0.12 บาท และค่าเสื่อมราคาของโรงเรือนต่อผ้าจก 1 ผืนเท่ากับ 2.4 บาท รวมต้นทุนการตลาดของกลุ่ม ฯ เท่ากับ 2.52 บาท ซึ่งการตั้งราคาซื้อผ้าจกของกลุ่ม ฯ และราคาขายปลีกของกลุ่ม ฯ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ดังตารางที่ 5.2 -5.3)

1. การตั้งราคาซื้อผ้าจกจากสมาชิก ตั้งจากต้นทุนการผลิต (Mark on) เมื่อนำต้นทุนการผลิตของสมาชิกกลุ่ม ฯ มาวิเคราะห์ถึงการตั้งราคาแบบ (Mark on) พบว่ากลุ่ม ฯ รับซื้อผ้าจกจากสมาชิก ราคา 195 บาท/ผืน สมาชิกไม่มีกำไรจากการขายผ้าจก ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม ฯ คิดว่า ตนเองได้กำไรประมาณ 100 บาท(ค่าแรง) ส่วนต้นทุนการผลิตจากการวิเคราะห์มาวิเคราะห์ถึงการตั้งราคาแบบ (Mark on) พบว่า กลุ่ม ฯ รับซื้อผ้าจกจากสมาชิกราคา 195 บาท/ผืน สมาชิกขาดทุนต่อหน่วย 163.96 บาท

2. การตั้งราคาขายผ้าจกของกลุ่ม ฯ เป็นราคาตลาด โดยบวกกำไรเพิ่ม 15 บาท จากราคาซื้อจากสมาชิก ซึ่งเป็นการตั้งราคาแบบ Mark up โดยมีกำไรคิดเป็นร้อยละ 7.14 ของราคาขาย เมื่อนำต้นทุนกลุ่ม ฯ รวมกับต้นทุนการตลาดมาวิเคราะห์ พบว่า มีส่วนต่างของราคาขายกับต้นทุนรวมต่อหน่วยเท่ากับ 12.48 บาท มีกำไรเท่ากับร้อยละ 5.94 ของราคาขาย จะเห็นได้ว่า Mark up มีกำไรใกล้เคียงกับราคาตลาด

ตารางที่ 5.2 การตั้งราคาซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

รายการ	ผ้าตีนจกขนาด 17 x 72 นิ้ว			
	1	การตั้งราคา	2	การตั้งราคา
1. ต้นทุนการผลิต	195	Mark on	358.96	Mark on
2. ต้นทุนการตลาด	0	0 %	0	-45.68 %
3. ราคาขาย	195		195	
4. ต้นทุนรวมต่อหน่วย (1)+(2)	195		358.96	
5. ส่วนต่างของราคาขายกับต้นทุนรวมต่อหน่วย (3)-(4)	0		-163.96	

หมายเหตุ : 1) ต้นทุนกลุ่มราคาซื้อจากสมาชิก 2) การผลิตของสมาชิกจากการวิเคราะห์

ที่มา : จากการสำรวจและคำนวณ

ตารางที่ 5.3 การตั้งราคาขายของกลุ่ม ฯ

รายการ	ผ้าตีนจกขนาด 17 x 72 นิ้ว			
	1	การตั้งราคา	2	การตั้งราคา
1. ต้นทุนกลุ่ม ฯ	195	Mark up	195	Mark up
2. ต้นทุนการตลาด	0	7.14 %	2.52	5.94 %
3. ราคาขาย	210		210	
4. ต้นทุนรวมต่อหน่วย (1)+(2)	195.00		197.52	
5. ส่วนต่างของราคาขายกับต้นทุนรวมต่อหน่วย (3)-(4)	15		12.48	

หมายเหตุ : 1) ต้นทุนกลุ่ม 2) ต้นทุนจากการวิเคราะห์ (ราคาซื้อ+ต้นทุนการตลาด)

ที่มา : จากการสำรวจและคำนวณ

5.5 การส่งเสริมการขาย

กลุ่ม ฯ ยังไม่มีการส่งเสริมการขาย เนื่องจากสมาชิกไม่มีความรู้ในด้านการจัดการด้านการตลาดทำให้ขาดความรู้ในด้านการส่งเสริมการขาย นอกจากนี้กลุ่ม ฯ ไม่มีความมั่นใจในการนำเสนอขายผ้าตีนจกกับกลุ่มลูกค้าและไม่รู้จักแหล่งที่จะนำผ้าตีนจกไปเสนอขาย แต่อย่างไรก็ตามจากการเข้าไปศึกษาการดำเนินงานของกลุ่ม มีข้อสังเกตที่น่าสนใจที่จะเป็นจุดส่งเสริมการขายของกลุ่มได้ก็คือ สมาชิกของกลุ่มได้มีการทอผ้าอยู่ที่ร้านค้า ทำให้ลูกค้าที่เข้ามาซื้อผ้าของกลุ่ม เกิดความสนใจในกรรมวิธีการผลิต รู้ถึงขั้นตอนการผลิตที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและละเอียดอ่อน ซึ่งต้องใช้ทักษะความชำนาญและต้องมีฝีมือในการทอ จึงจะสามารถทอผ้าตีนจกได้ ปัจจุบันดังกล่าวจะช่วยเป็นแรงจูงใจทางหนึ่งให้กับลูกค้าที่จะซื้อผ้าตีนจกและทราบถึงมูลค่าที่แท้จริงของผ้าจก

5.6 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาด

5.6.1 ปัญหาด้านการตลาด

ปัญหาด้านช่องทางการจำหน่าย ระดับตลาดของกลุ่ม ฯ ยังเป็นตลาดระดับล่าง ขายผลิตภัณฑ์ให้กับลูกค้ารายย่อยภายในท้องถิ่นและลูกค้ารายย่อยที่สัญจรไปมา ทำให้กลุ่ม ฯ ต้องรอการขายผ้าจากลูกค้ารายย่อย และ แหล่งจำหน่ายของกลุ่ม ฯ จำกัดอยู่เฉพาะภายในหมู่บ้าน ไม่มีแหล่งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ทำให้ทราบถึงการผลิตและการจำหน่ายผ้าตีนจก หน่วยงานภายในพื้นที่สนับสนุนและส่งเสริมไม่จริงจังและไม่ต่อเนื่อง ทำให้เป็นข้อจำกัดต่อการหาตลาดและการขยายช่องทางการตลาดของกลุ่ม ฯ และกลุ่ม ฯ ขาดความรู้เรื่องการตลาด ข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดทั้งในด้านความต้องการของลูกค้า ไม่รู้จักแหล่งกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลถึงขาดข้อมูลเพื่อนำไปวางแผนการตลาด

ปัญหาด้านราคาของผ้าจก กลุ่ม ฯ ขาดความรู้ในเรื่องการตั้งราคาทำให้ราคาขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไม่สามารถกำหนดให้สอดคล้องกับต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาจากความยากของลวดลายได้ ต้องกำหนดตามราคาตลาดภายในท้องถิ่น และปัญหาราคาผ้าจกลดลงลงจากเดิมจาก 250-280 บาท เหลือ 210 บาท เนื่องจาก อุปทานของผ้าจกในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น แต่ความต้องการซื้อผ้าจกมีน้อยลง

ปัญหาด้านตัวผลิตภัณฑ์ กลุ่ม ฯ มีข้อจำกัดของรูปแบบสีสันทันของผลิตภัณฑ์ผ้าตีนจก เนื่องจากสมาชิกกลุ่มขาดความรู้ในด้านแปรรูปการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ๆ นอกจากนี้เป็นข้อจำกัดของผ้าตีนจกที่ไม่สามารถนำไปแปรรูปได้หลายแบบเหมือนผ้าชนิดอื่นๆ อีกทั้งผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ยังไม่แพร่หลายเหมือนกับผ้าตีนจกจากอำเภอละงะที่มีชื่อเสียงและลูกค้าต่างจังหวัดจะรู้จัก ทำให้ มีอุปสรรคทั้งในด้านราคาและคุณภาพของผ้า

5.6.2 ความต้องการทางการตลาดของกลุ่ม ฯ

กลุ่ม ฯ ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยสนับสนุนและส่งเสริมช่วยหาตลาดให้กับทางกลุ่ม ฯ แนะนำช่องทางการจำหน่ายให้กับกลุ่ม และช่วยอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการตลาดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ทั้งวิธีการส่งเสริมการขาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตั้งราคาของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้กลุ่ม ฯ สามารถบริหารการตลาดและวางแผนการตลาดของกลุ่ม ฯ ได้

5.7 ศักยภาพทางการตลาด

ด้านการตลาดของกลุ่ม ฯ เป็นปัญหาหลักสำคัญ เนื่องจากกลุ่ม ฯ ขาดความรู้ด้านการตลาด กลุ่ม ฯ ไม่สามารถขยายตลาดไปพื้นที่อื่น ๆ ได้ ทำให้ต้องจำหน่ายผ้าตีนจกที่ร้านค้าของกลุ่มเพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาถึง ราคา สถานที่ ผลิตภัณฑ์ และ การส่งเสริมการขาย กลุ่ม ฯ จะมีสถานที่ที่สามารถพัฒนาให้กลุ่มมีศักยภาพด้านการตลาดได้ เนื่องจากสถานที่จัดจำหน่ายของกลุ่ม ฯ มีทำเลอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมที่ผ่านไปได้สะดวก ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม สามารถพบเห็นจากลูกค้าได้ง่าย สำหรับปัจจัยด้านราคา ผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการขาย กลุ่มยังมีข้อขัดหลายอย่าง เนื่องจากการผลิตผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ ยังไม่มีการวางแผนในการผลิต การตลาด ทำให้ส่งผลต่อการขยายการตลาดของกลุ่มดังนั้นในภาพรวมศักยภาพด้านการตลาดของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างไม่มีประสิทธิภาพ

บทที่ 6

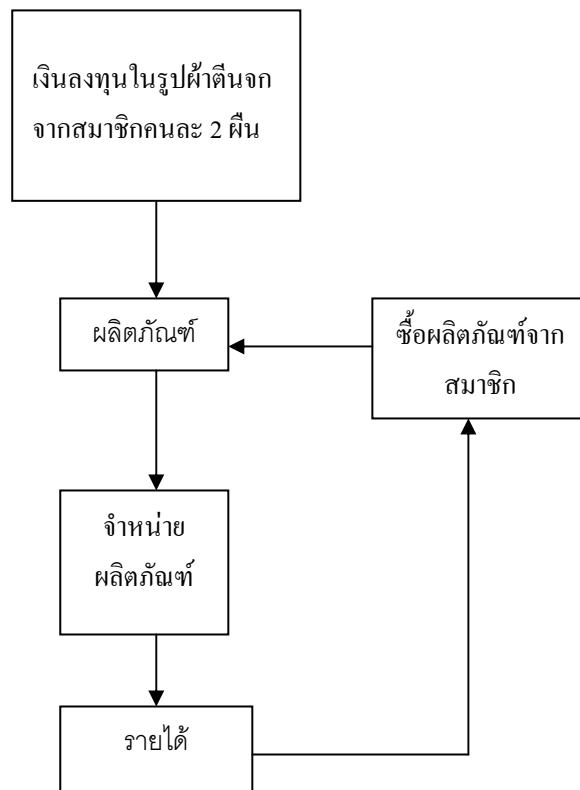
การเงิน

6.1 การบริหารการเงินและการวางแผนการเงิน

6.1.1 การบริหารการเงิน

การบริหารการเงินของกลุ่มทอดผ้าตีนจกบ้านแม่ป่ากจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเหรียญก
กลุ่ม ฯ เป็นผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ควบคุมการใช้จ่ายเงินของกลุ่ม โดยจะให้บุตรสาวคือนางสาวเกษรา บุญ
โลห์ ที่มีประสบการณ์ในการทำบัญชีช่วยลงบัญชีรายรับและรายจ่าย รูปแบบของบัญชีรายรับและรายจ่าย
ของกลุ่มเป็นการบันทึกรายรับรายจ่ายอย่างง่าย ซึ่งมีสมุดบันทึกบัญชีเพียงเล่มเดียว ที่บันทึกเกี่ยวกับจำนวน
ผ้าตีนจกที่รับซื้อจากสมาชิก จำนวนผ้าตีนจกที่จำหน่ายได้ในแต่ละวัน และยอดเงินคงเหลือของกลุ่ม ฯ
หลังจากนั้นจะมีการสรุปยอดรายรับรายจ่ายประจำเดือนให้สมาชิกทราบอย่างทั่วถึงในแต่ละเดือน

การหมุนเวียนเงินภายในกลุ่ม ส่วนใหญ่จะใช้รับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิก เมื่อจำหน่ายผ้าตีน
จกได้ ก็ใช้เงินรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิก เนื่องจากกลุ่ม ฯ ไม่มีการระดมจากสมาชิกในรูปของตัวเงินแต่จะใช้
ผ้าตีนจกจากสมาชิกคนละ 2 ผืน เป็นการลงหุ้น จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ประมาณ 2 เดือน กลุ่ม ฯ
จะมีเงินหมุนเวียนต่อเดือนประมาณ 2,000 บาท ซึ่งนางชนทองจะเป็นผู้เก็บเงินสดสำรองไว้ รายละเอียดการ
บริหารการเงินกลุ่มดังแผนภาพที่ 6.1

แผนภาพที่ 6.1 การบริหารการเงินของกลุ่ม

6.1.2 การวางแผนการเงิน

สำหรับการวางแผนการเงินกลุ่ม ยังไม่มีการวางแผนแน่นอน กำไรของกลุ่ม ยังไม่มีการปันผลให้กับสมาชิกแต่นำมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามถ้าเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มเพิ่มขึ้นจะมีการแบ่งเงินส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการจัดซื้อผ้าไว้สำรองใช้ภายในกลุ่ม ซึ่งภายในกลุ่มสมาชิกได้ตกลงกันว่า สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในทราบข้อมูลด้านการเงินของกลุ่มเพื่อให้การบริหารการเงินของกลุ่มมีความโปร่งใส

สำหรับปัจจัยและข้อจำกัดในการวางแผนทางการเงินขึ้นอยู่กับ รายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ และการประมาณยอดขายและยอดผลิตของกลุ่ม ฯ

6.2 แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนของกลุ่ม ฯ มีการระดมทุนจากสมาชิกและการสนับสนุนโรงเรียนจากกลุ่มทอผ้า 43 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การระดมทุน

การระดมทุนของกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป๋าก เป็นการลงหุ้นจากสมาชิกในรูปของผ้าตีนจกคนละ 2 ผืน มูลค่าประมาณ 210 บาท/หุ้น ดังนั้นทุนของกลุ่ม ฯ ครั้งแรกจะเป็นผ้าจกทั้งหมดจำนวน 31 ผืน มี

มูลค่าประมาณ 6,510 บาท ซึ่งกลุ่มฯ จะใช้วิธีการจำหน่ายผ้าตีนจก ได้กำไรและใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกต่อไปเรื่อย ๆ

สำหรับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากหน่วยงานและกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มยังไม่เคยได้รับการสนับสนุน อาจจะสืบเนื่องมาจาก กลุ่มฯ เริ่มรวมกลุ่มไม่นาน สมาชิกต้องการช่วยเหลือตนเองไประยะหนึ่งก่อน เพื่อจะดูผลการดำเนินของกลุ่ม ฯ

การสนับสนุนสินทรัพย์ถาวร

กลุ่มทอผ้า 43 ได้สนับสนุนโรงเรือน มูลค่า 4,160 บาท ให้กับกลุ่มฯ เนื่องจากมีสมาชิกได้มารวมกลุ่มฯ เป็นส่วนใหญ่

6.3 ผลการดำเนินงานและสถานภาพทางการเงิน

6.3.1 ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกลุ่มฯ เป็นระยะเวลาประมาณ 2 เดือน กลุ่มฯ มีรายรับจากการขายผ้าจกจำนวน 57 ผืน เท่ากับ 11,970 บาท เมื่อพิจารณาจากต้นทุนกลุ่มฯ มีต้นทุนรวมทั้งหมด 11,115 บาท ทำให้มีกำไรรวม เท่ากับ 855 บาท และพิจารณาจากต้นทุนจากการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มฯ มีต้นทุนรวมเท่ากับ 11,258.64 บาท ทำให้กลุ่มฯ มีกำไรรวมเท่ากับ 711.36 บาท รายละเอียดดังตารางที่ 6.1 และจากข้อมูลที่ได้รับการเปิดเผยจากบัญชีรายรับรายจ่ายของเดือนธันวาคม 2544 – มกราคม 2545 ทำให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของบัญชีดังนี้

ยกยกมา (ผ้าตีนจก 31 ผืน)

รายรับเดือนธันวาคม 2544	6,290 บาท
รายรับเดือนมกราคม 2545	5,760 บาท
รายจ่ายเดือนธันวาคม 2544	3,570 บาท
รายจ่ายเดือนมกราคม 2545	<u>6,382</u> บาท
คงเหลือยอดเงิน	<u>2,098</u> บาท
คงเหลือผ้าตีนจกจำนวน 30 ผืน	

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา กลุ่มฯ สามารถสามารถรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกได้ 87 ผืน และจำหน่ายได้ 57 ผืน มีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มฯ ประมาณ 2,000 บาท ซึ่งผลการดำเนินงานระหว่างเดือนธันวาคม 2544 – มกราคม 2545 ของกลุ่มฯ สามารถพิจารณาได้จากงบกำไรขาดทุน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มทอผ้าจากบ้านแม่ป่าก
ประมาณการงบกำไรขาดทุน
สิ้นสุด วันที่ 31 มกราคม 2545

		อัตราร้อยละ
	หน่วย : บาท	ของยอดขาย
ยอดขายสุทธิ	11,970.00	100
<u>หัก</u> ต้นทุนขาย		
ค่ารับซื้อกระเป๋ากจากสมาชิกกลุ่ม ฯ	11,115.00	92.86
กำไรขั้นต้น	855.00	7.14
<u>หัก</u> ค่าใช้จ่ายการขาย		
บรรจุภัณฑ์	6.84	
ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน	136.80	1.200
กำไรสุทธิจากการดำเนินการ	711.36	5.94
รายได้และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	-	
กำไรสุทธิ	711.36	5.94

ที่มา : จากการคำนวณ

พิจารณาจากงบกำไรขาดทุนของกลุ่ม ฯ ณ วันที่ 31 มกราคม 2545 สามารถสรุปอัตรา ร้อยละของรายการต่าง ๆ ได้ดังนี้

ต้นทุนขายเปรียบเทียบกับยอดขาย เป็นอัตราร้อยละ 92.86 ของยอดขาย หมายความว่า ยอดขายทุก 100 บาท เป็นต้นทุนขายถึง 92.86 บาท ทำให้กลุ่ม ฯ มีกำไรขั้นต้นเพียงร้อยละ 7.14 ของ ยอดขาย

ด้านค่าใช้จ่ายการขายและการบริหารเปรียบเทียบกับยอดขาย เป็นอัตราร้อยละ 1.2 ของ ยอดขาย หมายความว่า ยอดขายทุก 100 บาท เป็นค่าใช้จ่ายการขายและการบริหาร 1.2 บาท และ กำไรสุทธิเปรียบเทียบกับยอดขาย เป็นอัตราร้อยละ 5.94 แสดงให้เห็นว่า ยอดขายทุก 100 บาท กลุ่ม ฯ จะได้กำไรเพียง 5.94 บาท

6.3.2 สถานภาพทางการเงิน

สถานภาพทางการเงินของกลุ่ม ฯ สามารถสรุปได้ดังนี้

- ด้านเงินสด กลุ่ม ฯ มีเงินสด ณ วันที่ 31 มกราคม 2545 จำนวน 2,098 บาท ซึ่ง ทรัพย์สินของกลุ่ม ฯ เป็นผู้เก็บสำรองไว้เพื่อใช้ในการซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก สินค้าคงคลัง กลุ่ม ฯ มี สินค้าคงคลังเป็นผ้าจาก จำนวน 30 ผืน มูลค่ารวม 6,300 บาท และบรรจุภัณฑ์คงคลังมูลค่าประมาณ 30

บาท และสินทรัพย์ของกลุ่ม คือ โรงเรือน มูลค่าประมาณ 4,160 บาท ที่ใช้เป็นทั้งสถานที่ผลิตและสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์

- สำหรับด้านหนี้สิน กลุ่ม ฯ มีหนี้สินหมุนเวียนจำนวน 235 บาท ซึ่งเป็นการค้างจ่ายค่าผ้าจากที่รับซื้อจากสมาชิก

- ทุนในการดำเนินของกลุ่ม ฯ ประกอบไปด้วยการระดมทุนจากสมาชิกในรูปแบบของผ้าจากมูลค่ารวม 6,510 บาท และ การสนับสนุนโรงเรือนจากกลุ่มทอผ้า 43 ซึ่งเป็นสินทรัพย์ถาวรที่ได้ฟรี มูลค่า 4,160 บาท จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่ม ฯ สามารถสรุปสถานะทางการเงินจากงบดุลของกลุ่ม ฯ ซึ่งมีอัตราร้อยละของรายการต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านเงินสดและเงินฝาก มีอัตราร้อยละ 18.06 ของสินทรัพย์รวมทั้งหมด หมายความว่าสินทรัพย์รวมของกลุ่ม ฯ ทุก 100 บาท เป็นเงินสดอยู่ 18.06 บาท

- ด้านสินค้านำคงคลัง มีอัตราร้อยละ 54.23 ของสินทรัพย์รวมทั้งหมด หมายความว่าสินทรัพย์รวมของกลุ่ม ฯ ทุก 100 บาท มีสินค้านำคงคลังอยู่ถึง 54.23 บาท ซึ่งเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง

- ด้านหนี้สิน กลุ่ม ฯ มีหนี้สินหมุนเวียนอัตราร้อยละ 2.02 ของหนี้สินและส่วนของเจ้าของ หมายความว่า หนี้สินและส่วนของเจ้าของ ทุก 100 บาท เป็นรายการเจ้าหนี้อยู่ 2.02 บาท และส่วนของเจ้าหนี้มีอัตราร้อยละ 97.98 ของหนี้สินและส่วนของเจ้าของ แสดงให้เห็นว่า กลุ่ม ฯ มีทุนเป็นของตนเองค่อนข้างสูง

รายละเอียดของงบดุลมีดังนี้

กลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป้าก
ประมาณการงบดุล
สิ้นสุด วันที่ 31 มกราคม 2545

สินทรัพย์		หน่วย : บาท	ร้อยละ
<u>สินทรัพย์หมุนเวียน</u>			
เงินสด		2,098.00	18.06
สินค้าคงคลัง	(ผ้าจก 30 ผืน x 210 บาท)	6,300.00	54.23
บรรจุภัณฑ์คงคลัง		30.00	0.26
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน		8,428.00	72.55
<u>อาคารและอุปกรณ์</u>			
โรงเรือน		4,160.00	
หัก ค่าเสื่อมราคาสะสม โรงเรือน		3,189.00	
รวมสินทรัพย์ถาวร		3,189.00	27.45
รวมสินทรัพย์		11,617.00	100.00

งบดุล(ต่อ)

หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น	
หนี้สินหมุนเวียน	
เจ้าหนี้	235.00
หนี้ระยะยาว	
เงินกู้ระยะยาว	-
รวมหนี้สิน	235.00
ส่วนของผู้ถือหุ้น	2.02
(มูลค่า 31 หุ้น x 210 บาท	
ทุนเรือนหุ้น	6,510.00
สินทรัพย์ถาวรที่ตีพิมพ์ (โรงเรือน) มูลค่า	4,160.00
กำไรสุทธิ	712.00
รวมส่วนของผู้ถือหุ้น	11,382.00
รวมหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น	11,617.00

6.4 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน

6.4.1 ปัญหาด้านการเงิน

เงินทุนเพื่อใช้ในการหมุนเวียนรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกไม่เพียงพอ และไม่มีเงินทุนสำหรับสำรองซื้อวัตถุดิบไว้ให้สมาชิกทอผ้าในช่วงที่ความต้องการซื้อผ้าตีนจกจากลูกค้ามากและราคาจะสูงในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น ทำให้ช่องทางการจำหน่ายผ้าตีนจกของกลุ่มมีข้อจำกัดด้วยรวมถึงเงินทุนเพื่อนำไปซื้อจักรเย็บผ้าเพื่อนำมาใช้แปรรูปผ้าจก

6.4.2 ความต้องการทางการเงินของกลุ่มฯ

ต้องการให้หน่วยงานสนับสนุนเงินทุนปลอดดอกเบี้ย ประมาณ 10,000 บาท เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิก ซื้อผ้าเย็บสำรองไว้เพื่อใช้ในการทอผ้าภายในกลุ่ม และจัดหาจักรเย็บผ้า

6.5 ศักยภาพทางการเงิน

กลุ่มมีการจัดบันทึกบัญชีตั้งแต่เริ่มรวมกลุ่ม ฯ ทำให้ทราบข้อมูลด้านที่แท้จริงในการดำเนินงานของกลุ่มฯ ซึ่งกลุ่มสามารถจะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนงานได้ ถ้าสมาชิกภายในกลุ่มในรับการฝึกอบรมเพิ่มเติมในการจัดทำบัญชีก็จะทำให้กลุ่มมีการพัฒนาในด้านการจัดทำบัญชีเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กลุ่มไม่มีหนี้สินทำให้ไม่มีภาระในการชำระหนี้ และการเคลื่อนไหวของเงินภายในกลุ่ม แม้จะไม่มีภาระระดมทุนในรูปของตัวเงินจากสมาชิก แต่จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา 2 เดือน กลุ่มมีกำไรประมาณ 900 บาท ซึ่งถ้ากลุ่มได้รับการอบรมในเรื่องการวางแผนทางการเงินให้มีระบบ กลุ่มก็จะสามารถพัฒนาศักยภาพทางการเงินของกลุ่มไปโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินทุนจากภายนอก

บทที่ 7

SWOT Analysis ของกลุ่มฯ

7.1 จุดแข็ง

7.1.1 การจัดการองค์กร

1. การจัดตั้งกลุ่ม ฯ ของเกิดจากความตั้งใจและต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม ฯ เอง โดยไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานจากภายนอก ซึ่งมีการเลือกคณะกรรมการขึ้นมาบริหารงานภายในกลุ่ม ฯ และทำงานตามโครงสร้างการบริหาร นอกจากนี้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการบริหารทั้งในด้านการเงิน การตลาด และการผลิต

2. กลุ่ม ฯ ได้มีการจัดเวรให้สมาชิกมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กลุ่ม ทำให้สมาชิกทุกคนได้เรียนรู้การจัดการทั้งด้านการตลาด การผลิต

3. สมาชิกมีความตั้งใจและมีความสามัคคีที่จะรวมกลุ่มกันทอดผ้าตีนจกทำให้การดำเนินงานภายในกลุ่ม ฯ บริหารงานได้อย่างราบรื่น มีความเข้าใจภายในสมาชิกด้วยกัน ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่ม ฯ สามารถพัฒนาให้มีความเข้มแข็งและเกิดความเหนียวแน่นภายในกลุ่ม ฯ

7.1.2 การผลิต

1. กลุ่ม ฯ มีกระบวนการผลิตผ้าตีนจกในขั้นตอนการทอที่ครบวงจร คือ การขึ้นเครื่องเส้นยืน การแกะลาย และการทอ ทำให้การทำงานภายในกลุ่ม ฯ สามารถดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกัน และไม่ต้องไปจ้างบุคคลภายนอก

2. สมาชิกกลุ่มฯ มาทอผ้าที่ร้านค้าของกลุ่ม ฯ ทำให้การควบคุมและการตรวจคุณภาพแต่ละขั้นตอนสามารถควบคุมและตรวจสอบได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3. การทอผ้าของสมาชิกส่วนใหญ่จะมีความประณีต ลักษณะของเนื้อผ้าแน่นเรียบ และการจกลวดลายละเอียด นอกจากนี้สมาชิกสามารถทอผ้าตีนจกได้ทุกลวดลาย

4. กลุ่ม ฯ จะมีการพัฒนาลวดลายของผ้าตีนจกตลอดเวลา เพื่อให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า ที่สำคัญ กลุ่มจะมีสมาชิกที่มีฝีมือในแกะลายและสร้างสรรค์ลวดลายของผ้าใหม่ ๆ

5. สมาชิกของกลุ่มฯ มีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้การแปรรูปผ้าจากเป็น ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

7.1.3 การเงิน

1. กลุ่มฯ มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน ทำให้ทราบถึงการหมุนเวียนของเงินภายในกลุ่มและมีข้อมูลทางบัญชีที่สามารถนำไปวางแผนงานของกลุ่มได้

2. กลุ่ม ฯ จะมีการระดมทุนจากสมาชิกของกลุ่มเองในรูปของผ้าตีนจก ไม่ได้พึ่งพาเงินทุนจากแหล่งอื่น ๆ และไม่มีภาระในการชำระหนี้ ทำให้การบริหารทางการเงินยังไม่ยุ่งยากซับซ้อน สมาชิกทุกคนมีกำลังใจที่จะจำหน่ายผ้าตีนจกไปเรื่อย ๆ เพื่อนำกำไรมาหมุนเวียนภายในกลุ่ม

7.2 จุดอ่อน

7.2.1 การจัดการองค์กร

โครงสร้างองค์กรกลุ่ม ฯ ขาดตำแหน่งฝ่ายการตลาด ทำให้ กลุ่ม ฯ ขาดบุคลากรในการบริหารงานด้านการตลาด

7.2.2 การผลิต

1. กลุ่ม ฯ ไม่มีการสำรวจวัตถุดิบ ได้แก่ ฝ้าย เพื่อใช้ในการทอผ้า ซึ่งการจัดซื้อวัตถุดิบของสมาชิกแต่ละคนจะแยกกันซื้อปริมาณน้อยในแต่ละครั้ง ทำให้ราคาฝ้ายแพงกว่าการซื้อในปริมาณมาก ซึ่งผลกระทบถึงต้นทุนการผลิตผ้าตีนจกของกลุ่ม ฯ

2. ด้านคุณภาพของผ้าตีนจก เกี่ยวกับลวดลายสีสันทนของผ้าที่มีลักษณะของสีค่อนข้างจืดจาง สมาชิกขาดความรู้ในเรื่องการใช้สีให้กลมกลืนกันและปัจจัยสำคัญ คือ กลุ่ม ฯ นิยมซื้อฝ้ายที่ย้อมสีสังเคราะห์มาใช้ในการทอผ้า ทำให้ลวดลายและสีของผ้าตีนจกไม่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า

3. สมาชิกของกลุ่ม ฯ ขาดความรู้และความชำนาญในการปรับปรุงการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีรูปแบบหลากหลายสามารถนำไปใช้สอยเพิ่มมากขึ้นและทำให้มูลค่าของผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น

4. การทอผ้าตีนจกจะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ใช้เวลาในการทอมาก บางขั้นตอนการผลิต เช่น การแกะลาย การขึ้นเครือ สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่ม ฯ จำผู้ชำนาญภายในกลุ่ม ซึ่งในอนาคตขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนจะมีผู้ชำนาญลดลงเรื่อย ๆ จนไม่มีผู้สืบทอด

5. กระบวนการผลิตผ้าตีนจกบางขั้นตอนจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของสมาชิก เนื่องจากที่ทอผ้าที่ใช้เป็นที่พื้นเมือง ซึ่งต้องอาศัยแรงในการทอ ทำให้สมาชิกเกิดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เช่น บริเวณไหล่ บ่า นอกจากนี้การแกะลายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการทอที่ต้องอาศัยบุคคลที่สายตาดีมีทักษะจึงจะแกะลายได้ ดังนั้นจะมีอุปสรรคสำหรับคนสูงอายุ ประกอบกับสมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่จะมีอายุในช่วง 35 – 50 ปี ยังไม่มีสมาชิกที่เป็นหนุ่มสาวเข้ามาเรียนรู้การแกะลาย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการบริหารการผลิตของกลุ่ม ฯ ในอนาคต

7.2.3 การตลาด

จุดอ่อนด้านการตลาดสามารถแบ่งได้ดังนี้

7.2.3.1 ราคา

กลุ่ม ฯ ขาดความรู้ในเรื่องการตั้งราคา ทำให้ราคาขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ ไม่สามารถกำหนดให้สอดคล้องกับต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาตามความยากของลวดลาย ต้องกำหนดตามราคาตลาดภายในท้องถิ่น

7.2.3.2 ช่องทางการจัดจำหน่าย

แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ จำกัดภายในหมู่บ้านเนื่องจากไม่มีแหล่งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงผลิตภัณฑ์และแหล่งจำหน่าย ทำให้ระดับตลาดของกลุ่มฯ ยังเป็นระดับล่าง ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ยังเป็นลูกค้ารายย่อยภายในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ที่มีอำนาจการซื้อต่ำ

7.2.3.3 ผลิตภัณฑ์

1. กลุ่มฯ มีข้อจำกัดของรูปแบบ สีลวดลายของผลิตภัณฑ์ผ้าตีนจกของกลุ่มฯ และข้อจำกัดของผ้าตีนจกที่ไม่สามารถนำไปแปรรูป เพื่อประโยชน์ใช้สอยได้หลายแบบเหมือนผ้าทอชนิดอื่น ๆ
2. ผ้าตีนจกของกลุ่มฯ ยังรู้จักไม่แพร่หลายเหมือนกับผ้าตีนจกจากอำเภอทองที่มีชื่อเสียง และลูกค้าต่างจังหวัดจะรู้จักเป็นอย่างดี ทำให้การจำหน่ายผ้าตีนจกของกลุ่มฯ ได้รับผลกระทบทั้งในด้านราคาและการเปรียบเทียบคุณภาพของผ้าตีนจก
3. กลุ่มขาดความรู้ในการจัดด้านการตลาด ด้านการส่งเสริมการขาย การตั้งราคาให้สอดคล้องกับมูลค่าที่แท้จริงของผ้าตีนจก การหาตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ

7.2.4 การเงิน

มีปัญหาด้านเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มฯ ที่ขาดสภาพคล่อง ไม่เพียงพอที่จะสามารถนำไปซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกมาจำหน่ายที่ร้านค้าของกลุ่มฯ ที่ครบทุกคนต้องทยอยซื้อและขายผ้าตีนจกเป็นช่วง ๆ นอกจากนี้ไม่มีเงินทุนในซื้อวัตถุดิบมาเก็บสำรองไว้ใช้ภายในกลุ่มฯ

7.3 โอกาส

1. ร้านค้าของกลุ่มอยู่ใกล้เส้นทางการคมนาคมหลัก คือ ทางหลวงหมายเลข 1124 วังชิ้น – ลำปาง ทำให้กลุ่มฯ มีโอกาสในการขายผลิตภัณฑ์กับกลุ่มลูกค้าที่สัญจรผ่านไปมาและกลุ่มทัวร์ที่มาเที่ยวน้ำพุร้อนแม่จอนนอกซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงกับสถานที่จำหน่ายของผ้าตีนจก
2. อำเภอวังชิ้นมีโครงการสนับสนุนให้แต่ละตำบลในอำเภอวังชิ้นนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายที่ร้านค้าหน้าว่าการอำเภอวังชิ้น โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ให้ความสำคัญและสนับสนุนเกี่ยวกับการทอผ้าจาก ภายในจังหวัด จึงได้มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการภายในพื้นที่ และโครงการฝ่ายแถมใหม่ ให้มีโครงการนำร่องธนาคารฝ้ายที่อำเภอทอง จังหวัดแพร่ จึงทำให้กลุ่มฯ มีโอกาสได้รับความช่วยเหลือและพัฒนาในด้านอื่น ๆ เหมือนกับกลุ่มทอผ้าในจังหวัดแพร่

7.4 ข้อจำกัด

1. กลุ่มฯ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่องทั้งด้านเงินทุนสนับสนุนและส่งเสริมด้านการตลาด เนื่องจากภายในพื้นที่มีกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ทำให้การช่วยเหลือของหน่วยงานกระจายไม่ทั่วถึง

2. ความนิยมในการใช้ผ้าตีนจกอยู่ในวงจำกัด ไม่สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยได้หลากหลาย ส่งผลให้ผลความต้องการซื้อของผู้บริโภคน้อยกว่าปริมาณต้องการขายของกลุ่มฯ

3. ผลกระทบในด้านราคาวัตถุดิบฝ้ายที่เพิ่มขึ้นในระหว่างปี 2542 ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ราคาของผ้าตีนจกกลับลดลงเนื่องจากอุปทานของผ้าตีนจกมากกว่าอุปสงค์ของผ้าตีนจก เนื่องจากหน่วยงานภายในพื้นที่สนับสนุนให้มีการทอผ้าตีนจกทุกหมู่บ้าน

บทที่ 8

บทสรุป

8.1 สรุปผลการศึกษา

8.1.1 การจัดการองค์กร

กลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป้าก จัดตั้งกลุ่มฯ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2544 โดยเป็นการจัดตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งแยกตัวมาจากกลุ่มทอผ้า 43 ที่เป็นกลุ่มทอผ้าเดิมภายในตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้และอาชีพเสริมให้สมาชิกทอผ้าตีนจก มีสมาชิกจำนวนทั้งหมด 18 คน กลุ่มฯ มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อการบริหารงานภายในกลุ่มฯ ได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ปฏิคม และที่ปรึกษา โดยคณะกรรมการจะทำงานตามโครงสร้างของตำแหน่ง รวมถึงสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มฯ ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ซึ่งจะเห็นได้จากการมีการจัดเวทีให้สมาชิกเวียนกันมาขายผ้าตีนจก วันละ 2 คน สำหรับผู้นำที่มีบทบาทของกลุ่ม มี 2 คน ได้แก่ นางอรุณ บุญโลห์ ประธานกลุ่ม ทำหน้าที่บริหารงานภายในกลุ่ม และมีหน้าที่สำคัญในการทอผ้าตีนจกคือ การขึ้นเครือ การสืบด้าย และนางขันทอง บุญโลห์ เหรัญญิกของกลุ่มฯ ทำหน้าที่ดูแลด้านบัญชีและการเงิน หน้าที่ที่สำคัญในการทอผ้าตีนจกภายในกลุ่มฯ คือ การแกะลาย การขึ้นเครือ และการสืบด้าย

จากการศึกษาการบริหารของกลุ่มฯ พบว่า ตั้งแต่จัดตั้งกลุ่มฯ กลุ่มฯ ดำเนินการเพียงลำพัง ยังไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุน แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกภายในกลุ่มมีความสามัคคี ร่วมกันคิดและร่วมกันจัดการภายในกลุ่ม สืบเนื่องมาจากกลุ่มมีขนาดเล็ก ทำให้การดำเนินงานที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สมาชิกทุกคนต้องการพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้สมาชิกสามารถทอผ้าตีนจกขาย นำรายได้สู่ครอบครัวและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

8.1.2 การผลิต

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป้าก มีเพียงประเภทเดียวคือ ผ้าตีนจกขนาดกว้าง 14 นิ้ว ยาว 70 นิ้ว การบริหารการผลิตของกลุ่ม คณะกรรมการและสมาชิกภายในกลุ่มฯ ร่วมกันบริหาร โดยการจัดซื้อวัตถุดิบและอุปกรณ์เครื่องจักรในการผลิต สมาชิกแต่ละคนบริหารกันเอง โดยสมาชิกจะมีที่ที่ใช้ทอผ้าและจะทอผ้าตีนจกไปเรื่อย ๆ ให้เสร็จทีละผืนแล้วนำมาจำหน่ายให้กับกลุ่มฯ นอกจากนี้ภายในกลุ่มฯ มีการรับจ้างในการแกะลาย การขึ้นเครือ และการสืบด้ายให้กับสมาชิกภายในกลุ่มฯ ทำให้ในปัจจุบันสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มฯ ทอผ้าอย่างเดียว ส่วนขั้นตอนอื่นๆ จะจ้างสมาชิกภายในกลุ่มฯ โดยการทอผ้าตีนจก 1 ผืน สมาชิกใช้เวลา 3-4 วัน ส่วนการวางแผนการผลิตสมาชิกไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เป็นการวางแผนการผลิตระยะสั้น ดังนั้นสมาชิกจึงไม่มีการวางแผนการผลิตแน่นอน ส่วนใหญ่จะผลิตผ้าตีนจกทีละผืนแล้วขายนำเงินไปซื้อวัตถุดิบมาทอผ้าตีนจกผืนต่อไป ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการวางแผนการผลิตของกลุ่มฯ คือ เงินทุนในการจัดซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก

การจัดหาปัจจัยในการผลิต สมาชิกของกลุ่ม ฯ จะเป็นผู้จัดหา ซึ่งวัตถุดิบ ได้แก่ ผ้าฝ้าย ส่วนใหญ่จะซื้อจากร้านค้าภายในพื้นที่ ซึ่งซื้อในปริมาณน้อย เนื่องจากกลุ่ม ฯ ไม่มีการสำรองวัตถุดิบไว้ผลิตผ้าตีนจกภายในกลุ่ม ด้านเครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์การผลิต สมาชิกแต่ละคนจะมีสำหรับการใช้งานของแต่ละคน เช่น กี่ทอผ้า กระสวย ดาบ ฝีม ยกเว้น กุ้งกว้าง เพียนขอ เฝียขอ เครื่องเขาย่ำ สมาชิกภายในกลุ่มที่รับจ้างขึ้นเครือ แกะลายและสืบด้าย มีเครื่องมือประเภทนี้สำหรับการใช้งาน สำหรับบรรจุกณ์ท์กลุ่ม ฯ ใช้ถุงหิ้วในบรรจุผ้าตีนจกให้กับลูกค้า เนื่องจากกลุ่ม ฯ จะขายปลีกผลิตภัณฑ์หน้าร้านค้าของกลุ่ม ฯ ซึ่งเป็นลูกค้าย่อยซื้อในปริมาณ 1 -2 ผืนต่อคน

ด้านแรงงานและการจ้างงานของกลุ่ม ฯ จะใช้แรงงานของสมาชิกภายในกลุ่มทั้งหมด โดยสมาชิกส่วนใหญ่จะทอผ้าตีนจกหลังช่วงฤดูการว่างจากการทำนา มาทอผ้าที่ร้านค้าของกลุ่ม ฯ ซึ่งในการผลิตผ้าตีนจกของสมาชิกกลุ่มจะมีทั้งใช้แรงงานตนเองและจ้างสมาชิกภายในกลุ่มทำขั้นตอนการผลิตที่ตนไม่มีความชำนาญ ซึ่งสมาชิกจะทอผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้เวลาประมาณ 3-4 วัน โดยค่าแรงของสมาชิกต่อผ้าตีนจก 1 ผืน เท่ากับ 100 บาท ส่วนขั้นตอนการผลิตผ้าตีนจกที่จ้างสมาชิกภายในกลุ่ม ได้แก่ ขั้นตอน การขึ้นเครือ การแกะลาย การเก็บเขาย่ำและการสืบด้าย ซึ่งจะมีผู้ชำนาญภายในกลุ่ม 2-3 คน รับจ้างโดยคิดค่าจ้างแตกต่างกันไปจากการศึกษาพบว่า การที่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ผลิตผ้าตีนจกจนครบทุกขั้นตอน แต่จะมีการจ้างงานในบางขั้นตอนให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ทำให้การผลิตผ้าตีนจกสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องและสามารถลดต้นทุนการผลิตผ้าตีนจกบางส่วนได้ เช่น ค่าฝ้ายยืน ค่าเชือกในล่อน ค่าเครื่องมืออุปกรณ์บางชิ้น รวมถึงเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต เช่น เครื่องเก็บเขาย่ำ เฝียขอ เพียนขอ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามขั้นตอนการผลิตที่ยุงยาก ซับซ้อนมีจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มมีความชำนาญเพียง 2-3 คน ถ้ากลุ่ม ฯ จะดำเนินการขยายการผลิตเพิ่มขึ้น การผลิตในขั้นตอนดังกล่าวอาจจะไม่เพียงพอที่จะรองรับการขยายการผลิตของกลุ่มได้

กลุ่ม ฯ มีพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิต เหมือนกับกลุ่มทอผ้าจกกลุ่มอื่นๆ โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตด้านเครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์การผลิต เช่น เครื่องเก็บเขาย่ำ มอเตอร์กรอด้วยแทนเพียนขอ นำหลอดฟลูออโรมาใช้กวักด้ายแทนมะกัก ซึ่งการนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ในการผลิตผ้าตีนจก เพื่อช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตและลดระยะเวลาในการผลิตผ้าตีนจก นอกจากกลุ่มได้มีการพัฒนาลวดลายของผ้าตีนจก โดยนำลวดลายดั้งเดิมมาประยุกต์สร้างลวดลายใหม่ ๆ โดยอาศัยโครงสร้างลวดลายโบราณ เช่น นำลายสิบสองปันนามาผสมผสานกับลายดั้งเดิมของอำเภอลอง ทำให้ลวดลายของกลุ่ม ฯ มีความสวยงามและเป็นการพัฒนาผ้าตีนจกของกลุ่มให้จุดเด่นและมีความเป็นเอกลักษณ์เพิ่มมากขึ้น

สำหรับการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม กลุ่ม ฯ สามารถควบคุมคุณภาพจากสมาชิกได้ เนื่องจากจะมีการทอผ้าตีนจกที่ร้านค้าของกลุ่ม ฯ ทำให้ระหว่างขั้นตอนการทอสมาชิกภายในกลุ่มจะช่วยกันตรวจสอบ โดยส่วนใหญ่จะพิจารณาจาก ลวดลายต้องถูกต้องตามลายต้นแบบ ขนาดที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด การจกถ่วงเส้นด้ายของลายครบถูกต้อง เนื้อผ้าต้องแน่นพอดี ถ้าผ้าตีนจกไม่ผ่านการตรวจสอบจากกลุ่มก็จะไม่รับซื้อจากสมาชิก

ส่วนปัญหาและความต้องการช่วยเหลือของกลุ่ม ฯ ในด้านการผลิต ปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ความแน่นของเนื้อผ้าและความไม่กลมกลืนของสีลวดลายผ้า ด้านการสำรองวัตถุดิบไว้ใช้ทอผ้าภายในกลุ่ม ด้านเทคนิคการผลิตที่มีขั้นตอนซับซ้อนยุ่งยาก ใช้เวลาในการผลิตผ้า

ตื่นจก และสมาชิกขาดความรู้ความชำนาญในการผลิต ในด้านการแปรรูปผ้าตื่นจกให้เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่กลุ่ม สำหรับความต้องการความช่วยเหลือของกลุ่ม คือ ด้านเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเพื่อใช้ในการแปรรูปผ้าตื่นจก เช่น จักรเย็บผ้า และด้านการส่งเสริมความรู้ให้กับสมาชิก ในรูปแบบของการฝึกอบรมทั้งในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และพัฒนาฝีมือในการแปรรูปผ้าตื่นจก

ต้นทุนและผลตอบแทนของผ้าตื่นจกกลุ่ม ฯ จะเห็นได้ว่า ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของผ้าตื่นจกที่คำนวณได้มากกว่าต้นทุนการผลิตของสมาชิกกลุ่ม ฯ เนื่องจากกลุ่ม ฯ จะคิดต้นทุนการผลิตจาก ค่าวัตถุดิบ ได้แก่ ฝ้ายสอด ฝ้ายต่ำและฝ้ายเก็บดอก ค่าจ้างในการขึ้นเครื่อง สืบด้ายและค่าแรงในการทอ เป็นหลัก โดยไม่ได้พิจารณา ถึงค่าเสื่อมของโรงเรือน เครื่องจักรอุปกรณ์และต้นทุนด้านการตลาด ซึ่งต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของผ้าตื่นจกจากการคำนวณแบบคิดค่าเสื่อมเท่ากับ 358.96 บาท ทำให้สมาชิกขาดทุนจากการขายผ้าให้กลุ่ม ฯ ราคา 195 บาท/ผืน จากการคำนวณจะพบว่าผลตอบแทนของผ้าตื่นจกค่อนข้างต่ำ สาเหตุมาจาก ค่าวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าตื่นจกต่อผืนค่อนข้างสูงคิดเป็นร้อยละ 32.92 ของต้นทุนการผลิต/หน่วย เนื่องจากกลุ่ม ฯ ไม่มีการสำรวจวัตถุดิบในการทอผ้า ทำให้สมาชิกแต่ละคนจะซื้อวัตถุดิบในปริมาณน้อยราคาของวัตถุดิบต่อหน่วยจะสูงกว่าการซื้อในปริมาณมากๆ นอกจากนี้ราคาของผ้าตื่นจกที่กลุ่มจำหน่ายเป็นราคาที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับราคาผ้าตื่นจกต่างพื้นที่

ต้นทุนและผลตอบแทนของการขึ้นเครื่องด้ายยืนของกลุ่ม ฯ จะเห็นได้ว่า ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของการขึ้นเครื่องที่คำนวณได้น้อยกว่าต้นทุนการผลิตของกลุ่ม ฯ ซึ่งต้นทุนการผลิตการขึ้นเครื่องต่อหน่วยจากการคำนวณแบบคิดค่าเสื่อม ถ้าใช้เพียงขอในกรอด้วย เท่ากับ 432.46 บาท สำหรับผลตอบแทนต่อหน่วยเท่ากับ 367.54 บาท หากพิจารณาจากราคาขาย อัตรากำไรต่อราคาขายร้อยละ 45.94 ถ้าใช้มอเตอร์ในการกรอด้วยต้นทุนต่อหน่วยเท่ากับ 428.86 บาท อัตราผลตอบแทนต่อหน่วยเท่ากับร้อยละ 46.39

เมื่อเปรียบเทียบการใช้มอเตอร์และเพียงขอในการกรอด้วย เพื่อการขึ้นเครื่องเส้นยืน จะเห็นได้ว่า การใช้มอเตอร์ในการกรอด้วยจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้เพียงขอ เนื่องจากผลตอบแทนต่อหน่วยสูงกว่า ช่วยลดระยะเวลาในการทำงานให้กับสมาชิกและทำให้สมาชิกไม่เสียสุขภาพในการกรอด้วย เนื่องจากใช้เพียงขอในการกรอด้วยจะทำให้สมาชิกเกิดการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อของร่างกายตามบริเวณ บ่า ไหล่และแขน นอกจากนี้ถ้ากลุ่มมีการขยายการผลิตเพิ่มขึ้น ก็สามารถทำให้กลุ่มรองรับการผลิตในขั้นตอนการผลิตนี้ได้

8.1.3 การตลาด

การบริหารด้านการตลาด กลุ่มทอผ้าตื่นจกบ้านแม่ป้าก ไม่มีฝ่ายส่งเสริมการตลาด สมาชิกภายในกลุ่มจะร่วมกันในการบริหาร โดยมีการจัดเวรให้สมาชิกภายในกลุ่มเวียนกันมาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ร้านค้าของกลุ่ม วันละ 2 คน ซึ่งผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มที่จำหน่ายคือ ผ้าตื่นจกที่ขายเป็นผืนเพื่อใช้กับผ้าขึ้นกลุ่มยังไม่มีมีการแปรรูปผ้าตื่นจกเป็นรูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มขาดความรู้ในเรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้า สำหรับช่องทางการตลาด กลุ่ม ฯ จะขายปลีกทั้งหมด โดยเป็นจำหน่ายให้กับลูกค้ารายย่อยภายในพื้นที่ร้อยละ 90 และลูกค้ารายย่อยจากที่อื่น ๆ ร้อยละ 10

การตั้งราคาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะตั้งจากราคารับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกบวกกำไร 15 บาท ซึ่งเป็นราคาขายปลีก โดยราคาที่ตั้งนี้กลุ่มจะเป็นกำหนดเอง ซึ่งเป็นราคาเดียวกันกับราคาของผ้าจกของกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งราคาที่รับซื้อจากสมาชิกเท่ากับ 195 บาท/ผืน ส่วนราคาขายปลีกเท่ากับ 210 บาท/ผืน

การส่งเสริมการขาย กลุ่ม ฯ ยังไม่มีการส่งเสริมการขาย เนื่องจากสมาชิกไม่มีความรู้ในด้านการจัดการตลาด นอกจากนี้ กลุ่มไม่มีความมั่นใจในการนำเสนอขายผ้าตีนจกกับกลุ่มลูกค้าและไม่รู้จักแหล่งที่จะนำผ้าตีนจกไปเสนอขาย แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มมีนามบัตรที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่ ในการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

สำหรับปัญหาด้านการตลาดของกลุ่ม เป็นปัญหาหลักในการดำเนินงานของกลุ่ม เนื่องจากกลุ่ม ฯ ขาดความรู้ในด้านการตลาด ขาดข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด ไม่รู้จักแหล่งลูกค้า ประกอบกับข้อจำกัดของผ้าตีนจกที่ไม่สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้หลากหลาย และสมาชิกขาดความรู้ในการแปรรูป ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังไม่มีลักษณะโดดเด่น รูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังเน้นแบบเดิม ทำให้ช่องทางการตลาดค่อนข้างมีน้อย ระดับตลาดของกลุ่มเป็นตลาดระดับล่าง แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จำกัดเฉพาะภายในหมู่บ้าน ลูกค้ามีอำนาจซื้อต่ำ และที่สำคัญขาดการสนับสนุนและส่งเสริมด้านการตลาดจากหน่วยงานหน่วยงานภายในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้การขายตัวด้านการตลาดของกลุ่มยังอยู่ในวงจำกัด

8.1.4 การเงิน

การบริหารการเงินของกลุ่ม ฯ ส่วนใหญ่ หนี้ญญิกของกลุ่มจะเป็นควบคุมดูแล คือ นางขันทอง บุญโล่ห์ เป็นผู้รับผิดชอบ โดยจะเป็นผู้เก็บเงินสดสำรองของกลุ่ม รับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก และจัดบันทึกบัญชี

ด้านบัญชีการจดบันทึกของกลุ่ม ฯ เป็นแบบง่าย ๆ แต่จัดบันทึกสม่ำเสมอทุกวัน โดยจัดบันทึกทั้งด้านรายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือของผลิตภัณฑ์ ทำให้จากการดำเนินที่ผ่านมาของกลุ่มทราบถึงการเคลื่อนไหวทางบัญชี ซึ่งทำให้กลุ่มมีข้อมูลทางบัญชีที่สำคัญเพื่อใช้ในการวางแผนงานต่อไป ด้านการเงินของกลุ่ม ฯ กลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก ประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน ซึ่งเป็นเงินที่ได้จากการขายผ้าตีนจกที่สมาชิกลำมาลงหุ้นครั้งจำนวนทั้งหมด 31 ผืน แล้วนำมาหมุนเวียนซื้อผ้าตีนจกของสมาชิก สำหรับกำไรของกลุ่ม ฯ ยังไม่มีการแบ่งปันให้กับสมาชิกแต่จะนำมาใช้เป็นทุนเงินหมุนเวียนของกลุ่มในการรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิก การระดมทุนของกลุ่ม ฯ จะเป็นการลงหุ้นที่ไม่ใช่ตัวเงิน คือ ผ้าตีนจกจากสมาชิกคนละ 2 ผืน มูลค่าประมาณ 210 บาท/ผืน ดังนั้นทุนเริ่มแรกของกลุ่มมีมูลค่าประมาณ 6,510 บาท ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมา 2 เดือน กลุ่ม ฯ สามารถรับซื้อผ้าตีนจกจากสมาชิกได้ทั้งหมด 87 ผืน และจำหน่ายได้ 57 ผืน คิดเป็นร้อยละ 65.52 และมีกำไรจากการจำหน่ายผ้าตีนจกทั้งหมด ประมาณ 855 บาท

สถานภาพทางการเงินของกลุ่ม ฯ ในปัจจุบันค่อนข้างประสบปัญหา สภาพคล่องในด้านของเงินทุนหมุนเวียนเพื่อรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก ความสามารถในการทำกำไรและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่ม จากการคำนวณแบบคิดค่าเสื่อม ผลิตภัณฑ์ทำรายได้รวมให้กับกลุ่ม ฯ เท่ากับ 11,970 บาท มีกำไรรวมเท่ากับ 711.36 บาท

สำหรับปัญหาด้านการเงินของกลุ่ม ฯ คือ ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกประมาณ 5,000 บาท และขาดเงินทุนในการซื้อวัตถุดิบเพื่อสำรองไว้ใช้ในการผลิตทำให้ สมาชิกของกลุ่มไม่สามารถผลิตผ้าตีนจกได้มากในช่วงที่มี ปริมาณความต้องการซื้อของลูกค้ามากในช่วง เทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์

8.2 ศักยภาพการพัฒนา

การจัดตั้งกลุ่มเกิดจากความตั้งใจและความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม และเป็นกลุ่มธรรมชาติที่เกิดจากความคิดริเริ่มของสมาชิกภายในกลุ่ม ปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากหน่วยงานภายนอก การรวมตัวของสมาชิกแต่ละคนมีความพึงพอใจของตนเองบนพื้นฐานของกลุ่ม มีการเลือกคณะกรรมการเพื่อดำเนินงาน โดยแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารทุกด้าน ฯ ทำให้สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่ม มีความสุขในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้กลุ่ม ฯ มีขนาดเล็ก ส่งผลให้การรวมกลุ่มของสมาชิกภายในกลุ่มด้านความเหนียวแน่นค่อนข้างสูง จากจุดนี้น่าจะเป็นจุดที่กลุ่ม ฯ สามารถพัฒนากลุ่มให้มีศักยภาพต่อไป จากการศึกษาพบว่า สมาชิกแต่ละคนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาผ้าตีนจกให้มีรูปแบบหลากหลายเพิ่มมากขึ้น มีความต้องการอบรมเพิ่มเติมด้านการผลิต ดังนั้นถ้ากลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในการอบรมด้านการแปรรูปผ้าตีนจก ร่วมกับการจัดการด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการตลาด ด้านการวางแผนธุรกิจ อย่างเป็นระบบโดยปราศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานอื่น ๆ ให้กลุ่มมีการบริหารภายในกลุ่มเอง โดยการเรียนรู้จากการดำเนินของกลุ่มเอง ก็จะเป็นแนวทางในการพัฒนาให้กับกลุ่มทางหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาของกลุ่ม ฯ ถูกจำกัดในเรื่องเงินทุน ถ้าหากกลุ่มมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนในการรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกและอุปกรณ์เครื่องจักรที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการแปรรูป เป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำหรือให้เปล่า ก็จะทำให้กลุ่มสามารถขยายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้

8.3 ข้อเสนอแนะการปรับปรุง

8.3.1 การผลิต

- ควรจะแนะนำและส่งเสริมให้กลุ่ม ฯ มีการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติเพื่อเส้นฝ้ายที่ใช้ทอมีสีที่กลมกลืนมากขึ้น และทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ฯ มีความแตกต่างจากผ้าตีนจกกลุ่มอื่น ๆ ภายในพื้นที่
- ควรจะส่งเสริมและให้การฝึกอบรมการพัฒนาารูปแบบผ้าตีนจกให้มีความหลากหลาย แต่ควรจะรักษาเอกลักษณ์ลวดลายดั้งเดิมของผ้าตีนจกไว้
- สมาชิกภายในกลุ่ม ควรจะรวมกันซื้อวัตถุดิบในแต่ละครั้ง โดยไม่ต้องรอการทอผ้าเสร็จทีละผืนแล้วค่อยซื้อแล้วต่างคนต่างซื้อ หรือจะใช้วิธีเมื่อขายผ้าได้ในแต่ละผืนให้กลุ่มหักไว้ผืนละ 5 บาท เพื่อออมไว้ซื้อฝ้ายมาใช้ภายในกลุ่ม

8.3.2 การตลาด

กลุ่มฯ ควรจะมีตั้งฝ่ายการตลาดขึ้นภายในกลุ่ม เพื่อจะได้มีผู้รับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานราชการและหน่วยงานภายในพื้นที่ เพื่อติดต่อสอบถามข้อมูลในด้านการตลาดเกี่ยวกับช่องทางในการจำหน่าย กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย การออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด รวมถึงข้อมูลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อจะได้นำมาวางแผนการผลิตของกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า นอกจากนี้กลุ่มควรจะนำผลิตภัณฑ์ไปฝากขายตามสถานที่ท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ บริเวณน้ำพุร้อนแม่จอนนอก

สำหรับหน่วยงานภายในพื้นที่ ควรจะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการตลาดโดยช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตผ้าตีนจกให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวและผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้น

8.3.3 การเงิน

กลุ่ม ฯ ควรจะมีการวางแผนทางการเงิน ทั้งในเรื่องการปันผลเงิน การออมภายในกลุ่ม การใช้จ่ายเงินทุนหมุนเวียน เนื่องจากกลุ่มเพิ่มเริ่มจัดตั้งจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติและการบริหารการเงินได้ถูกต้องและมีระบบ นอกจากนี้กลุ่มฯ มีการจดบันทึกบัญชีที่ทำให้ทราบข้อมูลทางบัญชีที่ถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการวางแผนทางการเงินได้

8.3.4 ด้านงานวิจัยและการพัฒนากลุ่ม

เนื่องกลุ่มทอผ้าตีนจกแม่ป๋ากเป็นกลุ่มธรรมชาติเกิดจากการรวมจากสมาชิกภายในชุมชนอย่างแท้จริง เป็นกลุ่มที่มีความเหนียวแน่นของสมาชิกสูง ดังนั้นควรจะมีการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มกับกระบวนการพัฒนาอาชีพทอผ้าตีนจก เพื่อช่วยให้สมาชิกกลุ่มเกิดกระบวนการเรียนรู้ การมีแนวทางการพัฒนากลุ่มและแนวความคิดในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม ซึ่งควรจะศึกษาเป็นแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยขอความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในท้องถิ่น เช่น อบต. แม่ป๋าก ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาและพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานและกลุ่มที่จะศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมลลา กองสุข. **ผ้าจาก กลุ่มลาวคั่งบ้านกุดจอก ชัยนาท – บ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.
- กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย. **รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ผ้าฝ้ายทอมือเพื่อการตลาด**. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม, 2535.
- คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์พื้นบ้านไทยให้ได้เปรียบในเชิงแข่งขัน กรณีผ้าทอพื้นเมืองและอาหารแปรรูปพื้นบ้าน. สภาผู้แทนราษฎรและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ณ ห้องประชุมคณะกรรมการธิการ หมายเลข 213-216 ชั้น 2 อาคารรัฐสภา 2, 19 พฤศจิกายน 2542.
- ดร.วรรณ สุวรรณรงค์. การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการส่งออกผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน เน้นหนา. “นิทรรศการผ้าเอเชีย : มรดกร่วมทางวัฒนธรรม”. **ผ้าเอเชีย : มรดกร่วมทางวัฒนธรรม (Textiles of Asia: A common Heritage)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- ธนาคารเอเชีย จำกัด. **มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด, 2535.
- ปริมรัตน์ แวกเพ็ง. **รายงานการศึกษาเรื่องทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อผ้าไทย**. สำนักงานพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2542.
- แพทรีเซีย ซีสแมน เน้นหนา และวีกี พานิชพันธ์. “สายใยแห่งวัฒนธรรมไทในศิลปะบนผืนผ้า”. **ผ้าเอเชีย : มรดกร่วมทางวัฒนธรรม (Textiles of Asia: A common Heritage)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- ไพศาล คงคาอุยฉาย, อรุณศิริ ชิตางกูร และเจลิยว หมดอื้อ. รายงานโครงการวิจัย: การพัฒนาเทคนิคการย้อมไหมด้วยสีธรรมชาติจากความและครั้ง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มิถุนายน 2543.
- “ไม้แกะสลัก จากงานอนุรักษ์สู่ธุรกิจสากล”. **ไทยล้านนา**. 20-26 ก.ค., 2541: 13-14.
- ยุพินศรี สายทอง. **งานทอ**. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรม วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา, 2528.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. **ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : ปาณยา, 2527.
- คันศนีย์ คำบุญชู. การย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีธรรมชาติจากแก่นขนุนและเปลือกมะพร้าวโดยใช้สารช่วยติด. รายงานปัญหาพิเศษ วิทยาศาสตร์บัณฑิต ภาควิชาเคมีอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1. **ข้อมูลรายชื่อผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรม**. เชียงใหม่: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม, 2542. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

สถาบันวิจัยหม่อนไหม. **เครื่องสาวไหมอุบลราชธานี 50**. จุลสาร. กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2543.

สถาบันวิจัยหม่อนไหม. **ไหมไทยลูกผสมสกจนคร**. จุลสาร. กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2543.

สมถวิล เจริญทรัพย์. “เครื่องไม้แกะสลักในภาคเหนือ”. **สรรพช่าง: ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2539.

สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์. “เส้นทางไหมไทย”. **อนุสาร อสท.** 36, 1 (สิงหาคม 2538), 20-21.

สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. “การแต่งกายสตรีกับหัตถกรรมผ้าทอในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์”. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในมหามงคลสมัยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระเจริญพระชนมายุ ครบ 5 รอบ เรื่อง หัตถกรรมกับวิถีชีวิตไทย. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 16-17 พฤศจิกายน 2535 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเมธ นวเศรษฐวิสูตร. “ผ้าไหมในแนวสากล”. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการหม่อนไหม ประจำปี 2544. 26-28 มีนาคม 2544 ณ โรงแรมเมธาวลัย เพชรบุรี.

อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ. **คู่มือย้อมสีธรรมชาติ ฉบับชาวบ้าน สีเขียว สีนํ้าตาล และสีดำ เล่ม 1**. เชียงใหม่: หน่วยพิมพ์เอกสารวิชาการ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

ภาคผนวก ก

รูปภาพ

รูปที่ ก. 1 กลุ่มทอผ้าตีนจกบ้านแม่ป่าก

รูปที่ ก. 2 คณะกรรมการกลุ่มทอผ้าตีนจก
บ้านแม่ป่าก

รูปที่ ก. 3 สถานที่ประกอบการของกลุ่ม ฯ

รูปที่ ก. 4 ผ้าชิ้นตีนจกขนาด 14 x 72 นิ้ว
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ลายน้าอ่าง

รูปที่ ก. 5 ผ้าชิ้นตีนจกขนาด 14 x 72 นิ้ว
ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มลายหาดเสี้ยว

รูปที่ ก. 6 อุปกรณ์การทอด้าย ได้แก่ เพียนกอ
และกึ่งกวาง (จากซ้ายไปขวา)

รูปที่ ก. 7 อุปกรณ์ในการกรอด้วยไฟฟ้า
ได้แก่ กุ้งกว้าง และมอเตอร์กรอด้วย

รูปที่ ก. 8 อุปกรณ์ในการทอด้วย ไม้ไผ่ ผีเสื้อ

รูปที่ ก. 9 เครื่องเขย้าเพื่อใช้ในการเก็บเขย้า

รูปที่ ก. 10 ฟืม 8 หลบ หน้ากว้าง 14 นิ้ว

รูปที่ ก. 11 กระสวยเพื่อใช้สอดฝ้ายดำและฝ้าย
สอ

รูปที่ ก. 12 เขย้าฟืม

รูปที่ ก. 13 ฝ้ายสอดและฝ้ายต่ำ

รูปที่ ก. 14 ฝ้ายต่ำและฝ้ายสอดที่ได้จากการกรอม้วนไว้ที่หลอดพิวซี

รูปที่ ก. 15 ขั้นตอนการกรอด้าย

รูปที่ ก. 16 ขั้นตอนการไว้นด้าย

รูปที่ ก. 17 ขั้นตอนการแกะลาย

รูปที่ ก. 18 ขั้นตอนการสับด้าย

ภาคผนวก ข
การคำนวณต้นทุนและอัตราส่วนทางการเงิน

1. การคำนวณต้นทุนการผลิตและค่าเสื่อมราคาของเครื่องจักรอุปกรณ์การทอผ้าตีนจก 1 ผืน

ค่าวัตถุดิบหลัก

- ฝ้ายต่ำ 1 กำ (5 ตอง) ราคา 50 บาท ดังนั้นฝ้ายต่ำ 1 ตอง ราคาเท่ากับ $50/5 = 10$ บาท
ในการทอผ้าจก 1 ผืน ใช้ฝ้ายต่ำ 3 ตอง ดังนั้นผ้าจก 1 ผืน มีต้นทุนฝ้ายเท่ากับ $3 \times 10 = 30$ บาท
- ฝ้ายสอด 1 กำ (5 ตอง) ราคา 50 บาท ดังนั้นฝ้ายสอด 1 ตอง ราคาเท่ากับ $50/5 = 10$ บาท
ในการทอผ้าจก 1 ผืน ใช้ฝ้ายสอด 3 ตอง ดังนั้นผ้าจก 1 ผืน มีต้นทุนฝ้ายเท่ากับ $3 \times 10 = 30$ บาท
- ฝ้ายเก็บดอก 1 กำ (5 ตอง) ราคา 45 บาท ดังนั้นฝ้ายเก็บดอก 1 ตอง ราคาเท่ากับ $45/5 = 9$ บาท
ในการทอผ้าจก 1 ผืน ใช้ฝ้ายเก็บดอก 1 ตอง ดังนั้นผ้าจก 1 ผืน มีต้นทุนฝ้ายเท่ากับ $1 \times 9 = 9$ บาท

ค่าแรงในการกรอฝ้ายต่ำและฝ้ายสอด

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง
ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100/8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจกจะใช้ ฝ้ายต่ำ
และฝ้ายสอด รวมกัน 6 ตอง ใช้เวลาในการกรอด้าย 1 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการกรอฝ้ายเท่ากับ 12.5
บาท

ค่าแรงในการทอผ้าจก

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง
ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100/8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้เวลา
ในการทอ 4 วัน ซึ่งชั่วโมงการทำงานต่อ 1 วันของสมาชิก คือ 5 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการทอผ้าตีนจก
เท่ากับ $20 \times 12.5 = 250$ บาท

ค่าเช่าเหมมุด

ราคาแผงละ 3 บาท อายุการใช้งาน 1 ปี สมาชิกใช้เช่าเหมมุด 1 แผงต่อผ้าตีนจก 1 ผืน
ดังนั้น สมาชิกกลุ่ม 18 คน ใช้เช่าเหมมุด 18 แผง ค่าเช่าเหมมุดของสมาชิกกลุ่มเท่ากับ 54 บาท/ปี ค่าเช่า
เหมมุด ต่อเดือนเท่ากับ 4.5 บาท กลุ่มฯ ทอผ้าตีนจก ปริมาณการผลิตใน 2 เดือนเท่ากับ 87 ผืน ดังนั้น
ค่าเช่าเหมมุด $9/87 = 0.10$ บาท

ค่าเช่า

ราคาเช่าละ 2 บาท อายุการใช้งาน 1 ปี ดังนั้น สมาชิกกลุ่ม 18 คน ใช้เช่า 18 เล่ม ค่าเช่าของสมาชิกกลุ่มเท่ากับ 36 บาท/ปี ค่าเช่าต่อเดือนเท่ากับ 3 บาท กลุ่มฯ ทอผ้าตีนจก ปริมาณการผลิตใน 2 เดือนเท่ากับ 87 ผืน ดังนั้นค่าเช่า $6/87 = 0.068$ บาท

ค่าเช่าหมุดและค่าเช่า รายละเอียดดังตาราง ข. 1

ตาราง ข.1 แสดงค่าวัสดุและอุปกรณ์ในการผลิต

ผ้าตีนจก 1 ผืน	ค่าเช่าหมุด	ค่าเช่า
	0.10 บาท	0.068 บาท

ที่มา : จากการคำนวณ

ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์และโรงเรือน

- **โรงเรือน** โรงเรือนมูลค่า 4,160 บาท อายุการใช้งาน 5 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $4,160 / 5$

เท่ากับ 832 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $832 / 365$ เท่ากับ 2.28 บาท ปริมาณการผลิตของกลุ่ม 60 วัน ได้ผ้าตีนจก เท่ากับ 87 ผืน ค่าเสื่อมราคาเท่ากับ $2.28 \times 60 = 136.8$ บาท ดังนั้น ผ้าตีนจก 1 ผืน มีค่าเสื่อมราคาโรงเรือนเท่ากับ $136.8/87 = 1.57$ บาท

- **กระสวย** กระสวย ราคา 15 บาท/อัน อายุการใช้งาน 3 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $15 / 3$ เท่ากับ 5 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $5 / 365$ เท่ากับ 0.0136 บาท การทอผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้กระสวย 2 อันและใช้เวลา 4 วัน ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0136 \times 4 \times 2 = 0.11$ บาท

- **กี่** กี่ ราคา 650 บาท/ตัว อายุการใช้งาน 50 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $650 / 50$ เท่ากับ 13 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $13 / 365$ เท่ากับ 0.036 บาท การทอผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้เวลา 4 วัน ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.036 \times 4 = 0.144$ บาท

ค่าเสื่อมราคาของหลอดกระสวย ดาบ ฟืม 8 ขอบฟืม สายวัดและกรรไกรคำนวณเหมือนกับ กระสวยและกี่ ซึ่งผลคำนวณดังตาราง ข. 2

ตาราง ข.2 ค่าเสื่อมของโรงเรือน เครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตของผ้าตีนจก 1 ผืน

รายการ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	อายุการใช้งาน (ปี)	ปริมาณการใช้	ค่าเสื่อมราคา (บาท)
โรงเรือน	4,160	5	1 หลัง	1.57
กี่	650	50	1 ตัว	0.144
กระสวย	15 บาท/อัน	3	2 อัน	0.11
หลอดกระสวย	0.30 บาท/หลอด	2	24 หลอด	0.039
ดาบ	20 บาท/อัน	10	2 อัน	0.040
ฟืม 8	100 บาท/อัน	5	1 อัน	0.219
ขอบฟืม	50 บาท/อัน	10	1 อัน	0.055
สายวัด	15 บาท/เส้น	2	1 เส้น	0.082
กรรไกร	30 บาท/เล่ม	2	1 เล่ม	0.164

ที่มา : จากการคำนวณ

- **เขาย่ำ** เขาย่ำ สมาชิกแต่ละคนจะจัดหาเอง โดยการตัดไม้ไผ่บริเวณบ้าน ราคาไม้ไผ่ประมาณการ ท่อนละ 4 บาท (ยาว ประมาณ 1 เมตร) อายุการใช้งาน 2 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $4/2$ เท่ากับ 2 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $2/365$ เท่ากับ 0.0055 บาท การทอผ้าตีนจก 1 ผืน ใช้เวลา 4 วัน ดังนั้น ค่าเสื่อมราคาของเขาย่ำต่อ 1 ท่อน เท่ากับ $0.0055 \times 4 = 0.022$ บาท สมาชิกใช้ในการทอผ้าจำนวน 2 ท่อน ดังนั้น ค่าเสื่อมราคา / 1 ผืน เท่ากับ 0.044 บาท

2. ต้นทุนการตลาด

ค่าบรรจุภัณฑ์

ถุงหิ้ว ขนาด 9 x 8 นิ้ว ราคาห่อละ 14 บาท 1 ห่อ มีถุงหิ้ว 100 ใบ ดังนั้นถุงหิ้ว 1 ใบราคา $100/14$ เท่ากับ 0.14 บาท ถุงหิ้ว 1 ใบ บรรจุผ้าตีนจกได้ประมาณ 1 ผืน ดังนั้น ผ้าตีนจก 1 ผืน ค่าถุงหิ้ว 0.14 บาท

ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน

โรงเรือนมูลค่า 4,160 บาท อายุการใช้งาน 5 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $4,160/5$ เท่ากับ 832 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $832/365$ เท่ากับ 2.28 บาท ปริมาณขายผ้าจากของกลุ่ม 60 วัน ได้ผ้าตีนจก เท่ากับ 57 ผืน ค่าเสื่อมราคาเท่ากับ $2.28 \times 60 = 136.8$ บาท ดังนั้น ผ้าตีนจก 1 ผืน มีค่าเสื่อมราคาโรงเรือนเท่ากับ $136.8/57 = 2.4$ บาท

3. การคำนวณต้นทุนการผลิต การขึ้นเครื่องเส้นยืน 1 เครื่อง

ค่าวัตถุดิบหลัก

- ฝ้ายเส้นยืน 1 ลูก (11กิโล) ราคา 900 บาท ดังนั้นฝ้าย 1 กิโล (5ตอง) ราคาเท่ากับ $900/11 = 81.8$ บาท และฝ้าย 1 ตอง ราคาประมาณ $81.8/5 = 16.36$ บาท ในการขึ้นเครื่อง 1 เครื่อง ใช้ฝ้าย 8 ตอง ดังนั้นเครื่องเส้นยืน 1 เครื่อง มีต้นทุนฝ้ายเท่ากับ $16.36 \times 8 = 130.88$ บาท

- เชือกไนล่อน 1 ลูก (40 ตอง) ราคา 200 บาท ดังนั้นเชือกไนล่อน 1 ตอง ราคาเท่ากับ $200/40 = 5$ บาท ในการขึ้นเครื่องเส้นยืน 1 เครื่อง ใช้เชือกไนล่อน 1 ลูก ดังนั้นผ้าจาก 1 เครื่อง ใช้เชือกไนล่อน $40/10 = 4$ ตอง ดังนั้นเครื่องเส้นยืน 1 เครื่อง มีต้นทุนเชือกไนล่อนเท่ากับ $4 \times 5 = 20$ บาท

ค่าแรง

- การกรอฝ้ายยืน

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100 / 8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจก 1 เครื่อง จะใช้ฝ้ายยืน 8 ตอง ใช้เวลาในการกรอด้วยโดยใช้เพียงมือ 1.30 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการกรอฝ้ายเท่ากับ $12.5 \times 1.30 = 16.63$ บาท และผ้าตีนจก 1 เครื่อง จะใช้ ฝ้ายยืน 8 ตอง ใช้เวลาในการกรอด้วยโดยใช้มือ 1 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการกรอฝ้ายเท่ากับ $12.5 \times 1 = 12.50$ บาท

- การโวนด้าย

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100 / 8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจก 1 เครื่อง จะใช้ฝ้ายยืน 8 หลบ (320 เส้น) ใช้เวลาในการโวนด้าย 1 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการโวนฝ้ายเท่ากับ 12.5 บาท

- การสับด้าย

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100 / 8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจก 1 เครื่อง จะใช้ใช้เวลาในการสับด้าย 3 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการสับด้ายเท่ากับ $12.5 \times 3 = 37.5$ บาท

- การเก็บลาย

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100 / 8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจก 1 เครื่อง ใช้เวลาในการเก็บลาย 9 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการเก็บลายเท่ากับ $12.5 \times 9 = 112.50$ บาท

- การเก็บดอก

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100 / 8 = 12.5$ บาท ผ้าตีนจก 1 เครื่อง ใช้เวลาในการเก็บดอก 3 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการเก็บลายเท่ากับ $12.5 \times 3 = 37.50$ บาท

- **การเก็บเขาย่ำ**

การคำนวณค่าแรง จะใช้อัตราค่าจ้างรายวัน ภายในพื้นที่ 100 บาท/วัน ในคำนวณ โดย 8 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ 100 บาท ดังนั้น 1 ชั่วโมง ค่าแรงเท่ากับ $100 / 8 = 12.5$ บาท ผ่าดินจก 1 เครื่อง ใช้เวลาในการเก็บเขาย่ำ 3 ชั่วโมง ดังนั้นค่าแรงในการเก็บเขาย่ำเท่ากับ $12.5 \times 3 = 37.50$ บาท

ค่าวัสดุการผลิต

- **ค่าไม้จก** สมาชิกจะเป็นผู้จัดหาเอง จะเป็นก้านมะพร้าว ราคาประมาณ 5 บาท/ 100 ก้าน ดังนั้น 1 ก้าน ราคา 0.05 บาท การแกะลายฝ้ายเครื่อง 1 เครื่อง ใช้ประมาณ 50 ก้าน ดังนั้น ค่าไม้จก ต่อฝ้ายยืน 1 เครื่อง เท่ากับ 2.5 บาท

- **ค่าไม้เขาดอก** ราคาประมาณ 0.50 บาท/ 1 ไม้ การแกะลายฝ้ายเครื่อง 1 เครื่อง ใช้ประมาณ 50 ไม้ ดังนั้น ค่าไม้เขาดอกต่อฝ้ายยืน 1 เครื่อง เท่ากับ $50 \times 0.50 = 25$ บาท

ค่าเสื่อมราคา

- **หลอดฟิวส์** หลอดฟิวส์ ราคา 5 บาท / หลอด อายุการใช้งาน 3 ปี ประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้งานต่อวันเพื่อใช้ในการไวน์ด้ายของหลอดฟิวส์ ประมาณ 24 ชั่วโมงต่อวัน ค่าเสื่อมราคาต่อปี $5 / 3$ เท่ากับ 1.67 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $1.67 / 365$ เท่ากับ 0.005 บาท และค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.005 / 24$ เท่ากับ 0.0002 บาท การกรอด้วยยืน 1 เครื่อง ใช้หลอดฟิวส์ 8 หลอด

ถ้ากรอด้วยแบบใช้เพียนกอ ใช้เวลา กรอด้วย 1.3 ชั่วโมง ค่าเสื่อมราคาของหลอดฟิวส์ เท่ากับ $8 \times 0.0002 \times 1.3 = 0.002$ บาท

ถ้ากรอด้วยแบบใช้มอเตอร์ ใช้เวลา กรอด้วย 1 ชั่วโมง ค่าเสื่อมราคาของหลอดฟิวส์ เท่ากับ $8 \times 0.002 = 0.0016$ บาท

- **กึ่ง** กึ่ง ราคา 650 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 50 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $650 / 50$ เท่ากับ 13 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $13 / 365$ เท่ากับ 0.0356 บาท การใช้กึ่งในการขึ้นเครื่อง 1 เครื่อง ใช้เวลา 3 วัน ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0356 \times 3 = 0.107$ บาท

- **ไม้เขาย่ำ** ไม้เขาย่ำ ราคา 1 บาท / ไม้ อายุการใช้งาน 3 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $1 / 3$ เท่ากับ 0.33 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $0.33 / 365$ เท่ากับ 0.0009 บาท ไม้เขาย่ำใช้ 4 ไม้ เวลาที่ใช้ในการขึ้นเครื่อง 3 วัน ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0009 \times 4 \times 3 = 0.0109$ บาท

- **ไม้เต่า** ไม้เต่า ราคา 20 บาท / ไม้ อายุการใช้งาน 10 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $20 / 10$ เท่ากับ 2 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $2 / 365$ เท่ากับ 0.005 บาท ไม้เต่าใช้ 1 ไม้ เวลาที่ใช้ในการขึ้นเครื่อง 3 วัน ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.005 \times 4 \times 3 = 0.0164$ บาท

- **กรรไกร** กรรไกร ราคา 30 บาท / เล่ม อายุการใช้งาน 2 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $30 / 2$ เท่ากับ 15 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $15 / 365$ เท่ากับ 0.041 บาท การขึ้นเครื่อง 1 เครื่อง ใช้เวลา 3 วัน ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.041 \times 3 = 0.123$ บาท

- **กังว้าง** กังว้าง ราคา 100 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 5 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $100 / 5$ เท่ากับ 20 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $20 / 365$ เท่ากับ 0.054 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.054 / 24$ เท่ากับ 0.0023 บาท
ถ้ากรอด้วยแบบใช้เพียนกอ ใช้เวลา กรอด้วย 1.3 ชั่วโมง ค่าเสื่อมราคาของกังว้าง เท่ากับ $1.3 \times 0.0023 = 0.0029$ บาท
ถ้ากรอด้วยแบบใช้มอเตอร์ ใช้เวลา กรอด้วย 1 ชั่วโมง ค่าเสื่อมราคาของกังว้าง เท่ากับ $1 \times 0.0023 = 0.0023$ บาท
- **เพียนกอ** เพียนกอ ราคา 250 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 10 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $250 / 10$ เท่ากับ 25 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $25 / 365$ เท่ากับ 0.068 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.054 / 24$ เท่ากับ 0.0029 บาท การใช้เพียนกอในกรอด้วยยืน 1 เครื่อง ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0029 \times 1.30 = 0.0037$ บาท
- **เผียขอ** เผียขอ ราคา 250 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 50 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $250 / 50$ เท่ากับ 5 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $5 / 365$ เท่ากับ 0.014 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.014 / 24$ เท่ากับ 0.0006 บาท การใช้เผียขอในกรอด้วยยืน 1 เครื่อง ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0006 \times 1 = 0.0006$ บาท
- **เครื่องเขาย่า** เครื่องเขาย่า ราคา 100 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 10 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $100 / 10$ เท่ากับ 10 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $10 / 365$ เท่ากับ 0.027 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.027 / 24$ เท่ากับ 0.0011 บาท การใช้เครื่องเขาย่าในการเก็บเขา 1 เครื่อง ใช้เวลา 3 ชั่วโมง ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0011 \times 3 = 0.0034$ บาท
- **มอเตอร์กรอด้วย** มอเตอร์กรอด้วย ราคา 500 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 4 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $500 / 4$ เท่ากับ 125 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $125 / 365$ เท่ากับ 0.34 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.34 / 24$ เท่ากับ 0.014 บาท การใช้มอเตอร์กรอด้วย 1 เครื่อง ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.014 \times 1 = 0.014$ บาท
- **พัดลม** พัดลม ราคา 300 บาท / ตัว อายุการใช้งาน 10 ปี ค่าเสื่อมราคาต่อปี $300 / 10$ เท่ากับ 30 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อวัน $30 / 365$ เท่ากับ 0.082 บาท ค่าเสื่อมราคาต่อชั่วโมง $0.082 / 24$ เท่ากับ 0.0034 บาท การใช้พัดลมระบายความร้อนให้มอเตอร์กรอด้วย 1 เครื่อง ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ดังนั้นค่าเสื่อมราคา เท่ากับ $0.0034 \times 1 = 0.0034$ บาท

ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

- **ค่าไฟฟ้า** ค่าไฟฟ้า 100 บาท/เดือน การกรอด้วยด้วยมอเตอร์ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ดังนั้นการคิดค่าไฟฟ้า ต่อวันเท่ากับ $100 / 30 = 3.33$ บาท ดังนั้นการคิดค่าไฟฟ้าต่อชั่วโมงเท่ากับ $3.33 / 24 = 0.138$ บาท

4. การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน

I. อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratio)

: แสดงถึงสภาพคล่องระยะสั้น

$$\begin{aligned} 1. \text{ อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (หรืออัตราส่วนเดินสะพัด)} &= \text{สินทรัพย์หมุนเวียน} / \text{หนี้สินหมุนเวียน} \\ (\text{current ratio}) &= CA / CL \quad (\text{เท่า}) \\ &= 8428/235 \\ &= 35.86 \text{ เท่า} \end{aligned}$$

หมายความว่า หนี้สินทุก ๆ 1 บาท จะมีสินทรัพย์ที่จะเปลี่ยนเป็นเงินสดได้เพื่อที่จะนำไปชำระหนี้ได้ถึง 35.86 บาท หรือ สามารถที่จะขายสินทรัพย์หมุนเวียนเพียงร้อยละ 2.8 ก็สามารถชำระหนี้สินหมุนเวียนได้ ซึ่งคำนวณดังนี้

$$1/35.86 = 0.028$$

$$0.028 \times 100 = 2.8$$

การชำระหนี้ พิจารณาจาก $0.028 \times 8,428$ (สินทรัพย์หมุนเวียน) = 235.98 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า อัตราส่วนทุนหมุนเวียน ของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างสูง

2. อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้น (หรืออัตราส่วนทุนหมุนเวียน หรืออัตราส่วนจับปล้น)

$$\begin{aligned} (\text{Acid Test Ratio หรือ Quick Ratio}) &= (\text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{สินค้าคงคลัง}) / CL \quad (\text{เท่า}) \\ &= \text{สินทรัพย์สภาพคล่อง} / CL \\ &= [8,428-6,300]/235 \\ &= 9.06 \text{ เท่า} \end{aligned}$$

หมายความว่า หนี้สินทุก ๆ 1 บาท จะมีสินทรัพย์ที่จะเปลี่ยนเป็นเงินสด สามารถนำไปชำระหนี้สินหมุนเวียนได้หมด โดยไม่ต้องจำหน่ายสินค้าคงเหลือ ได้ถึง 9.06 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้นของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างสูง

3. อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด (Cash Flow Liquidity Ratio)

$$\begin{aligned} &= (\text{เงินสด} + \text{หลักทรัพย์} + \text{กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน}) / CL \quad (\text{เท่า}) \\ &= 2,098 / 235 \\ &= 8.93 \text{ เท่า} \end{aligned}$$

หมายความว่า หนี้สินทุก ๆ 1 บาท จะมีเป็นเงินสด สามารถนำไปชำระหนี้สินหมุนเวียน ได้ถึง 8.93 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด ของกลุ่ม ฯ ค่อนข้างสูง หรือจะพิจารณาจาก งบดุลของกลุ่ม ฯ ด้านรายการเงินสด มีอัตราส่วนร้อยละ 18.06 มากกว่า ด้านหนี้สินหมุนเวียนที่มีอัตราส่วนร้อยละ 2.02 แสดงว่า ความสามารถในการชำระหนี้ในระยะสั้นค่อนข้างดี

$$\begin{aligned}
 4. \text{ ทุนหมุนเวียนสุทธิ (Working Capital)} &= CA - CL && (\text{บาท}) \\
 &= 8,428 - 235 && \text{บาท} \\
 &= 8,193
 \end{aligned}$$

กลุ่ม ฯ มีทุนหมุนเวียนสุทธิเพื่อใช้ในการดำเนินกิจการทั้งหมด 8,193 บาท

II. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity / efficiency Ratio)

: แสดงถึงประสิทธิภาพและสภาพคล่องระยะยาว

$$\begin{aligned}
 5. \text{ อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Accounts Receivable Turnover Ratio)} \\
 &= \text{ยอดขายเชื่อ} / \text{ลูกหนี้การค้าถัวเฉลี่ย} && (\text{ครั้ง หรือ รอบ}) \\
 &= -
 \end{aligned}$$

กลุ่ม ฯ ไม่มีลูกหนี้การค้า

$$\begin{aligned}
 6. \text{ ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้ (Average Collection Period)} \\
 &= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า} && (\text{วัน}) \\
 &= -
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 7. \text{ อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า} &= \text{ยอดซื้อเชื่อ} / \text{เจ้าหนี้การค้าถัวเฉลี่ย} && (\text{ครั้งหรือรอบ}) \\
 &= 16,965 / 8,482.5 \\
 &= 2 \text{ ครั้ง/รอบ}
 \end{aligned}$$

หมายถึง กลุ่ม ฯ สามารถชำระเงินให้กับเจ้าหนี้ 2 ครั้ง/ปี หรือใช้ระยะเวลาประมาณ 183 วัน

$$\begin{aligned}
 8. \text{ ระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้} &= 365 / \text{อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า} && (\text{วัน}) \\
 &= 365/2 \\
 &= 182.50 \text{ หรือประมาณ } 183 \text{ วัน}
 \end{aligned}$$

หมายถึง การซื้อเชื่อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกแต่ละครั้ง กลุ่ม ฯ ต้องใช้เวลาประมาณ 183 วัน จึงสามารถ

จ่ายค่าผ้าให้กับสมาชิกได้ ส่งผลให้สมาชิกขาดเงินทุนหมุนเวียนเพื่อนำไปซื้อวัตถุดิบค่อนข้างน้อย ต้องรอการชำระเงินจากกลุ่ม ฯ ถึง 183 วัน

$$\begin{aligned}
 9. \text{ อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover Ratio)} \\
 &= \text{ต้นทุนสินค้าขาย} / \text{สินค้าคงคลังเฉลี่ย} && (\text{ครั้ง หรือ รอบ}) \\
 &= 11,115/6,300/2 \\
 &= 3.53 \text{ ครั้ง หรือ รอบ หรือ ประมาณ } 4 \text{ ครั้ง}
 \end{aligned}$$

หมายถึง กลุ่ม ๙ มีสินค้าคงเหลือจะหมุนเวียนเปลี่ยนสภาพเป็นยอดขาย 4 ครั้ง /ปี หรือ ธุรกิจมีความเร็วในการขายสินค้า 4 ครั้ง/ปี หรือระยะเวลาประมาณ 3 เดือน หรือประมาณ 103 วัน จึงสามารถขายสินค้าได้ จะเห็นได้ว่า อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง ของกลุ่ม ๙ อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ

10.อายุสินค้า หรือระยะเวลาที่เก็บสินค้าไว้ก่อนขาย (Inventory Turnover in days)

$$= 365/3.53$$

$$= 103.44 \text{ วันหรือประมาณ } 103 \text{ วัน}$$

หมายถึง สินค้าที่กลุ่ม ๙ผลิตขึ้นมาต้องเก็บไว้ประมาณ 103 วันจึงขายได้ ซึ่งจะเห็นว่าระยะเวลาที่เก็บสินค้าก่อนขายของกลุ่ม ๙ ค่อนข้างนาน แสดงว่า กลุ่ม ๙ ขายสินค้าได้ช้าหรือกลุ่ม ๙ มีสินค้าคงคลังมากเกินไป

$$\begin{aligned} 11. \text{ 1 รอบธุรกิจ (Operating Cycle)} &= \text{ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้} + \text{อายุสินค้า} && (\text{วัน}) \\ &= 103 \text{ วัน} \end{aligned}$$

หมายความว่า รอบธุรกิจของกลุ่ม ๙ ค่อนข้างไม่ดี เนื่องจากมีค่ารอบธุรกิจค่อนข้างสูง ใช้เวลาประมาณ 103 วัน จึงจะได้รับเงินจากการขายสินค้า

12. อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด (Total Asset Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / \text{Total Asset หรือ } S / (CA+FA)$$

$$= 11,970/11,617$$

$$= 1.03 \text{ หรือประมาณ } 1 \text{ ครั้งหรือเท่า}$$

หมายถึง สินทรัพย์ทั้งหมดจะก่อให้เกิดยอดขาย 1 ครั้ง / ปี หรือ ยอดขายเป็น 1 เท่าของสินทรัพย์ทั้งหมด หรือ หมายถึง เงินลงทุนในสินทรัพย์ทุก ๆ 1 บาท จะก่อให้เกิดยอดขาย 1.03 บาท จะเห็นได้ว่า อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด ค่อนข้างต่ำ แสดงว่า การใช้สินทรัพย์ของกลุ่ม ๙ ไม่เต็มประสิทธิภาพ หรือยอดขายของกลุ่ม ๙ น้อยเกินไป แต่ในขณะที่ สินทรัพย์หมุนเวียน โดยเฉพาะ สินค้าคงคลังค่อนข้างมาก

13. อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ถาวรสุทธิ} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / FA$$

$$= 11,970/3,189$$

$$= 3.75 \text{ หรือ ประมาณ } 4 \text{ ครั้งหรือเท่า}$$

หมายถึง สินทรัพย์ถาวรจะก่อให้เกิดยอดขาย 4 ครั้ง/ปี หรือ ยอดขายเป็น 4 เท่าของสินทรัพย์ถาวรสุทธิ หมายถึง เงินลงทุนในสินทรัพย์ถาวรทุก ๆ 1 บาท จะก่อให้เกิดยอดขาย 4 บาท จะเห็นได้ว่า อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร ค่อนข้างต่ำ แสดงว่า กลุ่ม ฯ ยังใช้โรงงานยังไม่เต็มประสิทธิภาพ

III. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการกู้ยืม หรือความเสี่ยงในการกู้ยืม (Debt Ratio or Leverage Ratio)

$$\begin{aligned}
 14. \text{ อัตราส่วนหนี้สิน (Debt Ratio)} &= (\text{หนี้สินทั้งหมด} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด}) \times 100\% \\
 &= [235/11,617] \times 100\% \\
 &= 2.02 \%
 \end{aligned}$$

แสดงว่า ทุก ๆ 100 บาทของสินทรัพย์ทั้งหมด กลุ่ม ฯ มีภาระหนี้สินที่ต้องชำระทั้งหมด 2.02 บาท ดังนั้นธุรกิจของกลุ่ม ฯ มีความเสี่ยงทางการเงินต่ำ และสามารถก่อหนี้เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ

$$\begin{aligned}
 15. \text{ หนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (D/E)} &= \text{Debt} / \text{Equity} \\
 &= \text{หนี้สิน} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น} \quad (\text{เท่า}) \\
 &= 235/11,382 \\
 &= 0.021 \text{ เท่า}
 \end{aligned}$$

หมายถึง ทุก ๆ 1 บาท ของส่วนของผู้ถือหุ้น กลุ่ม ฯ มีภาระผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ 0.021 บาท จะเห็นได้ว่า สัดส่วนค่อนข้างต่ำ

$$\begin{aligned}
 16. \text{ อัตราส่วนหนี้ระยะยาวต่อเงินลงทุนรวม (Long - Term Debt/Total Capitalization)} \\
 &= \text{หนี้ระยะยาว} / (\text{หนี้ระยะยาว} + \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \quad (\text{เท่า}) \\
 &= \text{LTD} / (\text{LTD} + \text{Equity}) \\
 &= 0.00
 \end{aligned}$$

กลุ่ม ฯ ไม่มีภาระหนี้สินระยะยาว

$$\begin{aligned}
 17. \text{ อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย (Times Interest Earning or Interest Coverage Ratio)} \\
 &= \text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{ดอกเบี้ยจ่าย} \quad (\text{เท่า}) \\
 &= \text{EBIT} / \text{I} \\
 &= -
 \end{aligned}$$

18. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายค่าใช้จ่ายประจำ (Fix Charge Coverage Ratio)

$$\begin{aligned} &= \frac{(\text{EBIT} + \text{ค่าเช่า})}{(\text{I} + \text{ค่าเช่า})} \quad (\text{เท่า}) \\ &= - \end{aligned}$$

19. Degree of Financial Leverage

$$\begin{aligned} &= \frac{\text{EBIT}}{(\text{EBIT} - \text{I})} \\ &= \frac{\text{EBIT}}{\text{EBT}} \quad (\text{เท่า}) \\ &= 1 \text{ เท่า} \end{aligned}$$

แสดงว่า เมื่อกำไรจากการดำเนินงานเปลี่ยนแปลงไป 1% จะทำให้กำไรต่อหุ้นเปลี่ยนแปลงไป 1 %
หรือ กำไรต่อหุ้นเป็น 1 เท่าของกำไรจากการดำเนินงานของธุรกิจ

IV. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio)

20. อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย (Net Profit Margin)

$$\begin{aligned} &= \frac{(\text{กำไรสุทธิ} / \text{ยอดขาย}) \times 100\%}{} \\ &= \frac{(\text{EAT} / \text{S}) \times 100\%}{} \\ &= \frac{(712 / 11,970) \times 100\%}{} \\ &= 5.94 \% \end{aligned}$$

หมายถึง ทุก ๆ 100 บาท ของยอดขายจะก่อให้เกิดกำไรสุทธิ 5.94 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า กลุ่ม ฯ ได้รับผลตอบแทนต่ำมาก

21. อัตราส่วนกำไรเบ้องต้นต่อยอดขาย (Gross Profit Margin) = $\frac{(\text{GP} / \text{S}) \times 100\%}{}$

$$\begin{aligned} &= \frac{(855 / 11,970) \times 100\%}{} \\ &= 7.14 \% \end{aligned}$$

หมายถึง ทุก ๆ 100 บาท ของยอดขายจะก่อให้เกิดกำไรเบ้องต้น 7.14 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่า กลุ่ม ฯ ได้รับผลตอบแทนจากกำไรเบ้องต้นต่ำมาก

22. อัตราการจ่ายเงินปันผล (Dividend Payout Ratio) = $\frac{(\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น}) \times 100\%}{}$

$$= -$$

อัตราส่วนทางการเงินที่แสดงถึง IV. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio) และ V. ผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุน (Return to Investors)

$$\begin{aligned} 23. \text{ อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน (Return on Investment : ROI)} &= (\text{EAT} / \text{Total Assets}) \times 100\% \\ &= (712 / 11,617) \times 100\% \\ &= 6.13 \% \end{aligned}$$

หมายถึง ทุก ๆ 100 บาท ของการลงทุนจะก่อให้เกิดผลตอบแทน 6.13 บาท ซึ่งจะเห็นว่า กลุ่ม ฯ ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนต่ำมาก

$$\begin{aligned} 24. \text{ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (Return on Total Assets : ROA)} \\ &= (\text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\% \\ &= (\text{EBIT} / \text{Total Assets}) \times 100\% \\ &= (855 / 11,617) \times 100\% \\ &= 7.36 \% \end{aligned}$$

หมายถึง ทุก ๆ 100 บาท ของการลงทุนจากสินทรัพย์รวม กลุ่ม ฯ มีกำไรจากการดำเนินงาน เท่ากับ 7.36 บาท จะเห็นว่า กลุ่ม ฯ ได้รับผลตอบแทนจากการสินทรัพย์รวมต่ำมาก

$$\begin{aligned} 25. \text{ อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity : ROE)} &= (\text{EAT} / \text{Equity}) \times 100\% \\ &= (\text{กำไรสุทธิ} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \times 100\% \\ &= (712 / 11,382) \times 100\% \\ &= 6.26 \% \end{aligned}$$

หมายถึง ทุก ๆ 100 บาท ของส่วนของผู้ถือหุ้น จะก่อให้เกิดกำไรสุทธิ 6.26 ซึ่งจะเห็นว่า เจ้าของลงทุน ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนต่ำมาก

$$\begin{aligned} 26. \text{ กำไรต่อหุ้น (Earning per Share)} &= \text{ผลตอบแทนแก่หุ้นสามัญ} / \text{จำนวนหุ้นสามัญทั้งหมด (บาท/หุ้น)} \\ &= 712 / 18 \\ &= 39.56 \text{ บาท/หุ้น} \end{aligned}$$

แสดงว่า ผลตอบแทนสุทธิต่อจำนวน 1 หุ้น เท่ากับ 39.56 บาท ซึ่งเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง

$$\begin{aligned} 27. \text{ ราคาตลาดต่อหุ้นต่อกำไรต่อหุ้น หรืออัตราส่วนราคาหุ้นต่อผลกำไร (Price to Earning Ratio)} \\ &= \text{ราคาตลาดต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น} \quad (\text{เท่า}) \\ &= - \end{aligned}$$

28. อัตราผลตอบแทนของเงินปันผล (Dividend Yield) = (เงินปันผลต่อหุ้น / ราคาตลาดต่อหุ้น) x 100%

= -

ภาคผนวก ค
ต้นทุนและผลตอบแทน

ตารางที่ ค.1 ต้นทุนและผลตอบแทนของผ้าตีนจก ขนาด 14 x 72 นิ้ว

รายการ	ผ้าตีนจกขนาด 14 x 72 นิ้ว							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ต้นทุนการผลิต								
ต้นทุนผันแปร					93.9880	262.5000	356.4880	99.3122
1. บั๊จจ่ายการผลิต					69.1680	262.5000	331.6680	92.3977
- วัตถุดิบหลัก					69.0000	-	69.0000	19.2224
ฝ้ายต่ำ	ดอง	3.00	10.00		30.0000	-	30.0000	
ฝ้ายสอด	ดอง	3.00	10.00		30.0000	-	30.0000	
ฝ้ายเก็บดอก	ดอง	1.00	9.00		9.0000	-	9.0000	
- วัสดุอุปกรณ์					0.1680	-	0.1680	0.0468
เข็ม	เล่ม	1.00	2.00		0.0680	-	0.0680	
เข็มหมุด	แผง	1.00	3.00		0.1000	-	0.1000	
2. แรงงาน					24.8200	262.5000	287.3200	80.0430
ค่าแรงในการทอ	บาท	1.00	250.00		-	250.0000	250.0000	
ค่าแรงในการกรอฝ้ายต่ำและฝ้ายสอด	บาท	1.00	12.50		-	12.5000	12.5000	
ค่าจ้างขึ้นเครื่อง ¹	บาท				4.8200	-	4.8200	
ค่าจ้างเตรียมเส้นยืน	บาท				20.0000	-	20.0000	
ต้นทุนคงที่					-	2.4690	2.4690	0.6878
ค่าเสื่อมราคา					-	2.4690	2.4690	
กี่	หลัง	1.00	650.00		-	0.1440	0.1440	
กระสวย	อัน	2.00	15.00		-	0.1120	0.1120	
หลอดกระสวย	หลอด	24.00	0.30		-	0.0390	0.0390	
ดาบหรือหลาบ	อัน	2.00	20.00		-	0.0400	0.0400	
ฟืม 8 (กว้าง 14 นิ้ว)	อัน	1.00	100.00		-	0.2190	0.2190	
ขอบฟืม	อัน	1.00	50.00		-	0.0550	0.0550	
เขาย่ำ	ท่อน	2.00	4.00		-	0.0440	0.0440	

ตารางที่ ค.1 (ต่อ)

รายการ	ผ้าชิ้นตีนจกขนาด 14 x 72 นิ้ว							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
สายวัด	เส้น	1.00	15.00		-	0.0820	0.0820	
กรรไกร	เล่ม	1.00	30.00		-	0.1640	0.1640	
โรงเรือน	หลัง	1.00	4,160.0		-	1.5700	1.5700	
ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย	บาท			195 ^{2/}	93.9880	264.9690	358.9570	100.0000
ราคารับซื้อจากสมาชิก(บาท)	195.00							
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร(บาท/หน่วย)					-161.4880			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด(บาท/หน่วย)					101.0120			
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด(บาท/หน่วย)					-163.9570			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคารับซื้อ					-82.8144			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคารับซื้อ					51.8010			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคารับซื้อ					-84.0805			
ราคาขาย(บาท)	210.0000							
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนกลุ่ม(บาท/หน่วย)					15.0000			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อราคาขาย					7.1429			
(2) ต้นทุนการตลาด								
ค่าเสื่อมราคาโรงเรือน					-	2.4000	2.4000	
ค่าบรรจุภัณฑ์	ใบ	0.10			0.1200	-	0.1200	

ตารางที่ ค.1 (ต่อ)

รายการ	ผ้าขึ้นตีนจกขนาด 14 x 72 นิ้ว							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนกลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ต้นทุนการตลาดทั้งหมดต่อหน่วย	บาท				0.1200	2.4000	2.5200	
(3) ต้นทุนการผลิตและการตลาดต่อหน่วย	บาท						197.5200	
ส่วนต่างของราคาขายส่งกับ ต้นทุนการผลิตและการตลาด					12.4800			
(4) ต้นทุนการจัดการ					-	-	-	
ต้นทุนรวมทั้งหมดต่อหน่วย	บาท						197.5200	

หมายเหตุ : ^{1/} รวมค่าแรงและค่าอุปกรณ์ในการขึ้นเครื่อง และ ^{2/} ต้นทุนการผลิตของสมาชิกกลุ่ม ฯ จากการสำรวจ

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ ค.2 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้เพียนขอกรอด้าย

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนกลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ต้นทุนการผลิต								
ต้นทุนผันแปร				178.38	253.75	432.13		
1. บั๊จจ่ายการผลิต								
- วัตถุดิบหลัก				150.88	0.0000	150.88	34.89	
ฝ้ายยืน	ตอง	8	16.36	130.88	0.00	130.88		
เชือกไนลอน	ตอง	4	5	20.00	0.00	20.00		
- วัสดุอุปกรณ์				27.50	0.00	27.50	6.36	
ไม้เขาคอก	ไม้	50	0.5	25.00	0.00	25.0000		
ไม้จก	ก้าน	50	0.05	2.5000	0.00	2.5000		
2. แรงงาน				0.00	253.75	253.75	58.68	
ค่าแรงในการกรอด้าย	คน/ชั่วโมง/บาท	1.3	12.5	0.00	16.25	16.25		
ค่าแรงการไถนด้าย	คน/ชั่วโมง/บาท	1	12.5	0.00	12.50	12.50		
ค่าแรงการสีบด้าย	คน/เครื่อง/บาท	1	37.5	0.00	37.50	37.50		
ค่าแรงการแกะลายและเก็บเขา	คน/เครื่อง/บาท	1	112.5	0.00	112.50	112.50		
ค่าแรงการเก็บดอก	คน/เครื่อง/บาท	1	37.5	0.00	37.50	37.50		
ค่าแรงการเก็บเขายั่ว	คน/เครื่อง/บาท	1	37.5	0.00	37.50	37.50		
3. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ								

ตารางที่ ค.2 (ต่อ)

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ค่าไฟฟ้า	บาท			0.00	0.00	0.00		
ต้นทุนคงที่				0.0000	0.3313	0.3313	0.08	
1. ค่าเสื่อมราคา				0.000	0.331	0.331		
ก	หลัง	1	650	0.0000	0.1070	0.1070		
หลอดฟลูออโร	อัน	8	5	0.0000	0.00200	0.0020		
ไม้เขาย่า	หลอด	4	1	0.0000	0.01090	0.0109		
ไม้เต่า	ไม้	1	20	0.00	0.0164	0.016		
กรรไกร	เล่ม	1	30	0.00	0.12	0.12		
กึ่งกว้าง	ตัว	1	100	0.00	0.003	0.003		
เพียนขอ	ตัว	1	250	0.000	0.004	0.004		
เผียนขอ	หลัง	1	250	0.000	0.006	0.006		
เครื่องเขาย่า	หลัง	1	100	0.000	0.003	0.003		
มอเตอร์กรวด้าย	ตัว	1	500	0.00	0.00	0.00		
พัดลม	ตัว	1	300	0.00	0.00	0.00		
ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย	บาท			178.38	254.08	432.46	100.00	
ราคาขาย(บาท)	800							
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร(บาท/หน่วย)				367.87				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด(บาท/หน่วย)				621.62				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด(บาท/หน่วย)				367.54				
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปรต่อราคาขาย				45.98				
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสดต่อราคาขาย				77.70				

ตารางที่ ค.2 (ต่อ)

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร								
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์				
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)	
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือ ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อ ราคาขาย			45.94						
(2) ต้นทุนการตลาด				0.00	0.0000	0.000			
ค่าบรรจุภัณฑ์	ใบ	0		0.00	0.0000	0.000			
ต้นทุนการตลาดทั้งหมดต่อ หน่วย	บาท			0.00	0.0000	0.000			
(3) ต้นทุนการผลิตและ การตลาดต่อหน่วย	บาท			178.38	254.0813	432.46			
ส่วนต่างของราคาขายส่งกับ ต้นทุนการผลิตและการตลาด				367.54					
(4) ต้นทุนการจัดการ									
ต้นทุนการจัดการต่อหน่วย	บาท			0.0000	0.0000	0.0000			
ต้นทุนรวมทั้งหมดต่อหน่วย	บาท			178.38	254.08	432.46			

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ ค.3 ต้นทุนและผลตอบแทนการขึ้นเครื่องแบบใช้มอเตอร์กรอด้วย

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ต้นทุนการผลิต								
ต้นทุนผันแปร				178.52	250.00	428.52		
1. บัณฑิตการผลิต								
- วัตถุดิบหลัก				150.88	0.0000	150.88	35.18	
ฝ้ายยืน	ดอง	8	16.36	130.88	0.00	130.88		
เชือกไนลอน	ดอง	4	5	20.00	0.00	20.00		
- วัสดุอุปกรณ์				27.50	0.00	27.50	6.41	
ไม้เขาดอก	ไม้	50	0.5	25.00	0.00	25.0000		
ไม้จก	ก้าน	50	0.05	2.5000	0.00	2.5000		
2. แรงงาน				0.00	250.00	250.00	58.29	
ค่าแรงในการกรอด้วย	คน/ ชั่วโมง/ บาท	1	12.5	0.00	12.50	12.50		
ค่าแรงการไถนด้วย	คน/ ชั่วโมง/ บาท	1	12.5	0.00	12.50	12.50		
ค่าแรงการสีบดด้วย	คน/ เครื่อง/ บาท	1	37.5	0.00	37.50	37.50		
ค่าแรงการแกะลายและเก็บ เขา	คน/ เครื่อง/ บาท	1	112.5	0.00	112.50	112.50		
ค่าแรงการเก็บดอก	คน/ เครื่อง/ บาท	1	37.5	0.00	37.50	37.50		

ตารางที่ ค.3 (ต่อ)

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุนกลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
ค่าแรงการเก็บเขาย่ำ	คน/เครื่อง/บาท	1	37.5	0.00	37.50	37.50		
3. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ				0.138	0.00	0.138	0.0322	
ค่าไฟฟ้า	บาท			0.138	0.00	0.138		
ต้นทุนคงที่				0.0000	0.3436	0.3436	0.08	
1. ค่าเสื่อมราคา				0.000	0.344	0.344		
ที่	หลัง	1	650	0.0000	0.1070	0.1070		
หลอดฟลูออโร	อัน	8	5	0.0000	0.00160	0.0016		
ไม้เขาย่ำ	หลอด	4	1	0.0000	0.01090	0.0109		
ไม้เต่า	ไม้	1	20	0.00	0.016	0.016		
กรรไกร	เล่ม	1	30	0.00	0.12	0.12		
กึ่งกว้าง	ตัว	1	100	0.00	0.002	0.002		
เพียนขอ	ตัว	1	250	0.000	0.000	0.000		
เผียนขอ	หลัง	1	250	0.000	0.006	0.006		
เครื่องเขาย่ำ	หลัง	1	100	0.000	0.003	0.003		
มอเตอร์กรวด้าย	ตัว	1	500	0.000	0.014	0.014		
พัดลม	ตัว	1	300	0.000	0.003	0.003		
ต้นทุนการผลิตทั้งหมดต่อหน่วย	บาท			178.52	250.34	428.86	100.00	
ราคาขาย(บาท)	800							
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร(บาท/หน่วย)				371.48				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนเงินสด(บาท/หน่วย)				621.48				
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนการผลิตทั้งหมด(บาท/หน่วย)				371.14				

ตารางที่ ค.3 (ต่อ)

รายการ	การขึ้นเครื่องเส้นยืนยาว 110 เมตร							
	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อหน่วย (บาท)	ต้นทุน กลุ่ม	ต้นทุนจากการวิเคราะห์			
					เงินสด	ไม่ใช่เงินสด	รวม	อัตราส่วนของ ต้นทุนต่อ ต้นทุนทั้งหมด (ร้อยละ)
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือ ต้นทุนผันแปรต่อราคาขาย					46.44			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือ ต้นทุนเงินสดต่อราคาขาย					77.69			
อัตราผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุน การผลิตทั้งหมดต่อราคาขาย					46.39			
(2) ต้นทุนการตลาด				0.00	0.0000	0.000		
ค่าบรรจุภัณฑ์	ใบ	0		0.00	0.0000	0.000		
ต้นทุนการตลาดทั้งหมดต่อ หน่วย	บาท			0.00	0.0000	0.000		
(3) ต้นทุนการผลิตและ การตลาดต่อหน่วย	บาท			178.52	250.3436	428.86		
ส่วนต่างของราคาขายส่งกับ ต้นทุนการผลิตและการตลาด					371.14			
(4) ต้นทุนการจัดการ								
ต้นทุนการจัดการต่อหน่วย	บาท			0.0000	0.0000	0.0000		
ต้นทุนรวมทั้งหมดต่อหน่วย	บาท			178.52	250.34	428.86		

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ